

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการใช้ละครประยุกต์เพื่อพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติ:
กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติ ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย

โดย อาจารย์ ดร. ปวลักขี สุรัสวดี และ น.ส. เสาวนีย์ วงศ์จินดา

พฤษภาคม 2561

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการการใช้ละครประยุกต์เพื่อพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติ:
กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติ ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. อาจารย์ ดร. ปวลักษณ์ สุรัสวดี
2. น.ส.เสาวนีย์ วงศ์จินดา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
นักการละครอิสระ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความคิดเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการใช้ละครประยุต์เพื่อพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติ: กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติ ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทยใช้กระบวนการละครประยุต์ซึ่งเป็นกระบวนการทางศิลปะเพื่อการพัฒนาทำงานกับเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เยาวชนเข้ากระบวนการละครสร้างสรรค์และฝึกซ้อมการแสดงตลอดจนพัฒนาบทละครเยาวชนเรื่อง ปลา...ที่ไม่มีขาเดินเป็นเวลา 6 เดือน จากนั้นเยาวชนเร่แสดงละครเรื่องดังกล่าวอีก 12 ครั้งในกรุงเทพฯ และในชุมชนในตำบลมหาชัย โดยผู้ชมเป็นทั้งคนไทย เจ้าหน้าที่ในองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิของแรงงานข้ามชาติและแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าในมหาชัย การแสดงละครสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับประเด็นและอุปสรรคของการใช้ชีวิตในประเทศไทยแก่สาธารณะโดยเยาวชนได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านสิทธิของแรงงานข้ามชาติในตำบลมหาชัยร่วมกับพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ชมเกี่ยวกับละครที่ตนแสดงทำให้เยาวชนพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองโดยเยาวชน 17 คนในโครงการมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย เรียนรู้การทำงานเป็นทีมจากกระบวนการละคร เยาวชน 5 คนในโครงการรับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานของตน เห็นความสำคัญของการศึกษาพัฒนาตนเองเพื่อให้มีงานและคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต เยาวชนเข้าใจความสำคัญของการช่วยเหลือกันและกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ในสังคม มโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองที่เยาวชนได้รับจากกระบวนการละครเสริมพลังของเยาวชนให้เยาวชนพัฒนาศักยภาพด้านอื่นๆ ของตนเพื่อที่จะเติบโตเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพในสังคมไทยคนหนึ่งต่อไป

คำสำคัญ เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในมหาชัย แรงงานข้ามชาติ ละครประยุต์

Abstract

The Applied Theatre Process for Developing Self-Esteem of Stateless Youth: a Case Study of Stateless Youth in Mahachai District Samutsakorn Province, Thailand used applied theatre process working with stateless youth with Myanmar ethnicity in Mahachai district, Samutsakorn province. The youth had been in a creative drama process together with rehearsing and developing a theatre script; Fishes without Legs, for 6 months. Then, the youth performed this story 12 times in Bangkok and Mahachai area. The audiences were Thai people, authorities and NGOs working for rights of the migrant workers and the migrant workers in Mahachai. This play was about the struggle for living in Thailand as being a stateless youth. The stateless youth had to interview people and NGOs in Mahachai community together with exchanging thoughts and opinions with the audiences. The process made 17 youths in the project have self-esteem and be able to talk about

themselves. The youth also recognized their responsibility and team-working. There were 5 youths who were aware of the importance of their rights through the research process. The youth recognized the importance of education in order to have a better life in the future. The youth understood the importance of being humane toward others. The youth gained self-esteem from the research process and were empowered in order to grow and become a good and successful person who lived in this country in the future.

Key words Stateless youth with Myanmar ethnicity in Mahachai, Migrant workers, Applied Theatre

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
บทที่ 1.....	1
บทที่ 2.....	6
บทที่ 3.....	20
บทที่ 4.....	23
บทที่ 5.....	51
บทที่ 6.....	74
รายการอ้างอิง.....	77
ภาคผนวก.....	87
บทละครเรื่องปลา...ที่ขาเดิน.....	88

1. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การใช้ละครประยุกต์เพื่อพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติ: กรณีศึกษา กลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติ ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย” มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไร้สัญชาติ โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม (โรงเรียนวัดกำพร้าว) และมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครในด้านความเข้าใจในตนเองและความภูมิใจในตัวตนของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนพัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองหรืออัตมโนทัศน์และอัตลักษณ์ตามความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐานจากกระบวนการทางศิลปะการละครเพื่อนำสู่การสื่อสาร พูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องราวชีวิตของลูกหลานแรงงานข้ามชาติในมหาชัยในประเด็นต่างๆ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพ สร้างแกนนำเยาวชนโดยกระบวนการทางศิลปะการละครเพื่อมุ่งผลต่อยอดและขยายผลในประเด็นอื่นๆ แก่เยาวชนไร้สัญชาติทั้งในพื้นที่ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครและพื้นที่อื่นต่อไป เยาวชนไร้สัญชาติกลุ่มเป้าหมายหลักเป็นเยาวชนมอญพม่าไร้สัญชาติอาศัยในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครอายุระหว่าง 7-15 ปี จำนวน 18 คนฝึกฝนกระบวนการละครประยุกต์ 1 วันต่อสัปดาห์ที่โรงเรียนวัดศรีสุทธารามเป็นเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2560 จากนั้นทีมวิจัยได้พัฒนาละครประเด็นศึกษาเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน ออกเร่แสดงในพื้นที่นอกและในตำบลมหาชัยเป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 รอบ เยาวชนสร้างแสดงละครเพื่อสื่อสารให้ผู้ชมที่หลากหลายตั้งแต่ผู้ชมในกรุงเทพฯ จนถึงบุคคลที่เยาวชนเรียน ทำงานด้วย เพื่อนฝูงและคนในครอบครัวของเยาวชนเอง ตลอดจนต้องฝึกแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการเยาวชนเรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวที่ตนแสดงละครและเยาวชนเห็นปฏิกริยาของผู้ชมในที่ต่างๆ ที่สะท้อนกลับแก่ตัวเยาวชนเอง หลังการแสดงในแต่ละรอบเมื่อการแสดงสิ้นสุดลง ละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินทำให้เยาวชน ฝึกวินัย เสริมพลังตนเอง มีกลุ่มสังคม กล้าที่จะปฏิสัมพันธ์กับคนที่ไม่รู้จัก แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตน ที่มาจากการงานและการแสดงที่ทำ การแสดงละครเรื่องปลาที่ไม่มีขาเดินยังเสริมพลังผู้ชมที่เป็นแรงงานข้ามชาติในมหาชัยด้วย

2. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

แรงงานข้ามชาติเป็นปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยมาตลอดเวลา 26 ปี แรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกในช่วงปีพ.ศ.2531 ตามที่ประเทศไทยเร่งพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยประกาศว่า “ประเทศไทยคือว่าที่เสือตัวที่ห้าของเอเชีย” (สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ, 2559: 6) แรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าจึงหนีปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศของตนเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องแม้ว่านโยบายการจ้างแรงงานข้าม

ชาติและกฎหมายการจ้างแรงงานข้ามชาติของประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ดังที่อดิศร เกิดมงคล (19 ตุลาคม 2550) อภิปรายว่า

“ตั้งแต่ปีพ.ศ.2535เป็นต้นมารัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตามพ.ร.บ.คนเข้าเมืองพ.ศ.2522 และพ.ร.บ.การทำงานคนต่างด้าวพ.ศ.2521 โดยอนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างรอการส่งกลับแต่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยชั่วคราวได้ ในปีพ.ศ.2547 รัฐบาลไทยมีนโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติทั้งระบบโดยให้แรงงานข้ามชาติที่อยู่ในประเทศไทยมารายงานตัวกับกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้ประเทศต้นทางพิสูจน์สัญชาติและออกหนังสือเดินทางให้แรงงาน”

การดำเนินการตามข้อตกลงของกฎหมายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติผ่านข้อตกลงความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่า (MOU) ที่เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2552 โดยแรงงานที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายจะต้องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติเพื่อให้แรงงานมีสถานะเป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในปีพ.ศ.2561 การจ้างแรงงานต้องใช้การติดต่อระหว่างรัฐต่อรัฐเพื่อให้แรงงานข้ามชาติเข้าเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายร่วมกับพ.ร.ก.แรงงานต่างด้าวปีพ.ศ.2561ที่กำลังจะผลบังคับใช้ท่ามกลางการปรับเปลี่ยนกฎหมายและนโยบายการจัดการงานแรงงานข้ามชาติต่างๆที่มีอย่างต่อเนื่องเพื่อให้แรงงานมีสถานะเป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตัวตนและสิทธิสภาพของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยยังคงถูกละเลยและเบียดบังอย่างต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้แสวงหาประโยชน์ตลอดจนอคติทางชาติพันธุ์ของคนไทยที่มองว่าแรงงานข้ามชาติเป็นผู้อพยพจากรัฐเพื่อนบ้านแรงงานเหล่านี้เป็นเพียง “พลเมืองชายขอบของรัฐไทยและเป็นเพียงแรงงานต่างด้าวของรัฐไทย” เท่านั้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์และชัยพงษ์ สำเนียง 2557: 23)

ปัจจุบันแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าบางกลุ่มเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยเกิน 10 ปี ได้สร้างครอบครัวและอาศัยอยู่ในเมืองไทย แรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าจำนวนกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ยอมมีลูกหลานทั้งที่รุ่นของลูกหลานเหล่านี้ตกอยู่ใน “ภาวะลี้ลับระหว่างคนไร้สัญชาติ” (กอแก้ว วงศ์พันธุ์: 9 กุมภาพันธ์ 2550) อานันท์ กาญจนพันธุ์และชัยพงษ์ สำเนียง (2557: 51) อภิปรายถึงอัตลักษณ์ของลูกหลานของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยว่า “คนกลุ่มนี้ที่อัตลักษณ์ที่อิทธิพลเหลือในแง่ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าตนเองมีตำแหน่งแห่งที่อะไรในสังคมไทยหรือแม้แต่ในประเทศบ้านเกิดของพ่อแม่เพราะเขาเหล่านั้นพูดหรือเขียนภาษาถิ่นของพ่อแม่ได้บ้างไม่ได้บ้างหรือบางครั้งก็ไม่ได้เลย จนอาจเรียกได้ว่าคนกลุ่มนี้เป็นคนพ้นทางในชีวิตจริง”

ตามมติคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 13 มกราคม 2552 กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น และบัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2559) กฎหมายในประเทศไทยในปัจจุบันเอื้อให้ลูกหลานของแรงงานข้ามชาติต้องได้รับการแจ้งเกิด ได้รับสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทยแม้จะไม่ได้สัญชาติว่าเยวชนเหล่านี้จะได้สัญชาติไทยในที่สุด การอยู่อาศัยในประเทศไทยได้รับการศึกษาจากระบบการศึกษาของไทยทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามด้านอัตลักษณ์ของเยวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าเหล่านี้ว่าพวกเขาสามารถพูดได้ 2-3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาพม่าและภาษาตามชาติพันธุ์ของพวกเขา พวกเขารับรู้ซึมซับวัฒนธรรมของไทย พม่าและกระแสต่างๆของโลกาภิวัตน์ผ่านทางสื่อต่างๆ เยวชนเหล่านี้เขียนและอ่านภาษาไทยได้แต่ไม่สามารถเขียนภาษาพม่าได้ เยวชนเหล่านี้มีความฝัน ความหวังเกี่ยวกับการงานเมื่อเขาสำเร็จการศึกษาและอนาคตที่เขาอยากจะเป็นและทำที่ดีกว่าการเป็นแค่แรงงานตามแบบที่พ่อแม่ของเขาเป็น แต่เยวชนเหล่านี้ต้องพบข้อจำกัดต่างๆจากสถานภาพบุคคลของตนเองที่มีเอกสารเกิดแต่ไม่ได้รับการรับรองสัญชาติ ประกอบกับอคติทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยที่ยังคงมองว่าแรงงานหรือเยวชนเชื้อชาติพม่าเป็นศัตรูและเข้ามาแย่งสิทธิประโยชน์ต่างๆของคนไทย ร่วมกับปัจจัยทางครอบครัวของเยวชนที่ฐานะทางการเงินยากจน พ่อแม่เป็นแรงงานทำงานกะเช้าจนถึงกะกลางคืนทำให้ไม่มีเวลาดูแลลูก เยวชนเหล่านี้บางครั้งต้องหยุดเรียนเพื่อช่วยพ่อแม่ทำงานและเลี้ยงดูน้องของตน กระบวนการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์และความเข้าใจในตนเองว่าตัวตนของพวกเขาคือใครตลอดจนรับรู้ถึงสิทธิที่ตนพึงมีเพื่อให้เยวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่ากลุ่มนี้เข้าใจถึงความเสมอภาคในการคุ้มครองสิทธิภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญควบคู่กับการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตด้านต่างๆในประเทศไทยตามศักยภาพที่เขาได้รับจากการได้รับการศึกษาในโรงเรียนของไทยเพื่อให้กลุ่มเยวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าเหล่านี้สามารถพัฒนาตนเองและทำประโยชน์ให้แก่แรงงานข้ามชาติในชุมชน ตำบลมหาชัยและชุมชนแรงงานข้ามชาติในสังคมไทยด้านสิทธิต่างๆต่อไปได้

การใช้ละครประยุกต์เพื่อพัฒนานวัตกรรมความเข้าใจในตนเองของเยวชนไร้สัญชาติ: กรณีศึกษา กลุ่มเยวชนไร้สัญชาติ ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่า โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม (โรงเรียนวัดกำพร้าว) ในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครในด้านนวัตกรรมความเข้าใจในตนเองเพื่อส่งเสริมให้เยวชนพัฒนาบทละครและสร้างสรรค์ละครจากเรื่องราวชีวิตของพวกเขาเอง กระบวนการละครประยุกต์เป็นการเรียนรู้สังคมและการสื่อสารสู่สังคม โดยเยวชนจะเรียนรู้เชิงอารมณ์ผ่านการพัฒนาและฝึกซ้อมละครที่สอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในการกระทำของตัวละคร กระบวนการละครจะทำให้เยวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าตั้งคำถามกับตัวตนของตนเองโดยการพบเจอสัมผัสกับผู้คนในชุมชนในตำบลมหาชัย การได้พูดคุยกับบุคคลในองค์กรต่างๆที่มีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานมอญพม่าในตำบลมหาชัย จากนั้นเยวชนจะเร่แสดงละครที่สำเร็จในที่ต่างๆทั้งในและนอกพื้นที่ตำบลมหาชัยเพื่อสื่อสารเรื่องราวและประเด็นของละครแก่ผู้ชมในสังคมไทย

ได้แก่คนในเมืองกรุง คนที่ทำงานกับแรงงานข้ามชาติและแรงงานข้ามชาติเอง โครงการวิจัยเรื่องการใช้ละครประยุกต์เพื่อพัฒนานวัตกรรมความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติ: กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนไร้สัญชาติตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทยยังมุ่งสร้างแกนนำเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยจากกระบวนการทางศิลปะการละครเพื่อมุ่งผลต่อยอดและขยายผลในประเด็นอื่นๆแก่เยาวชนไร้สัญชาติทั้งในพื้นที่ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครและพื้นที่อื่นๆที่มีแรงงานข้ามชาติต่อไป

งานละครเพื่อการพัฒนาของกลุ่มอื่นๆที่ได้ทำมาแล้วได้แก่ ละครกายกรรมปางแดงของกลุ่มละครมะขามป้อมที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มละครมะขามป้อม มูลนิธิสื่อชาวบ้านได้ทำงานร่วมกับเยาวชนและชุมชนในปางแดงเป็นเวลา 10 ปีเพื่อสร้างละครเสริมพลังของเยาวชนปางแดงที่ไร้สัญชาติ แต่ยังไม่มีความก้าวหน้าขึ้นนี้เป็นงานทางวิชาการ ผลที่ได้คือละครกายกรรมทำให้ชุมชน นักเคลื่อนไหว กลุ่มองค์กรในเชียงใหม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีสัญชาติของเด็กในหมู่บ้านปางแดง นอก เยาวชนเกิดการต่อสู้ พัฒนาตนเองเพื่อที่จะมีชีวิตอนาคตที่ดีเพื่อนำสู่การขอสัญชาติไทยต่อไป โครงการละครอีกโครงการหนึ่งที่พัฒนาศักยภาพของผู้เข้าร่วมกระบวนการคือโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มละครมะขามป้อมที่มี พงษ์สิทธิ์ พหลกุลบุตรเป็นหัวหน้าโครงการโดยผู้เข้าร่วมกระบวนการเป็นเยาวชนสัญชาติไทยที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ โครงการดังกล่าวสร้างละครจากเรื่องราวปัญหาในชุมชนของเยาวชนเองเพื่อให้เยาวชนตั้งคำถามกับตัวตนของตน พัฒนาอัตลักษณ์ของเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการและเยาวชนใช้ละครเร่แสดงเพื่อสื่อสารเรื่องราวปัญหาในชุมชนและแสดงสู่สังคมเพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเกิดการคลี่คลายในปัญหาของชุมชนตามโครงเรื่องของละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น กระบวนการละครจากโครงการทั้งสองโครงการนี้สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเยาวชนได้จริง โดยผู้วิจัยพบว่ยังไม่มีผู้ใดเขียนและทำงานวิจัยด้านการใช้กระบวนการละครประยุกต์กับเด็กไร้สัญชาติในประเทศไทยมาก่อน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สืบค้นที่มา การใช้ชีวิตในประเทศไทยและความหวังของเยาวชนไร้สัญชาติ จากเรื่องเล่าและตัวตนของเยาวชนเอง ร่วมกับให้เยาวชนสืบค้นจากชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นละครประยุกต์
2. สร้างสรรค์ละครประยุกต์จากปัจจัยแวดล้อมทางสังคมของเยาวชนไร้สัญชาติ ในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร
3. เผยแพร่ละครประยุกต์เรื่องดังกล่าวโดยจัดการแสดงในโรงเรียน บ้านพักและชุมชนเยาวชนไร้สัญชาติเอง ตลอดจนเชิญเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและองค์กรเอกชนในพื้นที่ตำบลมหาชัยมาชมละครเพื่อนำสู่การเปิดพื้นที่พูดคุยเกี่ยวกับตัวตนและอัตลักษณ์ที่มีต่อเยาวชนไร้สัญชาติและแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย

และจะแสดงในงานแฟรงก์ฟวร์ทในกรุงเทพมหานคร และในเทศกาลละครกรุงเทพปีพ.ศ.2560 (Bangkok Theatre Festival) เพื่อสร้างต้นแบบกระบวนการทำงานละครกับเยาวชนไร้สัญชาติ

นิยามศัพท์

ละครประยุกต์ หมายถึง การเลือกรูปแบบ กระบวนการซ้อมและการสร้างละครเพื่อพัฒนาผู้เข้าร่วม และใช้เนื้อหาจากตัวผู้เข้าร่วมเองสร้างเป็นเรื่องละครที่ใช้แสดง

เยาวชน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง เยาวชนไร้สัญชาติที่เกิดจากผู้ปกครองที่อพยพมาจากประเทศพม่าเพื่อประกอบอาชีพเป็นแรงงานอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร อายุระหว่าง 7-15 ปี

บทที่ 2

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

2.1 สมมุติฐานการวิจัย

กระบวนการละครประยุกต์สามารถพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไร้สัญชาติในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครในด้านมโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทยได้

2.2 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดด้านการละครประยุกต์ แนวคิดทางจิตวิทยาและแนวคิดทางสังคมศาสตร์ดังต่อไปนี้

2.2.1 แนวคิดเรื่องมโนทัศน์ความเข้าใจในตนเอง (Self-Esteem)

ตัวตน (Self) คือมุมมองและอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลนั้นๆที่มีต่อตนเองซึ่งนำสู่พฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลผู้นั้น อัตมโนทัศน์ (Self-concept) หรือมโนภาพแห่งตนหมายถึงผลรวมทั้งหมดของลักษณะประจำตัว สิ่งที่เราคิดและเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง ความสามารถ ค่านิยมและเจตคติที่บุคคลผู้นั้นเชื่อว่าเป็นสิ่งที่อธิบายตัวเขาว่าเป็นอย่างไร ดอน อี แฮมมาเช็ค (1978: 3) อภิปรายว่า

“อัตมโนทัศน์คือความคิดความเชื่อทั้งหมดที่บุคคลมีต่อตนเองว่าเขามีบุคลิกลักษณะอย่างไร เกิดเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ ทั้งนี้รูปแบบของพฤติกรรมจะเกิดขึ้นตามความคิด ความรู้สึกและระบบคุณค่าของบุคคลผู้นั้น (Self-Esteem) ร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับตนเองของคนผู้นั้นที่เกิดจากการประมวลจากการสังเกตประสบการณ์ต่างๆด้วยตัวเอง (Self-Concept) ”

อำไพ ศิริพัฒน์ (2515: 5) อภิปรายว่า “พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของปัจเจกบุคคลยังได้รับอิทธิพลจากความคิดเห็นที่บุคคลอื่นมีต่อตัวเราด้วยซึ่งมองว่าเราเป็นอย่างไร การสังเกตพฤติกรรมที่เราแสดงก่อเป็นความคิดที่สัมพันธ์กับบุคลิกภาพและเชื่อมโยงสู่ตัวเรา ทำให้ตัวเราเองก็เชื่อว่าเรามีลักษณะเช่นนั้น” การรับรู้ของมนุษย์นำสู่บุคลิกภาพและพฤติกรรมของมนุษย์ผู้นั้น การรู้จักและเข้าใจตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่นำสู่การแสดงออกทางความรู้สึกและการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ

แนวคิดจิตวิทยาสายมนุษยนิยม (Humanistic Vision) เห็นว่ามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองเป็นสภาวะของมนุษย์ที่เกิดจากกระบวนการเลี้ยงดูและได้รับการพัฒนาจากวัยเยาว์และจากการยอมรับของบุคคลในครอบครัวตลอดจนบุคคลรอบข้าง ความเข้าใจในตนเองนี้จะเกิดขึ้นในตัวบุคคลตามการเลือกใช้ชีวิตและความรับผิดชอบของบุคคลผู้นั้นเอง

มโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองสัมพันธ์กับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ครอบครัวและสถานการณ์ที่หล่อหลอมตัวบุคคลผู้นั้นรวมถึงคุณค่า ความสำเร็จและศักยภาพที่บุคคลผู้นั้นได้พัฒนาขึ้น มอริส โรเซนเบิร์ก (วันเพ็ญ ฐกิตต์วัฒนการและ รัตนภูมิ วัฒนปัญญาสกุล, 2558: 3) กล่าวว่า “มโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของมนุษย์ประกอบด้วยตัวตนที่แท้จริง (Real-Self) และตัวตนที่อยากจะเป็น (Ideal-Self) ทั้งในด้านความรู้สึก เจตคติ ความเชื่อในเอกลักษณ์และคุณค่า และการรับรู้สัมพันธภาพของตนเองกับบุคคลอื่น เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์ก็มีผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองด้วย” มโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของมนุษย์ตามที่มอริส โรเซนเบิร์กอภิปรายจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างหนึ่ง เมื่อมนุษย์ผู้ใดรู้สึกและคิดว่าตนเองตามความเป็นจริงนี้เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับตนเองในอุดมคติมากเพียงใดก็就会有ความภาคภูมิใจในตนเอง

คาร์ล โรเจอร์ (โรเบิร์ต ดี นาย, 1975: 122-123) กล่าวว่าตัวตนหมายถึงชีวิตของบุคคลผู้นั้น ตัวตนมาจากประสบการณ์ของบุคคล มนุษย์จะนำพาตนเองไปสู่การค้นพบตัวตนของตนเอง (Actualization) ดังนั้นการพัฒนาตัวตนหรืออัตมโนทัศน์ของมนุษย์มาจากการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขของบุคคลที่เป็นคนสำคัญในชีวิตของบุคคลผู้นั้น การพัฒนาอัตมโนทัศน์เป็นกระบวนการสร้างเสริมคุณค่าทั้งจากอารมณ์ความรู้สึก ความคิดของตนเองที่เป็นไปตามธรรมชาติตามรูปแบบพื้นฐานของชีวิตและความสามารถของตนเอง รวมถึงได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขในตัวตนที่พัฒนาขึ้นจากผู้คนรอบข้าง บุคคลผู้นั้นจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองหรือกระบวนการทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Self-Actualization) โดยมนุษย์ผู้นั้นจะสามารถยอมรับประสบการณ์ต่างๆทั้งด้านบวกและลบและจะพยายามแก้ไขด้านที่ไม่พึงปรารถนาของตนเป็นผู้ที่อยู่กับปัจจุบัน มองโลกด้วยใจที่เป็นกลางไม่ยึดติดกับอคติหรือปัญหาในอดีตหรือวิตกกังวลกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึง เป็นผู้ที่รู้สึกและเชื่อในสัญชาตญาณของตนในการตัดสินใจต่อการจะทำอะไรๆ มีความสร้างสรรค์ กล้าทดลองเพื่อหาประสบการณ์ชีวิตที่แปลกใหม่และจะปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามที่คาร์ล โรเจอร์ได้อภิปรายไว้ ผู้ที่มีความเข้าใจในตนเองจะเป็นมนุษย์ที่มีความสุขและพึงพอใจกับการใช้ชีวิตของตนเอง

ในทางสังคมวิทยานักคิดในยุคสภาวะหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) กล่าวถึงการผูกโยงของเหตุผลกับอำนาจ หรือวาทกรรมซึ่งวางอยู่บนมุมมองหนึ่งๆและประกอบไปด้วยกระบวนการและปฏิบัติการทางสังคมที่รองรับชุดความจริงนั้นๆ ดังนั้นเหตุผลที่เป็นแก่นแกนของมนุษย์รวมถึงรากฐานของ

พฤติกรรมและธรรมชาติของมนุษย์นั้นจึงไม่มีลักษณะที่ตายตัว บ้างเจกภาพหรืออัตลักษณ์จึงเกิดจากกระบวนการทางสังคมของการสร้างอัตลักษณ์ ดังที่อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546: 46) อภิปรายว่า “กระบวนการทางสังคมของการสร้างอัตลักษณ์ด้วยอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลเป็นประสบการณ์ภายในทั้งหมด ไม่มีเอกภาพ เน้นความไม่ต่อเนื่อง โลกและสังคมสร้างความเป็นปัจเจก ร่างกายทั้งสร้างและถูกสร้างโดยปัจเจกอันสืบเนื่องมาจากกระบวนการทางสังคม”

อัตลักษณ์ของมนุษย์และกลุ่มชนในสภาวะหลังโครงสร้างนิยมเกี่ยวกับมิติภายในของมนุษย์ในด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกขณะเดียวกันสังคมก็มีส่วนในการกำหนดบทบาทของมนุษย์ผู้นั้นด้วย เช่นเดียวกับเคท วูทวอร์ด (2002: 21) ที่อภิปรายว่า “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์คือปฏิสัมพันธ์และกระบวนการวิภาษวิธีระหว่างตัวตนของปัจเจกบุคคลกับสังคม กระบวนการวิภาษวิธีดังกล่าวคือการจัดการกับการรับรู้ของตนที่เชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลนั้น” อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในทางสังคมวิทยาจึงเป็นสิ่งที่ไม่คงที่เพราะเกิดจากการสร้างขึ้นได้เองและเป็นกระบวนการส่วนบุคคล ดังนั้นอัตลักษณ์ของคนคนหนึ่งจึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้เองโดยจากคนที่แวดล้อม คนในครอบครัวและบุคคลในชุมชน ตลอดจนสังคมที่คนผู้นั้นดำเนินชีวิตอยู่

ในการวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องมาจากคำถามวิจัยที่ผู้วิจัยมีเรื่อง “ภาวะลัทธิระหว่างคนไร้สัญชาติ” (กอแก้ววงศ์พันธุ์: 2550) และ “อัตลักษณ์ที่อิทธิพลเหลือในแง่ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าตนเองมีตำแหน่งแห่งที่อะไรในสังคมไทยหรือแม้แต่ในประเทศบ้านเกิด” (อานันท์ กาญจนพันธุ์และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557: 51) ในกลุ่มประชากรเยาวชนเชื้อชาติพม่า ไร้สัญชาติในตำบลมหาชัย ผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการละครประยุกต์ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ละครเพื่อการพัฒนา กับเยาวชนเชื้อชาติพม่าในมหาชัยเพื่อให้เยาวชนหันกลับมาทำความเข้าใจกับตนเองในฐานะที่เป็นเยาวชนลูกหลานแรงงานข้ามชาติในมหาชัยที่มีประเด็นเรื่องสัญชาติ สิทธิของการดำรงชีวิตในประเทศไทยที่มีข้อจำกัดตลอดจนอนาคตของเยาวชนเองในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง กระบวนการละครจะนำเยาวชนสืบค้นปัญหาเพื่อนำสู่การแสวงหาทางออกและคุณค่าของการดำเนินชีวิตโดยการสัมภาษณ์พี่น้องแรงงานเชื้อชาติพม่าในชุมชนมหาชัยตลอดจนเจ้าหน้าที่ในองค์กรต่างๆในพื้นที่มหาชัยที่ทำงานกับแรงงานข้ามชาติเพื่อให้เยาวชนนำมาสร้างสรรค์เป็นบทละครและนำสู่การทำความเข้าใจกับตนเองใหม่ในฐานะเป็นเยาวชนเชื้อชาติพม่า ลูกหลานแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยเพื่อค้นหาความสามารถศักยภาพและแนวทางการดำเนินชีวิตในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

2.2.2 แนวคิดเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของเยาวชน

เด็กคือบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ยกเว้นแต่จะสมรสไปก่อนตามกฎหมาย เยาวชนคือบุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ถึง 25 ปีบริบูรณ์ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557: 2) สิทธิเด็กได้รับการบัญญัติขึ้นครั้งแรกในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในปีค.ศ.1924 ต่อมาปฏิญญา

ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ประกาศใช้ในปี 1990 (พ.ศ.2532) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของเด็กที่เด็กต้องได้รับโดยให้ “เด็กเป็นองค์ประธานของสิทธิและคำประกันเสรีภาพในการแสดงออกและการมีส่วนร่วมในการกำหนดตัดสินใจที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิของพวกเขา อนุสัญญามีทั้งสิ้น 54 มาตรา ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนต่างๆ ได้แก่ สิทธิพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมโดยยึดหลักการไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ของสิทธิมนุษยชนประเภทต่างๆ” (จรัญ โฆษณานันท์, 2559: 380) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กประกอบด้วยหลักการสำคัญ 4 ด้าน ดังนี้ 1. สิทธิด้านการอยู่รอดเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย 2. สิทธิด้านการปกป้องคุ้มครอง 3. สิทธิด้านการพัฒนาและ 4. สิทธิด้านการมีส่วนร่วม

1. สิทธิด้านการอยู่รอดเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อการอยู่รอดที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กล่าวถึงหลักการคุ้มครองร่างกายชีวิต เสรีภาพและสวัสดิภาพของเด็กโดยรัฐภาคีต้อง “มุ่งคุ้มครองให้เด็กได้สิทธิเสรีภาพทั่วไปในส่วนบุคคล การแสดงความเห็น ศาสนา วัฒนธรรม ความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ การได้รับการศึกษา ตลอดจนการคุ้มครองมิให้เด็กถูกละเมิดสิทธิเหนือร่างกาย ชีวิตและเสรีภาพ” (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ, 2550: 10-11)

ในประเด็นเรื่องสัญชาติตามข้อที่ 7 ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่กล่าวว่า “เด็กจะต้องได้รับการจดทะเบียนในทันทีหลังจากเกิดและจะต้องมีสิทธิจากการเกิดของเขาที่จะมีชื่อ มีสิทธิที่จะมีสัญชาติ และมีสิทธิเท่าที่จะเป็นไปได้ที่จะรู้จักและได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน” (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ, 2550: 79) เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิที่จะมีชื่อและสิทธิที่จะได้มีสัญชาติทั้งนี้เด็กทุกคนต้องไม่เกิดมาเป็นผู้ไร้สัญชาติ รัฐภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติของบิดาหรือของมารดาหรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิดก็ตาม กฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทยตามมติคณะรัฐมนตรี 7 ธันวาคม พ.ศ.2559 ได้กล่าวถึง แนวทางแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและคนไร้สัญชาติตาม กฎหมายสัญชาติมาตรา 7 ทวิ วรรค 3 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 (2551: 10) ที่กำหนดไว้ ดังนี้

“บุตรของคนต่างด้าวทุกกลุ่มที่เกิดในประเทศไทย สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้โดยไม่ต้องถูกดำเนินคดี ในข้อหาเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ว่าบิดาหรือมารดาจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยสิทธิอาศัยของบุตรจะเป็นไปตามสิทธิของบิดาหรือมารดา และสิทธิอาศัยนั้นก็จะต้องติดตัวเด็กต่อไปตราบเท่าที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

บุตรของคนต่างด้าวอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย ที่เกิด

และเรียนหนังสือในประเทศไทยจนจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีแล้ว เท่ากับว่า
เป็นคนอาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 20 ปี ก็ให้สิทธิขอมีสัญชาติไทยได้เช่น
เดียวกับกรณีแรก”

ในวันที่ 17 สิงหาคม 2560 กระทรวงมหาดไทยกำหนดฐานะและเงื่อนไขการอยู่ในราชอาณาจักร
ของผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยซึ่งไม่ได้สัญชาติไทย พ.ศ.2560 ออกตามความในมาตรา 7 ทวิ วรรคสาม
แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 ซึ่งลงประกาศใน (กฎกระทรวง
ราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2560 เล่มที่ 134 ตอนที่ 85 ก: 3) ว่า “สถานะของเด็กและบุคคลผู้
ไร้สัญชาติที่เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยให้สิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้โดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีใน
ข้อหาเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย” กฎกระทรวงดังกล่าวเป็นกฎกระทรวงเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่อง
สัญชาติ เยาวชนมีสิทธิของการอยู่ในประเทศไทยเท่าที่พ่อแม่อยู่

2. สิทธิด้านการปกป้องคุ้มครอง ตามข้อ 19 ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก “รัฐภาคีจะให้มีมาตรการ
ต่างๆที่เหมาะสมด้านกฎหมาย บริหาร สังคมและการศึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กตกเป็นเหยื่อไม่ว่าใน
รูปแบบใดของความรุนแรงทางร่างกายหรือจิตใจ การทำร้ายหรือกลั่นแกล้ง การกระทำที่ละเลยหรือประมาท
การปฏิบัติต่อที่ไม่ดีหรือการถูกเอาเปรียบ รวมทั้งการรังแกทางเพศ...” (คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน
องค์การสหประชาชาติ, 2550: 33) เด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบจาก
การถูกทำร้ายทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ ตลอดจนการคุ้มครองจากโรคภัยต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ส่วนที่ ๘ สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา[แก้ไข] มาตรา ๔๙[แก้ไข] (2550)
“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมี
คุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน” และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 รัฐกำหนดให้บุคคลได้การศึกษา
ขั้นพื้นฐาน 15 ปีโดยไม่เสียค่าเล่าเรียนใดๆเพื่อป้องกันการค้ามนุษย์ในเด็กและเยาวชนด้วย

3. สิทธิด้านการพัฒนา เป็นสิทธิที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอทั้งทางด้าน
โภชนาการ สาธารณสุขมูลฐานและการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 24
ที่ว่า “รัฐภาคีตระหนักในสิทธิของเด็กที่ควรจะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้เพื่อไม่ให้
เด็กคนใดที่ไม่ได้รับการดูแลสุขภาพตามสิทธิของตน” (คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การ
สหประชาชาติ, 2550: 41) และในข้อ 28 และ 29 ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ว่า “การศึกษาที่ให้แก่เด็ก
ต้องนำไปสู่พัฒนาการของบุคลิกส่วนตัวของเด็ก และความสามารถทางร่างกายและจิตใจ พัฒนาการให้
เคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน พัฒนาการให้เคารพในบิดามารดาของเด็ก เอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม ภาษาและค่านิยมของเขา ตลอดจนวัฒนธรรมอื่นๆที่แตกต่างไปจากของเขาและการเตรียมให้เด็ก
สามารถรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองในสังคมที่เสรี” (คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การ

สหประชาชาติ, 2550: 48-49) รัฐภาคีต้องจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กนำสู่ความเคารพในตัวตน ครอบครัวและวัฒนธรรมของตนเองตลอดจนของผู้อื่นในประเทศที่เขาได้อาศัยอยู่เพื่อให้เด็กรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองและสังคมได้เมื่อโตขึ้น

ตามมติคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 13 มกราคม 2552 กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 15 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น และบัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2559) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการอนุญาตให้บุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทยออกนอกเขตควบคุมเป็นการชั่วคราวเพื่อเข้าเรียนในสถานศึกษาปีพ.ศ.2553 (1) เห็นชอบให้

“มีการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยโดยให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาอนุญาตและอำนวยความสะดวกให้เด็กและเยาวชนที่มีข้อกำหนด ระเบียบปฏิบัติหรือมีกฎหมายควบคุมเฉพาะให้จำกัดพื้นที่อยู่อาศัย สามารถเดินทางไปศึกษาได้เป็นระยะเวลาตามหลักสูตรการศึกษาระดับนั้นโดยไม่ต้องขออนุญาตเป็นครั้งคราว”

กฎหมายของไทยกำหนดว่าเด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทยมีสิทธิที่จะได้รับการจดทะเบียนเกิดและได้รับสูติบัตรแม้ว่าพ่อแม่ของเขาจะไม่ใช่คนไทยหรือไม่มีสถานะทางกฎหมายที่ถูกต้อง ในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร ฉบับที่ 2 พ.ศ.2551 ตามราชกิจจานุเบกษาเล่ม 125 ตอนที่ 38 ก (2551: 19) ที่ว่า “มาตรา 20 การแจ้งเกิดของกรณีเด็กที่ไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งออกสูติบัตรให้โดยให้ระบุสถานะการเกิดไว้ด้วย” เด็กทุกคนเป็นอนาคตของสังคมไทย รัฐไทยเห็นความสำคัญของสถานะบุคคลของเยาวชนทุกคนตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจึงออกกฎหมายให้เด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทยไม่ว่าจะมีสัญชาติใดต้องแจ้งเกิดเพื่อได้รับการศึกษาและการพัฒนาในระดับที่สูงที่สุดที่เด็กผู้นั้นควรจะได้

4. สิทธิด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือกระทำความผิดทางอาญาเพื่อให้เด็กได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ในข้อ 40 (คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ, 2550: 59-61) ที่ว่า

“รัฐภาคีตระหนักถึงสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าหรือเห็นว่าได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาที่จะได้รับการดำเนินการให้สอดคล้องกับความพยายามสร้างเสริมให้เด็กรู้ค่าและเกียรติภูมิของตน ที่เน้นให้เด็กมีความเคารพมากขึ้นต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำคัญๆของบุคคลอื่น และคำนึง

ถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะสร้างเสริมให้เด็กปรับตัวกลับสู่สังคมและมีบทบาทในทางสร้างสรรค์สังคมได้ใหม่”

รัฐภาคีจะต้องปกป้องเด็กและเยาวชนตามความเหมาะสมตามอายุของเด็ก รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทั้งต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นนั้นตามควรแก่อายุและวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางศาลและทางการบริการที่จะมีผลกระทบต่อเด็ก

สิทธิขั้นพื้นฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้เด็กและเยาวชนใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพเพราะเด็กและเยาวชนเป็นความหวังและอนาคตของประเทศ แต่ทั้งนี้เด็กไร้สัญชาติในพื้นที่ตำบลมหาชัยยังต้องเผชิญกับปัญหาด้านการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กเองหรือการรู้ไม่เท่าทันสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและครอบครัวเองตามที่ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร (21 กุมภาพันธ์ 2560) ให้สัมภาษณ์ว่า ปัญหาเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานที่แรงงานมอญพม่าในพื้นที่ตำบลมหาชัยเจอมากที่สุดคือ “สถานะบุคคล การมีตัวตนและการได้รับการปฏิบัติจากรัฐไทย คนมอญพม่าส่วนมากจะถูกริดรอนสิทธิของตัวเองและรู้สึกหวาดกลัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐไทย และความสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานเรื่องการรักษาพยาบาลและสิทธิทางการศึกษาของลูกหลานของตนเพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้นในอนาคต” คนมอญพม่าในตำบลมหาชัยส่วนมากยังไม่เข้าใจความสำคัญของสิทธิดังกล่าว ความตระหนักรู้และเข้าใจในสิทธิดังกล่าวจะทำให้เยาวชนเชื้อชาติพม่าใช้ชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ เกิดความตระหนักรู้เรื่องสิทธิของพลเมืองโดยไม่เลือกที่จะเลียงเจ้าหน้าที่โดยใช้วิถีที่ผิดกฎหมายในการติดต่อทำเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนการดำรงชีวิตในประเทศไทย

ประเด็นดังกล่าว ได้แก่ กฎหมายและสิทธิขั้นพื้นฐาน ร่วมกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของเยาวชนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะใช้สร้างสรรค์ละครขึ้น เรื่องละครที่สร้างมีความมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนตระหนัก หาทงให้รอดและกลายเป็นผู้สื่อสารประเด็นเหล่านี้สู่ชุมชนและสังคมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพความเป็นอยู่และสถานะของเยาวชนไร้สัญชาติคนอื่นๆต่อไป

2.2.3 แนวคิดเรื่องละครประยุกต์และการพัฒนามนุษย์ในละครประยุกต์

ละครประยุกต์มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนในในระดับตัวตนจนถึงการตั้งคำถามหรือแสวงหาระบบคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กระบวนการทางการละครช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านการสร้างสรรค์ละครที่มาจากผู้เข้าร่วมกระบวนการซึ่งเป็นคนในชุมชน การศึกษาตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการแก้ไขและคลี่คลายปัญหาต่างๆในชุมชนนั้นๆ พรรรัตน์ ดำรุง (มปป.: 41) อภิปรายถึงความหมายของละครประยุกต์ว่าละครประยุกต์คือ “การทำ ละครนอกกรอบและนำละครมาสู่ชุมชนโดยผู้สร้างละครปรับเปลี่ยนจากการทำงานที่ใช้ตนเองเป็นหลัก” แต่มุ่งเป้าหมายหลักไปที่เป้าประเด็นปัญหาในชุมชนหรือที่ตัวผู้เข้าร่วมกระบวนการละครแทนซึ่งมาจากชุมชนที่นักการละครประยุกต์ลงไปทำงาน

ผู้เข้าร่วมกระบวนการละครตลอดจนชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาและสร้างสรรค์ในกระบวนการละครประยุกต์ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการละครทำงานละครประยุกต์กับเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าในมหาชัยโดยผู้วิจัยใช้กระบวนการละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เพื่อเตรียมความพร้อมของเยาวชน ละครสร้างสรรค์เป็นฐานหนึ่งของละครประยุกต์ โดยมีครู/นักแสดง (actor/teacher) เป็นทั้งผู้สืบทอดประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนนำกระบวนการละครกับผู้เข้าร่วมกระบวนการ อดัม แบลทเนอร์ (2007: 79) กล่าวว่า “ละครสร้างสรรค์มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนผู้เข้าร่วมกระบวนการ ค้นหา พัฒนา แสดงออกและสื่อสารความคิดและความรู้สึกผ่านทางการเล่นสมมุติ สวมบทบาทตามกระบวนการต่างๆ ในละครสร้างสรรค์” ผู้วิจัยใช้ละครสร้างสรรค์เป็นการเตรียมทักษะของเยาวชนให้พร้อมเพื่อนำสู่การลงชุมชนและพัฒนาเรื่องราวละครในขั้นต่อมาซึ่งเป็นขั้นตอนของละครประเด็นศึกษา (Theatre in Education) จากนั้นผู้วิจัยสร้างการแสดงละครขึ้นมาจากผู้เข้าร่วมกระบวนการเพื่อแสดงให้ผู้ชมภายนอกชุมชนตลอดจนเจ้าหน้าที่องค์กร ครูและแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าในชุมชนมหาชัยดู กระบวนการละครสร้างสรรค์ การพัฒนาและแสดงละครประเด็นศึกษาสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกระบวนการละคร ละครประเด็นศึกษาที่พัฒนาเสร็จสมบูรณ์จะนำสู่การพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาในละครในกลุ่มผู้ชมละครหลังจากการแสดงละครเรื่องนั้นๆเสร็จสิ้นลงในแต่ละพื้นที่ของการแสดง

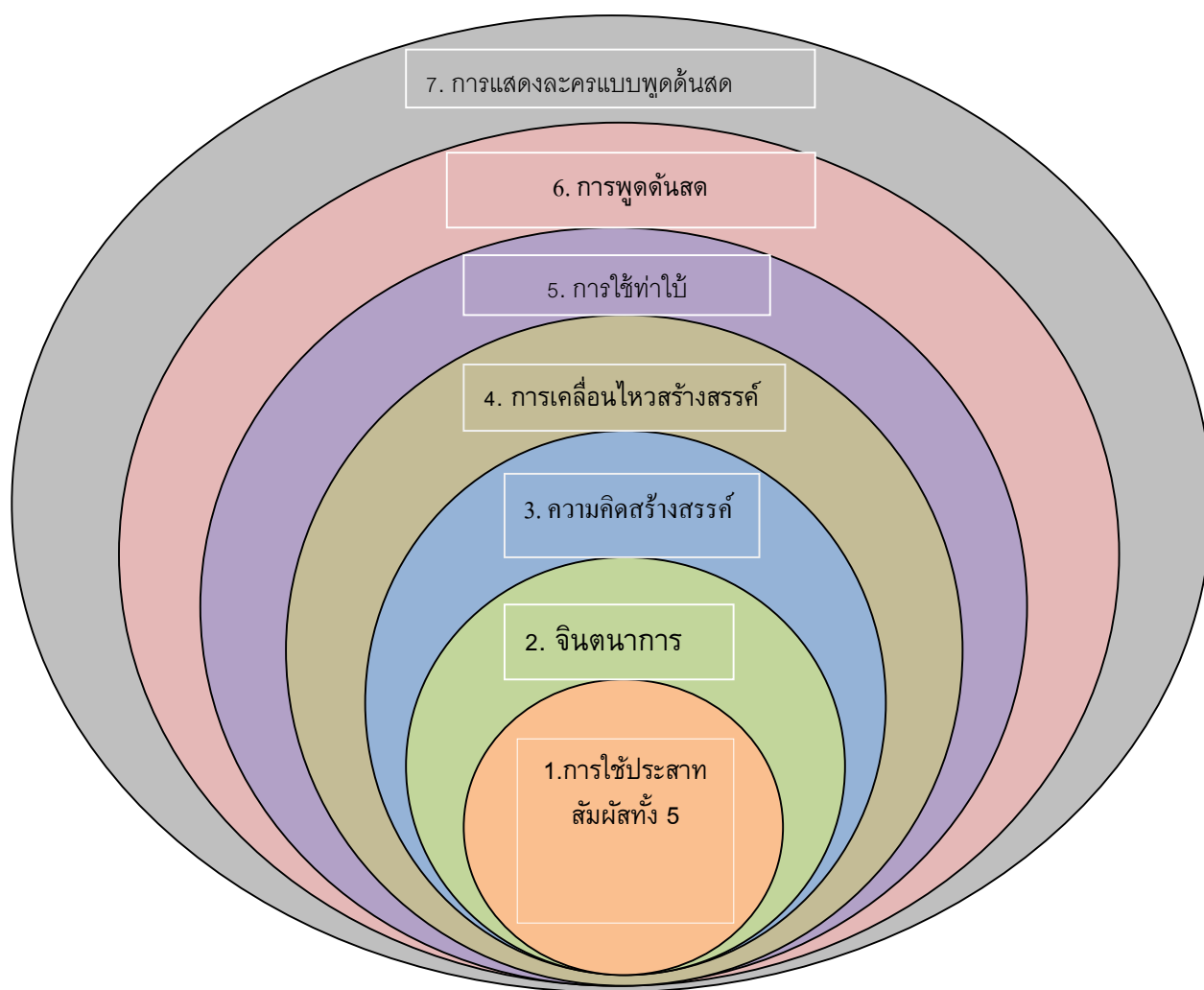
2.2.3.1 รูปแบบของกระบวนการละครและการพัฒนามนุษย์ในละครประยุกต์ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama)

แนวคิดของละครสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากการเล่นสมมุติอย่างเป็นอิสระของวัยเด็ก ละครสร้างสรรค์เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการเล่นที่เป็นกระบวนการศิลปะ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นตามพัฒนาการตามธรรมชาติของวัยต่างๆที่เป็นกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมในกระบวนการละครสร้างสรรค์ ในละครสร้างสรรค์จึงมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม และครู/ผู้นำกิจกรรมที่ช่วยอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในกระบวนการ ปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ (2547: 26) กล่าวถึงหน้าที่ของผู้นำกิจกรรมว่า “เป็นผู้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทำการสำรวจข้อมูล วินิจฉัยข้อมูล ตั้งคำถาม แสวงหาคำตอบ ทดลองสมมุติฐานด้วยประสบการณ์สมมุติ แสดงออกทางความคิดด้วยกาย วาจา และความรู้สึก จนกว่าจะค้นพบคำตอบที่เชื่อมโยงกับความเข้าใจโลกและชีวิต” ละครสร้างสรรค์เน้นที่กระบวนการที่นำไปสู่ละครโดยปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์ (2547: 14, 38) กล่าวถึงทักษะทั้ง 7 ด้านในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ผ่านทางกระบวนการละครสร้างสรรค์ว่า “(การ)ค้นพบว่าตนเองนั้นคือใคร มีอุปนิสัยใจคออย่างไร มีศักยภาพในการแสดงออกตามทักษะทั้ง 7 ด้านอย่างไรบ้าง คือการค้นพบทรัพยากรในตนเอง เมื่อรู้จักตนเองแล้วผู้เรียนก็จะเริ่มรู้จักใช้สิ่งที่ตัวเองมีอยู่และเรียนรู้ที่จะควบคุมตัวเอง” ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการละครสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาผู้เข้าร่วมกระบวนการซึ่งเป็นเยาวชนอายุระหว่าง 10-14 ปี ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเล่นแบบ “ขั้นปฏิบัติการนามธรรม” (ปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์, 2547: 17) ปารีชาติ จิงวิวัฒนาภรณ์

(2547: 17) อภิปรายถึงการเล่นแบบ ชั้นปฏิบัติการนามธรรม ว่า “เป็นการเล่นของวัยรุ่นซึ่งสามารถคิด เชื่อมโยงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปยังสิ่งที่เป็นนามธรรม คิดเป็นเหตุผลเพื่อที่จะทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ และแนวคิดต่างๆ วัยรุ่นเริ่มสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อสร้างสมมุติฐานและตีความหมายจากเหตุการณ์ และการใช้ภาษาได้ในระดับหนึ่ง”

ผู้วิจัยได้เลือกขั้นตอนและกระบวนการของการพัฒนาผู้เรียนตามทักษะทั้ง 7 ด้านของละคร สร้างสรรค์ตามแผนภูมิวงกลมของปารีชาติ จึงวิวัฒนาการ (2547: 39) ดังนี้

นอกจากนี้กระบวนการละครสร้างสรรค์ยังประกอบด้วย เกมละคร การใช้องค์ประกอบของเรื่องเพื่อนำสู่การวิเคราะห์เทียบเคียงประเด็น ปัญหาต่างๆ ในเรื่องนั้นๆ กระบวนการละครสร้างสรรค์เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมของผู้เรียนเพราะใช้ทั้งฐานหัว ฐานกายและฐานใจ กระบวนการละครสร้างสรรค์

พัฒนาเยาวชนให้กล้าแสดงออก เสริมสร้างการสื่อสารผ่านทางร่างกายที่มากกว่าการใช้แค่คำพูด (อดัม แบลทเนอร์, 2007: 81) ตลอดจนเป็นเครื่องมือเสริมศักยภาพของเยาวชนผู้เข้าร่วมกระบวนการให้เกิดการตั้งคำถาม สืบค้น สะท้อนคิดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆของตัวตนเอง ปัญหาในชุมชนเพื่อหาความหมาย อัตมโนทัศน์ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลย์ในชุมชนและสังคมต่อไป กระบวนการละครสร้างสรรค์จึงเป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของมนุษย์โดย “พัฒนาทักษะทางสังคม การมองคุณค่าเชิงบวกในตัวเอง การรับรู้และสร้างความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในสังคมและช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคมได้” (มูลนิธิสื่อชาวบ้าน, ม.ป.ป.: 13)

2. ละครประเด็นศึกษา (Theatre in Education)

ละครประเด็นศึกษาคือ “การแสดงที่มีประเด็น ละครสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อกระตุ้นและนำสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหานั้นๆ” (พรรัตน์ ดำรุง, 2550: 13) ประเด็นปัญหาต่างๆเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของละครประยุกต์รูปแบบนี้ โดยประเด็นที่นำเสนอจะเป็นเนื้อเดียวกับเรื่องของละคร ตลอดจนการแสดงที่นำเสนอแก่ผู้ชมเพราะละครประเด็นศึกษามุ่งให้ผู้ชมรับรู้ถึงความสำคัญของประเด็นปัญหานั้นๆจากความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้ชมเองผ่านการชมละครประเด็นศึกษาเรื่องดังกล่าวตามที่อลิสัน ดาวน์นี่ (2007: 99) อภิปรายไว้ดังนี้

“ละครประเด็นศึกษาคือละครที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ชมโดยใช้องค์ประกอบต่างๆของละครเวทีที่แสดงโดยนักแสดงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหนึ่งของชุมชนและสังคม เพื่อช่วยให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ ความรู้สึกร่วมในการแสดงนั้นๆ...เป้าหมายหลักของละครประเด็นศึกษาคือโน้มน้าวผู้ชมให้สืบค้น ติดตามและทำความเข้าใจกับความซับซ้อนของประเด็นที่นำเสนอ ฉากในเรื่องละครประเด็นศึกษาคือสิ่งที่ทำให้ผู้ชมรู้สึกตามได้ตลอดจนนำผู้ชมให้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งและปัญหาของเรื่องดังกล่าวได้โดยไม่ต้องใช้คำอธิบายเพิ่มเติมจากการแสดง”

คริส คูเปอร์ (2013: 44) ยังกล่าวเสริมประเด็นดังกล่าวด้วยว่า “เป้าหมายที่สำคัญยิ่งของละครประเด็นศึกษาคือการใช้กระบวนการละครและการสร้างสรรค์ละครเพื่อค้นหาคุณค่าต่างๆของมนุษย์โดยการแสดงสภาวะและ/หรือพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์ผู้หนึ่งแก่ผู้ชมเพื่อให้ผู้ชมเกิดประสบการณ์ร่วมและนำสู่ความเข้าใจในมนุษย์ที่เป็นตัวละครผู้หนึ่ง รวมถึงเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ผู้หนึ่งด้วย”

ละครประเด็นศึกษานำสู่การแสวงหาตัวตนของตนเอง สังคมและระบบคุณค่าของมนุษย์ผ่านการนำเสนอของตัวละคร เครื่องมือหลักที่ครู/ผู้นำกิจกรรมที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ทำงานกับเยาวชนในละครประเด็นศึกษาได้แก่ กิจกรรมภาพนิ่งต่อตัว (Tableau) และ Image Theatre จากการละครของผู้ถูกกด

ชีของออกุสตา โบอล (Augusta Boal) ซึ่งกลุ่มละครมะขามป้อมได้ทดลองใช้เครื่องมือดังกล่าวในการทำงานในพื้นที่และในโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง

เครื่องมือภาพนิ่งต่อตัว (Tableau) และละครภาพนิ่ง (Image Theatre) เป็นเครื่องมือหนึ่งของการละครของผู้ถูกกดขี่ ริชาร์ด บาร์เบอร์ (2551: 4) กล่าวว่าละครภาพนิ่งคือ “การใช้แนวคิดของการใช้ร่างกายสร้างประติมากรรมที่แสดงเป็นภาพนิ่งค้างไว้เพื่อนำเสนอฉากหนึ่งของเหตุการณ์ ผู้นำกิจกรรมจะนำกิจกรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเล่าเรื่องตามลำดับอย่างง่ายๆ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไปหลังจากภาพนี้” ละครภาพนิ่งจะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมค้นหาเรื่องเล่าจากชีวิตของตนเองและชุมชนเพื่อนำสู่การสร้างสรรค์เป็นเรื่องของละครประยุกต์เพื่อสื่อสารต่อสังคมต่อไป จอห์น ซูลิวาน (2007: 221) กล่าวว่า “กระบวนการดังกล่าวจะสืบค้นความคิดนามธรรม อารมณ์ ความรู้สึกและสถานการณ์รวมถึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนในภาพรวมถึงสถานะของพวกเขาที่มีต่อกันด้วย” เครื่องมือละครดังกล่าวดึงเอาความคิดของผู้เข้าร่วมกระบวนการออกมาสื่อสารและเป็นเครื่องมือเปิดให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการละครรับสารใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่กำลังค้นหาและทำงานร่วมกัน เครื่องมือพื้นฐานก่อน

3. การใช้ละครประเด็นศึกษาเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในตัวเยาวชนในประเทศไทยและประเทศต่างๆ กรณีศึกษาโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มละครมะขามป้อมและกลุ่ม Five Arts Center ประเทศมาเลเซีย

โครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มละครมะขามป้อมระหว่างปี พ.ศ.2552-2556 มีเป้าประสงค์เพื่อสร้างนักปฏิบัติการด้านการละครที่มีสำนักต่อชุมชนโดยใช้ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงสื่อสารประเด็นทางสังคมเพื่อให้ผู้ชมตระหนักถึงประเด็นปัญหานั้นๆ ในชุมชน กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร (2552: 10) อภิปรายถึงการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครในโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงว่าการเรียนรู้ในศิลปะการละคร “เป็นการเรียนรู้เชิงอารมณ์จากละครโดยภาพสะท้อนของชีวิต หรือประสบการณ์ของตัวละครที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตจริง ในภาวะเชิงอารมณ์ที่ตัวละครต้องเผชิญหน้าที่เกิดขึ้นจากความต้องการของตนกับปัญหา ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา” การเรียนรู้ในละครเป็นการการเรียนรู้ผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาของตัวละครเพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประสบการณ์ของมนุษย์เมื่อผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบประสบการณ์ของตนเองจนเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ปัญหาตลอดจนความปรารถนาของตัวละครเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผู้เรียนจะเข้าใจปัญหาและสถานการณ์นั้นได้อย่างแม่นยำและชัดเจน

ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้เรียนเกิดการเทียบเคียงและความรู้สึกร่วมกับตัวละครในประสบการณ์ของชีวิตต่างๆ เพื่อนำสู่การวิเคราะห์ใคร่ครวญต่อชีวิตและสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตของผู้เรียนและผู้ชมเอง กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร (2552: 20) อภิปรายถึงความสำคัญของการเรียนรู้และการเทียบเคียงระหว่างผู้เรียนกับประสบการณ์ของตัวละครว่า

“ละครนำเสนอเลี้ยวหนึ่งของชีวิตที่คล้ายกับประสบการณ์ของผู้ชม โดยละครสอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในการกระทำของตัวละคร เกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละคร และเข้าใจตัวละคร จนเทียบเคียงประสบการณ์ชีวิตในละครและเมื่อดูละครแล้วจึงนำบทเรียนจากประสบการณ์นั้นคิดวิเคราะห์ใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณเพื่อตั้งคำถามต่อความคิดเห็น ความเชื่อ กระบวนทัศน์ของตัวละคร”

ละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงใช้ความสัมพันธ์แนวราบเพื่อให้เกิดการคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยการเรียนรู้และผู้เรียนกับกลุ่มในเชิงวิพากษ์วิจารณ์หลังการแสดงหรือระหว่างการแสดงละคร กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร์ (2552: 11) อภิปรายถึงบทบาทหน้าที่หลักของผู้อำนวยการเรียนรู้ในละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงว่า “เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างจริงจังจากสถานการณ์ในละครเพื่อนำสู่การหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา การประเมินค่า การตัดสินใจ” กระบวนการดังกล่าวเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพื่อหาทางแก้ปัญหาต่อสถานการณ์นั้นๆ จากความคิด ความเข้าใจของผู้เรียนเอง

กระบวนการของโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้ผู้เรียนเรียนรู้บนสถานการณ์และปัญหาของชุมชน เพื่อนำสู่ความเข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์จริงของชีวิต กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร์ (2552: 11) อภิปรายว่า “กระบวนการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงสร้างความตระหนักในปัญหาจากประสบการณ์ตรงโดยการวิเคราะห์สำรวจสถานการณ์ในชุมชนโดยผู้เรียนต้องสัมผัสจริง รู้จริง เห็นจริงถึงสาเหตุ ค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจนส่งผลต่อความตระหนักในการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด คุณค่าและพฤติกรรมซึ่งอยู่บนฐานของความเป็นจริง” กระบวนการดังกล่าวพัฒนามาจากแนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ของเปาโล แฟร์เร (Paulo Freire) และแนวคิดการละครของผู้ถูกกดขี่ของออกุสโต้ โบอัล (Augusto Boal) แนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ของเปาโล แฟร์เร (Paulo Freire) คือการรู้ในสถานะที่แท้จริงของมนุษย์นี้จะเกิดขึ้นโดย “การเรียนรู้ให้เข้าใจถึงสถานะความขัดแย้งทางสังคม ทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ เพื่อที่มนุษย์ผู้นั้นจะปฏิเสธสภาพที่ทำให้มนุษย์ต้องไร้ศักดิ์ศรีหมดคุณค่าแห่งความเป็นคน และยอมรับว่ามนุษย์นั้นมีความสามารถพอที่จะสร้างสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าได้” กระบวนการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์วิพากษ์ดังกล่าวเรียกว่า “praxis” (Freire, 1972: 52) ได้แก่การลงมือทำซ้ำร่วมกับการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ประกอบไปด้วยกัน (Action and Reflection) โดยกิจกรรมที่ทำนั้นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ เพื่อที่จะได้เกิดการคิดวิพากษ์เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางสังคมเพื่อให้เกิดการลงมือทำและการคิดวิพากษ์ต่อไป ตลอดจนความสัมพันธ์และการสร้างสุนทรียสนทนา (dialogue) ระหว่างมนุษย์ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ หรือที่ผู้วิจัยขอใช้ว่า การสานเสวนาในแนวราบเพื่อนำสู่การเปิดใจและสร้างความเข้าใจในมนุษย์ด้วยกัน ตลอดจนการเทียบเคียงตัวตนกับสถานการณ์ (Decodification) เพื่อให้เกิดการให้ความสำคัญ กับการ

วิพากษ์เกี่ยวกับตัวตนและสถานการณ์นั้นๆในหลายมิติเพื่อนำสู่อิสรภาพจากการถูกกดทับด้วยอำนาจและโครงสร้างซึ่งแฝงอยู่ในระบบนามธรรมในสังคมต่างๆ

กระบวนการละครของโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้เยาวชนในพื้นที่ต่างๆที่เข้าร่วมโครงการสืบค้นประเด็นปัญหาในชุมชนของตน จากนั้นทำงานร่วมกับครู/ศิลปิน ผู้อำนวยการแสดง สร้างสรรค์ละครด้วยเกม ทักษะทางการละครต่างๆ การใช้ตำนานเรื่องเล่าในท้องที่ การพัฒนาเรื่องราวด้วยโครงสร้างของบทละครที่มีปัญหาและการต้องเผชิญหน้ากับปัญหาจนถึงการคลี่คลายปัญหาเพื่อสื่อสารปัญหาของชุมชนสู่ผู้ชมในชุมชนและผู้ชมภายนอกเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในตัวเยาวชนนักแสดงละคร ตลอดจนการในตัวผู้ชมจากการชมละครและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพูดคุยหลังการแสดงละคร

ผลที่เกิดขึ้นในโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงมีทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ในระดับบุคคล เยาวชนได้ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชนของตนเอง เยาวชนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นในเชิงบวก มุลินิธีส์ชาวบ้าน (ม.ป.ป.: 47) อภิปรายว่า เยาวชน “เห็นคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อกลุ่ม ทัศนคติการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน การเคารพพบปะและความคิดเห็นของผู้อื่น” และนำสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนในเชิงบวก

ในระดับชุมชน มุลินิธีส์ชาวบ้าน (ม.ป.ป.: 48) อภิปรายว่า “สื่อละครเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อการสื่อสารในชุมชนโดยเริ่มจากตัวเยาวชน” เยาวชนสื่อสารประเด็นและความคิดของเยาวชนเองผ่านสื่อละครให้กับผู้คนในชุมชนจึงทำให้ผู้คนในชุมชนเห็นศักยภาพของเยาวชนมากกว่าจะมองว่าเยาวชนเป็นปัญหาของสังคม

การใช้ละครเพื่อพัฒนาเยาวชนของกลุ่ม Five Arts Center ในประเทศมาเลเซียมีเป้าประสงค์ให้เยาวชนสืบค้นประเด็นต่างๆในชุมชนด้วยตนเองและนำมาสร้างสรรค์และนำเสนอในรูปแบบของศิลปะการละคร ผลที่ได้คือละครเป็นเครื่องมือของการแสดงออก โดยเฉพาะการแสดงออกทางความรู้สึกที่มีต่อเรื่องและประเด็นที่นำเสนอว่า “เรารู้สึกเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างไร” (Janet Pillai and Charlene Rajendran: 1993, 12) การทำงานละครเป็นกระบวนการกลุ่มเพราะเยาวชนที่มีคุณค่าและความคิดที่แตกต่างกันได้มาทำงานด้วยกัน แลกเปลี่ยน เรียนรู้กับเพื่อนที่มีรากที่แตกต่างทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย เครื่องมือละครเป็นเครื่องมือที่ใช้ค้นหาตัวตนของผู้เรียน ชุมชนและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ทักษะทางละครจะสร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้เยาวชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกัน แจเนท พิล (1993, 12) กล่าวว่า “กระบวนการละครจะทำให้เยาวชนใช้การคิดวิเคราะห์ แสวงหาคำตอบด้วยตนเองที่ไม่ได้เป็นไปตามรูปแบบหรือแนวทางที่คนส่วนใหญ่คิดและบอกว่าเป็นเช่นนั้น” ดังนั้น แจเนท พิล (1993, 16) สรุปว่า “ละครเป็นเครื่องมือเสริมพลังของเยาวชน ละครสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในตัวผู้เรียน

และชุมชนได้ ละครนำสู่การสนทนาแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้เรียนและระหว่างนักแสดงกับผู้ชม ละครนำเสนอเสียงและภาพของความจริงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น”

การใช้กระบวนการทางการละครในโครงการทั้ง 2 สร้างการเปลี่ยนแปลงในตัวเยาวชนและชุมชนได้จริง กระบวนการละครใช้เยาวชนเป็นตัวตั้งของการพัฒนา จากนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ละครนำเยาวชนให้มีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยตัวเยาวชนจะเป็นผู้สืบค้นประเด็นปัญหา พูดคุยกับบุคคลในชุมชนของตนเพื่อนำสู่การสร้างสรรค์เรื่องราวละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมกับครู/ผู้นำกิจกรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมานี้มีจุดประสงค์เพื่อค้นหาและพัฒนาโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร กระบวนการสร้างสรรค์ดังกล่าวจะนำสู่การฝึกฝนการใช้ร่างกายและเสียงของเยาวชนเพื่อสร้างการแสดงละครประยุกต์ที่พัฒนาจากเรื่องจากประเด็นในชุมชนและชีวิตของเยาวชนและชุมชนเอง

บทที่ 3:
การดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่ดำเนินการวิจัย ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครและงานแพรงภูธร เทศกาลละครกรุงเทพปีพ.ศ. 2560 จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ประชากร กลุ่มเป้าหมายหลัก: เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าอายุระหว่าง 7-15 ปี จำนวน 9-15 คนอาศัยอยู่ในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร

3.2 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักโดยศึกษาข้อมูลจากมติดการลงชุมชนและศึกษาการเปลี่ยนแปลงภายในในตำนานโน้ตส์เกี่ยวกับตนเองของเยาวชนผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยด้วยกระบวนการเรียนรู้ของละครประยุกต์ เมื่อผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ละครประยุกต์ตลอดจนสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไปด้วยกันแล้ว ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่เยาวชนไร้สัญชาติ ผู้ปกครองของเยาวชน คนในชุมชนของเยาวชนรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับตัวเยาวชน ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาผลงานละครต่อไปในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โครงการวิจัยเรื่องนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักการละครและเยาวชนผู้เข้าร่วมกระบวนการ

ขั้นที่ 1: สืบค้นที่มา การใช้ชีวิตในประเทศไทยและความหวังของเยาวชนไร้สัญชาติ จากเรื่องเล่าและตัวตนของเยาวชนเอง ร่วมกับให้เยาวชนสืบค้นจากชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นละครประยุกต์

1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าที่เข้าร่วมการวิจัย

1.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกคนในชุมชน ได้แก่

1.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวของเยาวชนไร้สัญชาติ

1.2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ในองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของเยาวชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน มูลนิธิรักษ์ไทย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขบ้านกำพำ ตลอดจน ครูโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม (โรงเรียนวัดกำพำ) เป็นต้น

1.3 แบบสังเกตชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยเลือกชุมชนที่เข้าไปศึกษาจากเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าที่เข้าร่วมการวิจัย

ขั้นที่ 2: สร้างสรรค์ละครประยุกต์จากปัจจัยแวดล้อมทางสังคมของเยาวชนไร้สัญชาติ ในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร

2.1 แบบบันทึกกิจกรรมละครที่ใช้พัฒนาเยาวชนเชื้อชาติพม่า

2.2 แบบบันทึกของเยาวชนเชื้อชาติพม่าหลังจากร่วมกิจกรรมละครแต่ละครั้ง

2.3 ประชุมกลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่าด้านการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครประยุกต์ การเปลี่ยนแปลงตนเอง ความเข้าใจในชุมชน (Focus group)

2.4 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเยาวชนเชื้อชาติพม่าที่เข้าร่วมการวิจัย

2.5 แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเยาวชนเชื้อชาติพม่าด้านการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครประยุกต์และการเปลี่ยนแปลงตนเอง ความเข้าใจในชุมชน

โดยผู้วิจัยตั้งประเด็นคำถามให้เยาวชนเชื้อชาติพม่าหาคำตอบด้วยกระบวนการของละครประยุกต์ด้วย

ขั้นที่ 3: เผยแพร่ละครประยุกต์เรื่องดังกล่าวโดยจัดการแสดงในโรงเรียน บ้านพักและชุมชนเยาวชนไร้สัญชาติเอง ตลอดจนเชิญเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและองค์กรเอกชนในพื้นที่ตำบลมหาชัยมาชมละครเพื่อนำสู่การเปิดพื้นที่พูดคุยเกี่ยวกับตัวตนและอัตลักษณ์ที่มีต่อเยาวชนไร้สัญชาติและแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย (และถ้าผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสมควร) จะแสดงในงานแฟรงก์เกอร์ในกรุงเทพมหานคร และในเทศกาลละครกรุงเทพ ปีพ.ศ.2560 (Bangkok Theatre Festival) เพื่อสร้างต้นแบบกระบวนการทำงานละครกับเยาวชนไร้สัญชาติ

เกณฑ์การเลือกชุมชนมาจากเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าผู้เข้าร่วมโครงการและจากเจ้าหน้าที่กรต่าง ๆ ในพื้นที่แนะนำ

3.1 แบบสอบถามผู้ชมเกี่ยวกับเนื้อหาและทัศนคติในละครของผู้ชมที่มีต่อเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าและแรงงานข้ามชาติก่อน-หลังจากการชมการแสดงละครประยุกต์ ได้แก่ พ่อแม่ของเยาวชน คนในชุมชน เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของเยาวชน

3.2 ประเด็นคำถามที่ใช้พูดคุยสนทนาระหว่างนักแสดงเยาวชนเชื้อชาติพม่ากับผู้ชมเกี่ยวกับเนื้อหาและทัศนคติในละครที่มีต่อเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าและแรงงานข้ามชาติหลังจากการแสดงละครประยุกต์แล้ว

3.3 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ชมที่คัดเลือกต่อยอดจากประเด็นคำถามที่พูดคุยแลกเปลี่ยนหลังการแสดงละครประยุกต์แล้ว

3.4 ประชุมกลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่าผู้เข้าร่วมกระบวนการละครประยุกต์ ด้านการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Focus group)

จากนั้นผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลที่ได้จากการแสดงแต่ละรอบมาปรับแก้เพื่อให้สร้างและพัฒนาเป็นละครที่ใช้แสดงตอนต่อไปจนกว่าจะสมบูรณ์

แผนการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

กิจกรรม	มี.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ษ	พ.ค
		.	.		.	.		61	. 61	61	.61	. 61
1. เตรียมประชุมทีมงาน ลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักกับกลุ่มเป้าหมายและหาประเด็นสร้างละครเบื้องต้น	←→											
2. ทำงานกระบวนการ สืบค้นประเด็นและเชื่อมโยงละครกับเยาวชนกลุ่มเป้าหมายหลัก			←→					→				
3. เြแสดงในโรงเรียน บ้านพักและชุมชนในพื้นที่ตำบลมหาชัย					←→							
4. เြแสดงในเทศกาลละครกรุงเทพและงานแฟรงกูร ปีพ.ศ.2560							←→					
5. เก็บข้อมูลและถอดบทเรียนการดำเนินงานของโครงการโดยทำร่วมไปกับการทำงานวิจัย		←→								→		
6. สรุปผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยเป็นรูปเล่ม											←→	→

ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

1. บทละครต้นแบบที่มีข้อมูลเกี่ยวกับ การใช้ชีวิต ความหวังและตัวตนของเยาวชนไร้สัญชาติในตำบลมหาชัย ประเทศไทย เพื่อใช้ต่อยอด นำไปเทียบเคียงกับประชากรและพื้นที่ใกล้เคียง

2. เยาวชนไร้สัญชาติได้รับการเสริมพลัง ใช้ชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรี สามารถพัฒนาตนเองในพื้นที่ตำบลมหาชัยหลังจากที่ได้ดูละครประยุกต์เรื่องดังกล่าว

3. คนในชุมชน เจ้าหน้าที่และนักพัฒนาในพื้นที่ที่ได้ดูละครประยุกต์เรื่องดังกล่าว แลกเปลี่ยนทัศนคติของตนที่มีต่อเยาวชนเชื้อชาติพม่าและแรงงานข้ามชาติในมหาชัย

บทที่ 4 การสร้างสรรค์ละครประยุกต์

ในช่วงต้นและตลอดการวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตวิถีชีวิต ความเป็นอยู่จากครอบครัวของเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ตลอดจนสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัย เพื่อค้นหาประเด็นตลอดจนมิติทัศนความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในด้านต่างๆที่บุคคลและเจ้าหน้าที่ในองค์กรต่างๆในตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชนเชื้อชาติพม่า ตำบลมหาชัย

พระอาจารย์และอาสาสมัครกลุ่มหนึ่งในตำบลมหาชัยทั้งชาวไทยและชาวพม่าร่วมกับมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานได้ร่วมกันเปิดโรงเรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานทุก ๆ วันอาทิตย์เพื่อพัฒนาแรงงานที่เข้ามาในประเทศไทย โดยโรงเรียนเปิดสอนวิชาการอ่าน การเขียนภาษาไทย การใช้โปรแกรมโฟโต้ช้อปในคอมพิวเตอร์ และวิชาธรรมในพุทธศาสนาของพม่า บุคคลเหล่านี้เห็นว่าแรงงานพม่าจะค่อย ๆ พัฒนานตนเองได้จากการเรียนในโรงเรียนดังกล่าวจนไม่ต้องทำแต่แรงงานชั้นต่ำตลอดไป คิมะ (30 กรกฎาคม 2560) ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยให้แก่แรงงานของโรงเรียนกล่าวว่า “สิ่งที่จำเป็นมากของแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยคือต้องสามารถพูด อ่านและเขียนภาษาไทยได้เพื่อที่จะไม่โดนคนไทยเอาเปรียบ”

การศึกษาเพื่อพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ ตลอดจนการศึกษาที่นำสู่การพัฒนาทักษะต่างๆและความเข้าใจในชีวิตจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้เยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าในมหาชัยได้พัฒนานตนเองเพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่าส่วนใหญ่ที่ติดตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานเข้ามาในประเทศไทยรวมถึงเยาวชนเชื้อชาติพม่าที่เกิดที่นี่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าใจภาษาไทย ทั้งการพูด อ่าน เขียน ส่วนใหญ่เมื่อเยาวชนอายุครบที่จะทำงานได้เยาวชนจะต้องออกจากระบบโรงเรียนกลางคันเพื่อออกไปหารายได้กับพ่อแม่ของตน

ครูศรี อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท (5 กันยายน 2560) ให้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวของเยาวชนเชื้อชาติพม่าที่ส่งลูกมาเรียนที่โรงเรียนวัดใหญ่-จอมปราสาทเป็นครอบครัวที่พ่อแม่ได้ค่าแรงน้อย ขาดแคลนทุนทรัพย์ เยาวชนเชื้อชาติพม่าบางคนต้องอยู่ที่บ้านคนเดียวถ้าไม่ได้เข้าโรงเรียน หรือถ้าได้มาโรงเรียนก็ต้องหยุดเรียนบ้างเพื่อตามพ่อแม่ไปช่วยทำงานหรือต้องไปช่วยเลี้ยงน้อง ความเป็นอยู่ที่บ้านพักต้องอยู่กันอย่างแออัดและบางครอบครัวจะเจอปัญหาการใช้ความรุนแรงที่

พ่อแม่มีต่อลูก”

มูลนิธิเตรียมชีวิตในจังหวัดสมุทรสาครทำศูนย์การเรียนรู้ให้แก่เด็กที่สภาวะครอบครัวยากลำบากทั้งคนไทยพลัดถิ่นและลูกหลานแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติต่างๆ มูลนิธิจะทำเรื่องเอกสารหลักฐานของเยาวชนเพื่อส่งเยาวชนที่เตรียมทักษะต่างๆด้านการอ่าน เขียนภาษาไทยจากมูลนิธิเข้าสู่โรงเรียนของรัฐ ผู้อำนวยการมูลนิธิเตรียมชีวิต (27 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“มูลนิธิต้องจัดกิจกรรมเพื่อปรับทัศนคติของผู้ปกครองที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ผู้ปกครองมักจะให้เด็กอยู่บ้านไม่ต้องไปเรียน ให้เลี้ยงน้อง บางคนคิดว่าเด็กจะอยู่บ้านก็ได้เพราะไม่ได้คิดจะอยู่เมืองไทยนาน คิดว่าไม่ต้องรู้ภาษาไทยก็ได้ เหมือนกับที่พ่อกับแม่เขาเป็น แต่จริงๆเยาวชนมีโอกาสที่จะเรียนรู้ จะเป็นหมอ เป็นครู เป็นทุกอย่าง มูลนิธิจึงพยายามดึงให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม โดยเด็กที่เข้ามาเรียนที่นี่ ผู้ปกครองจะต้องสนับสนุนเป็นหลัก”

ศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นเปิดสอนภาษาพม่า มอญ ไทยและอังกฤษให้แก่เยาวชนลูกหลานแรงงานข้ามชาติในตำบลมหาชัย ศูนย์ฯเน้นให้เยาวชนเห็นความสำคัญของพ่อแม่ ตลอดจนความสำคัญของการศึกษาเพราะการศึกษาจะทำให้เยาวชนมีคุณภาพชีวิตและอนาคตที่ดีกว่าเป็นแรงงานต่อไป ผู้อำนวยการศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น (5 กันยายน 2560) กล่าวว่า

“เงิน สิทธิและคุณภาพชีวิตคู่กัน ศูนย์ฯจะสอนให้เด็กเป็นผู้ให้แก่สังคม ความเป็นเพื่อนมนุษย์กันเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนไทยได้อย่างเข้าใจความเป็นจริงและวางใจเป็นกลาง เยาวชนไร้สัญชาติที่ได้รับการศึกษาในระบบของประเทศไทยต้องเข้าใจความเป็นจริงของตัวตนของเขาและสังคมประเทศไทยที่เขาอยู่ว่าเข้าใจว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่ชอบพม่า ตำรวจจะจับพวกเขา แต่พวกเขาจะอยู่ยังไงที่จะไม่ถูกเอาเปรียบ”

เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) ในจังหวัดสมุทรสาครทำงานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระยองที่มีแรงงานข้ามชาติอยู่เป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนเชื้อชาติพม่าตลอดจนเยาวชนเชื้อชาติอื่นๆที่เป็นลูกหลานของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยโดย ให้เขาอยู่ในประเทศไทยอย่างมี

คุณภาพแม้ว่าจะไม่มีสัญชาติโดยเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ เพื่อให้เยาวชนถูกเอารัดเอาเปรียบ และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมไทยได้จะทำให้เขาได้ทำงานที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยต่อไปไม่ว่าเยาวชนจะได้สัญชาติหรือไม่ได้สัญชาติก็ตาม เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า

“เราอยากให้เขาได้บัตรที่รับว่าเด็กพวกนี้อยู่ในประเทศไทย เขาจะเป็นสัญชาติใดก็ตาม แต่เราต้องการความหลากหลาย สัญชาติไม่ได้เป็นตัวบอกการปฏิบัติกับเขาว่าจะทำไม่ดีกับเขาก็ได้ หรือว่าการไม่มีสัญชาติแปลว่าเด็กคนนี้ไม่มีโอกาส ถ้าสังคมอาเซียนอยู่ได้ด้วยคนหลายเชื้อชาติ ลาว กัมพูชา พม่า ความหวังอันสูงสุดคือเขาจะได้อยู่ที่นี้อย่างปลอดภัยและได้รับสิทธิเท่าเทียมคนอื่นรีเปลา อยู่อย่างมีคุณภาพชีวิตรีเปลา เยาวชนเชื้อชาติพม่าหลายคนที่เคยเรียนกับมูลนิธิและเข้าโรงเรียนรัฐของไทยตอนนี้ได้เป็นพยาบาล เป็นช่างภาพ เรียนในมหาวิทยาลัยเปิด บางคนเป็นผู้ควบคุมคุณภาพในโรงงาน เยาวชนเหล่านี้ไม่ใช่แรงงานตลอดไป พวกเขาอ่านเขียนหนังสือได้”

โรงเรียนธรรมะในชุมชนมหาชัยนิเวศเป็นโรงเรียนที่สอนเยาวชนทุกวันเสาร์และอาทิตย์ โรงเรียนสอนการใช้ใจและการมีความคิดเพื่อนำสู่การยับยั้งชั่งใจในการใช้ชีวิต โดยโรงเรียนจะสอนเกี่ยวกับเรื่องของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เยาวชนเข้าใจความสำคัญของการมีน้ำใจ ให้อภัย อดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่ดีที่เข้ามาหาตัวของเยาวชนเพื่อนำสู่การประพฤติ ปฏิบัติที่มีเหตุผล ทั้งนี้ สิริยันต์ (22 กรกฎาคม 2560) ผู้นำของโรงเรียนกล่าวว่า “เด็กที่เรียนที่ประเทศไทยไม่อยากจะกลับ เขาผูกพันกับสังคมไทย แม้ว่าเขาเป็นคนไทยไม่ได้ แต่เขาอยู่กับคนไทย เขาสนิท เขาผูกพันกับประเทศไทยและวิถีชีวิตมาก เขาเกิดและโตที่นี่ ถึงกลับไปเขาก็จะกลับมาเอง ชีวิตประจำวันของพม่าจะเป็นอีกอย่าง คนพม่าประหยัดมากและรู้จักใช้เงินไม่เหมือนกับเด็กพม่าที่เติบโตที่นี่”

ประเด็นหรือมโนทัศน์ด้านต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยค้นพบได้แก่ ประเด็นของการรับรู้สิทธิขั้นพื้นฐานของเยาวชนได้แก่การศึกษาเพื่อนำสู่การอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ การมีทักษะชีวิตรู้เท่าทันถึงอันตรายในการใช้ชีวิตในสังคมไทยหรือการรู้เท่าทันชีวิตที่เสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคมไทยเพื่อให้เยาวชนได้พัฒนาตนเองเพื่อที่จะไม่ต้องเป็นแรงงานตลอดไป แต่สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น ตามความฝันของพวกเขา ตามที่พ่อแม่ผู้ปกครองของเยาวชนจำนวน 6 ใน 13 คนของครอบครัวของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการก็คิดอยากให้ลูกของตนได้เรียนสูง ๆ เพื่อที่ลูกจะไม่ต้องเป็นแรงงานเหมือนตนต่อไปด้วย

ประเด็นการรับความเป็นจริงเรื่องการมีตัวตนของคนพม่าท่ามกลางอคติของสังคมไทย ทั้งนี้เยาวชนเชื้อชาติพม่าได้รับการฝึกหัดให้เห็นความสำคัญของความเป็นเพื่อนมนุษย์และการให้อภัยผู้อื่นตลอดจนการช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าจะคนผู้นั้นจะเป็นชาวพม่าหรือชาวไทยก็ตาม

กระบวนการสร้างสรรค์ละครประยุกต์

ผู้วิจัยบันทึกกระบวนการและกิจกรรมละครประยุกต์ที่เข้าร่วมถึงอภิปรายเหตุผลที่ทีมทำงานเลือกใช้กิจกรรมดังกล่าวที่นำสู่การค้นหา กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและการสร้างมโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองของเยาวชน

ครั้งที่ 1: วันที่ 5 มิถุนายน 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

วันนี้เป็นการเจอกันครั้งแรก ผู้วิจัยมีนักเรียนเชื้อชาติพม่ามาทั้งสิ้น 24 คน มีนักเรียนที่เคยร่วมกิจกรรมละครจากโครงการละครพม่าระยะประชิดทั้งสิ้น 9 คน และผู้ที่มาใหม่ 15 คน ผู้วิจัยเริ่มให้นักเรียนทำความรู้จักกันด้วย

1. เกมเดินถามชื่อ
2. กิจกรรมไอโซเมทริก และ
3. เกมเป่ายิงฉุบจับทีมเพื่อนำสู่กิจกรรมต่อไป

ผู้วิจัยแบ่งเยาวชนออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มเยาวชนที่เคยเข้าร่วมโครงการละครพม่าระยะประชิดในปีที่แล้วและสมัครใจมาเข้าร่วมโครงการในปีนี้อีก กับเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในปีนี้เป็นครั้งแรก ผู้วิจัยถามเยาวชนกลุ่มแรกเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ ความรู้สึกและประโยชน์ที่เยาวชนได้รับ ส่วนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในปีนี้เป็นครั้งแรกผู้วิจัยถามถึงเหตุผลที่เข้าร่วมและความคาดหวังของเยาวชนเยาวชนเชื้อชาติพม่า (5 มิถุนายน 2560) ที่เคยเข้าร่วมกระบวนการละครเมื่อปีที่แล้วและตัดสินใจมาเข้าอีก สะท้อนเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำในโครงการที่แล้วว่า “ได้แสดงละครที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของพวกเขา ได้ความกล้าที่จะแสดงออก เกิดความสุขจากการไปแสดงให้ผู้คนดูละคร ได้ไปแสดงละครในที่ต่างๆที่ตนไม่เคยได้ไปมาก่อน ได้ความรู้จากการฝึกฝนทักษะการแสดงต่างๆ” ในส่วนของความรู้สึกที่เกิดขึ้น เยาวชนเชื้อชาติพม่า (5 มิถุนายน 2560) สะท้อนว่า “สิ่งที่ได้คือมีความสุข กล้าแสดงออก มีความรู้สึกผูกพัน มีความสุขกับการทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ ได้รู้จักเพื่อนๆหลายคน มีความรู้สึกรักพี่และครูและรู้สึกดีในกิจกรรมการแสดงละคร” เยาวชนเห็นว่ากิจกรรมละครที่ได้ทำเป็นประโยชน์โดยเยาวชน (5 มิถุนายน 2560) สะท้อนว่า นอกจากความรู้สึกด้านบวกต่างๆที่ตนได้จากการทำกิจกรรมละครในปีที่แล้ว ตนได้ “รู้จักคนมากขึ้น รู้จักรับผิดชอบในการแสดง ได้แสดงให้ผู้ชมดูและทำให้ผู้อื่นเพลิดเพลิน”

ส่วนเยาวชน (5 มิถุนายน 2560) ที่เข้าร่วมกิจกรรมปีนี้เป็นครั้งแรกสะท้อนเกี่ยวกับเหตุผลที่เข้าร่วมว่า “ตนจะได้แสดงความสามารถ ได้เจอเพื่อนใหม่และจะได้ความรู้” มีบางคนตอบว่ามาเพราะเพื่อนชวนด้วย ในด้านของความคาดหวังจากกิจกรรม เยาวชน (5 มิถุนายน 2560) สะท้อนว่าเยาวชนอยากได้ “ความรู้ ความกล้าหาญ การเข้าสังคม ความสนุกสนาน ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ความรู้และความคิด”

ครั้งที่ 2: วันที่ 12 มิถุนายน 2560 (3 ชั่วโมง) ห้องเรียนศิลปะ โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

นักวิจัยสาวนีย์ วงศ์จินดาใช้เกมละครกับเยาวชนเพื่อสร้างพลังกลุ่มและสติ ตลอดจนการสร้างสรรค์อย่างฉับพลันและความพร้อมที่จะทำกระบวนการแสดงละคร

กิจกรรมที่ใช้ได้แก่:

1. กิจกรรมเช็คอิน โดยทีมวิจัยให้เยาวชนล้อมวงกลมกล่าวคำที่บอกความรู้สึกจากกิจกรรมครั้งที่แล้ว เยาวชน (12 มิถุนายน 2560) สะท้อนว่าได้ทำงานกลุ่ม ได้ความสามัคคีและได้เจอเพื่อนใหม่
2. เกมวิวาท์เหาะหรือเกมอุดรยั่วลูกโป่ง เยาวชนยืนจับมือเป็นวงกลมจากนั้นวิ่งเป็นคู่ไปแทนที่เพื่อนที่ถูกดึงตัวไป จุดประสงค์ของเกมคือเพื่อสร้างความสามัคคีและทำให้ผู้เรียนมีสติพร้อมทำกิจกรรมต่อ
3. เกมผู้นำ-ผู้ตาม มีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนสังเกต หาคณที่เป็นคนเริ่มการกระทำนั้นๆ ที่ซ่อนอยู่ในวง
4. เกมอะตอม โมเลกุล ทีมวิจัยให้เยาวชนจับคู่และกลุ่มตามจำนวน คุณสมบัติต่างๆ ที่ครู/นักการละคร นักวิจัยสั่ง คำสั่งที่ใช้ได้แก่ จับกลุ่มที่มีอายุที่ต่างกัน จับกลุ่มที่มีเพศต่างๆ กัน กลุ่มที่มีทั้งผมสั้นและยาว

เกมอะตอมโมเลกุล
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 12 มิถุนายน)

เกมผู้นำ-ผู้ตาม
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 12 มิถุนายน)

ครั้งที่ 3: 19 มิถุนายน 2560 (3 ชั่วโมง) สนามโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

ทีมวิจัยนำเกมวิวาท์เหาะกับเยาวชนเพื่อสร้างพลังกลุ่มและกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคอย่างฉับพลัน (spontaneity) จากนั้นเยาวชนทำกิจกรรมทำแผนที่บ้านเกิดจากความรู้ ความทรงจำของตนเองโดยใช้สิ่งที่เจอในธรรมชาติ

กิจกรรมทำแผนที่บ้านเกิด
(ปวลักษณ์ สุรัสวดี: 2560, 19 มิถุนายน)

ทีมวิจัยพบประเด็นจากการทำกิจกรรมแผนที่กับเยาวชนโดยเยาวชน (19 มิถุนายน 2560) เล่าว่า

“เยาวชนตามพ่อแม่มาเพราะเศรษฐกิจพ่อแม่จำเป็นต้องหางานทำในมหาชัย เยาวชนส่วนใหญ่รู้ว่าพ่อแม่ของตนเดินทางมาจากประเทศมาแต่ตนเองไม่ได้รู้จักประเทศมาเท่าากับพ่อแม่ของตน เยาวชนรู้ว่าในตำบลมหาชัยมีโรงเรียนให้ตนเข้า เยาวชนอยากจะเรียนให้สูงเพื่อได้งานทำที่ดี พ่อแม่ของเยาวชนก็อยากให้เยาวชนมีงานและชีวิตที่ดีกว่าพวกเขาแต่พวกเขาก็ทำงานเป็นแค่แรงงานและทำงานหนักมากจนไม่มีเวลาดูแลลูก”

นักวิจัยสาวนีย์ วงศ์จินดาจะนำประเด็นดังกล่าวมาสร้างสรรค์เป็นบทละครเกี่ยวกับชีวิตของเยาวชนเชื้อชาติพม่าต่อไป

ครั้งที่ 4: 3 กรกฎาคม 2560 (3 ชั่วโมง) ห้องศิลปะ โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

ทีมวิจัยทำกิจกรรมเพิ่มพูนประสาทสัมผัส (Sensory Recall) ของเยาวชนและฝึกการมีสมาธิกับงาน และบทบาทที่ตนแสดง ตลอดจนทำกิจกรรมทำแผนที่ (ต่อ) เกี่ยวกับสถานที่ที่มีผลด้านบวกและลบต่อตัว เยาวชนเชื้อชาติพม่าในมหาชัย

1. นักวิจัยเสาวนีย์ วงศ์จินดาเริ่มด้วยกิจกรรมแสบตะแลบแสบแสบ โดยให้เยาวชนนั่งเป็นกลุ่มใหญ่ จับของสองชิ้นและทำจังหวะร้องเพลง แสบตะแลบแสบแสบ พร้อมกับส่งของผ่านไปยังคนข้างๆ พร้อมๆกัน ทั้งวง ถ้าเยาวชนทำงานพร้อมกันอย่างเป็นทีม ในที่สุดของจะวนกลับมาหาเยาวชนที่เป็นเจ้าของได้ กิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกการทำงานเป็นทีม

กิจกรรมแสบตะแลบแสบแสบ
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 3 กรกฎาคม)

2. เยาวชนทำกิจกรรมซิมก๊วย สัมโดยมีผ้าปิดตาไว้ตลอด จากนั้นฝึกฟังเสียงและแยกแยะเสียงต่างๆ นักวิจัยพาเยาวชนปิดตาเดินไปในที่ต่างๆเพื่อฝึกผัสสะและความรู้สึกจากการสัมผัส โดยให้เยาวชนปิดตาย้าไปบนเชือกโกลฟุตบอลและจับพื้นผิวของโรงเรียน แยกแยะตอบให้ได้ว่าสิ่งที่ทำผ่านประสาทสัมผัสคืออะไร การทำงานที่ใช้ประสาทสัมผัสที่ไม่คุ้นเคย เสาวนีย์ วงศ์จินดา (3 กรกฎาคม 2560) กล่าวถึงกิจกรรมเพิ่มพูนประสาทสัมผัส (Sensory Recall) ว่า “นักแสดงใช้สิ่งที่เคยพบแล้วคือประสบการณ์ ได้แก่ การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสของร่างกาย หู ตา จมูก ปาก ผิวหนัง ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นทักษะที่สำคัญของการเป็นนักแสดง นักแสดงคนไหนที่ไม่เปิดประสาทสัมผัส เช่นหูไม่ได้ยิน ฟังแต่ไม่เข้าใจ ไม่ได้ยินจะเป็นนักแสดงที่ดีไม่ได้” กิจกรรมดังกล่าวกระตุ้นให้เยาวชนเรียนรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสและร่างกายของ

ตนเอง เยาวชนจะใช้ทั้งร่างกาย ความรู้สึกและความคิดเพื่อสร้างสรรค์ละครเรื่องราวของตนเองออกมาและ
นำสู่การทำความเข้าใจต่ออัตมโนทัศน์ของตนต่อไป

กิจกรรมฝึกผัสสะโดยการชิมกล้วย สัมโดยมีผ้าปิดตาไว้ตลอด
(ปาลักชี สุรัสวดี: 2560, 3 กรกฎาคม)

3. เยาวชนแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่มทำกิจกรรมทำแผนที่ (ต่อจากครั้งที่แล้ว) ในมิติเกี่ยวกับสถานที่ที่มี
ผลต่อตัวเยาวชนเชื้อชาติพม่าในมหาชัยในด้านที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษเพื่อให้เยาวชนรู้จักกับตำบล
มหาชัย สถานที่ที่เป็นบ้านและชุมชนของตนเองมากขึ้น จากแผนที่เยาวชนเขียนถึงโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม
ว่าเป็นที่เรียนรู้ เป็นที่เล่นกีฬา วัดต่างๆที่เยาวชนและครอบครัวไปทำบุญ บ้านของเพื่อนๆในที่มละคร
โรงพยาบาลและอนามัยประจำชุมชน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติ วัดที่ตนเรียนภาษามอญพม่า
เพิ่มเติมในวันเสาร์อาทิตย์และห้างสรรพสินค้าที่เยาวชนในมหาชัยมักจะไปซื้อของและเล่นเกมซึ่งเป็น
สถานที่ที่เป็นโทษ

กิจกรรมทำแผนที่ในมิติเกี่ยวกับสถานที่ที่มีผลต่อตัวเยาวชนเชื้อชาติพม่าในมหาชัย
(ปวล์กซ์ สุรัสวดี: 2560, 3 กรกฎาคม)

4. เยาวชนฝึกกิจกรรมฝึกสมาธิ โดยเยาวชนเดินไปในพื้นที่ที่กำหนด รับรู้ว่ามีเพื่อนเดินอยู่ข้างๆ เมื่อนักการละครแต่ละตัวคนหนึ่ง คนนั้นต้องเดินไปอีก 5 ก้าวแล้วจึงหยุดให้สนิท เพื่อนทั้งหมดก็ต้องหยุดพร้อมกัน เยาวชนฝึกมองเข้าไปในตาของเพื่อนโดยไม่หวัหระ การฝึกกิจกรรมดังกล่าวเป็นการสร้างความกล้าในการตัดสินใจลงมือทำกิจกรรมต่างๆจากตัวเยาวชนเอง (Authentic Learning) ซึ่งเป็นอัตมโนทัศน์ที่สำคัญประการหนึ่งของเยาวชนที่ควรพัฒนา เสาวนีย์ วงศ์จินดา (3 กรกฎาคม 2560) กล่าวว่า “การหยุดและฟัง ตลอดจนการตัดสินใจทำสิ่งต่างๆในตัวของเยาวชนควรจะมาจากตัวของเยาวชนเอง แต่ส่วนใหญ่จะเกิดเพราะระเบียบของโรงเรียนและความกลัวที่มาจากครูบอกให้ทำ” กระบวนการละครจะช่วยพัฒนาให้เยาวชนเห็น ฟัง รับรู้ รู้ลึกกับสิ่งต่างๆรอบตัวของตนได้ด้วยตัวเองเพื่อนำสู่การสร้างสรรค์ลงมือทำและแสดงละครจากข้อมูลและสิ่งต่างๆที่เยาวชนได้รับรู้ผ่านทางผัสสะทั้ง 5 ของตนต่อไป

ครั้งที่ 5: 10 กรกฎาคม 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

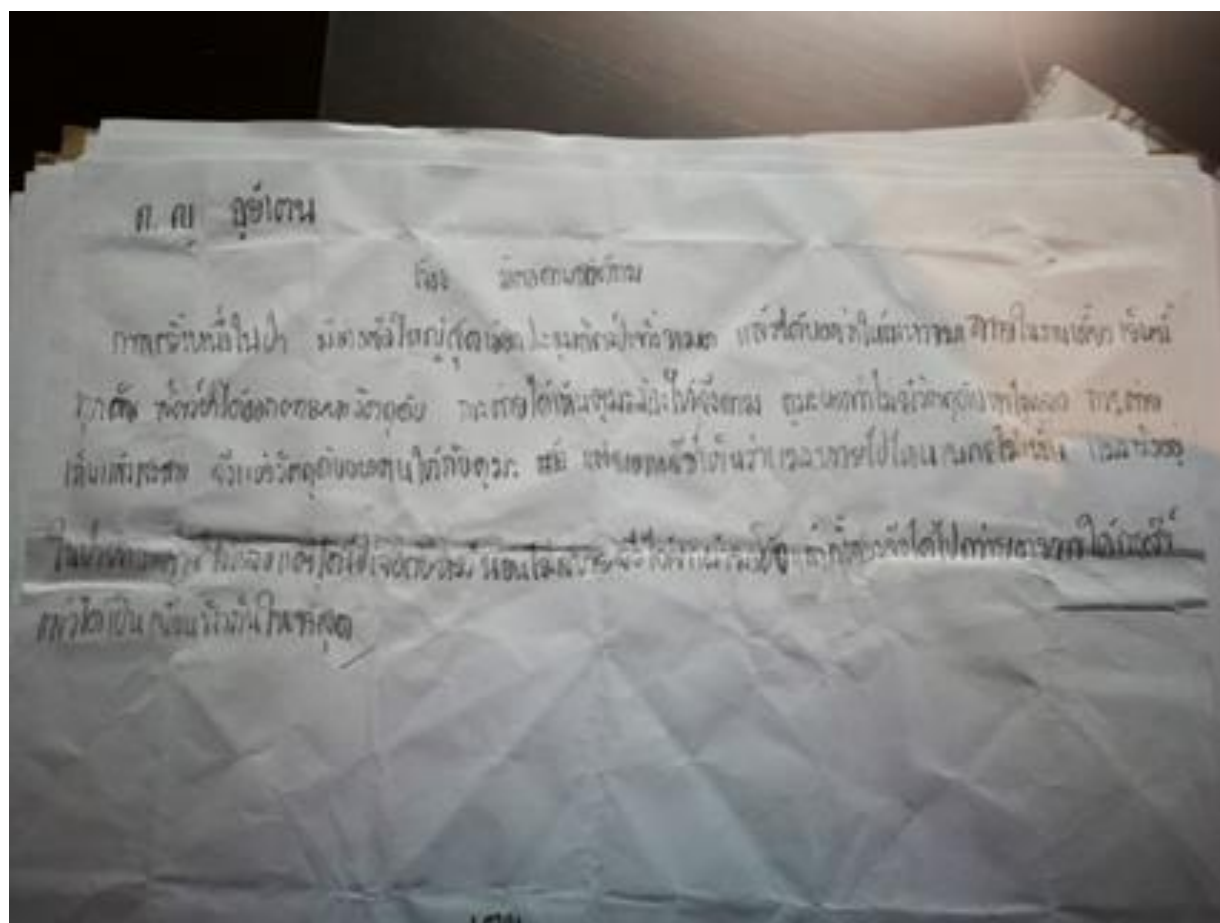
นักวิจัยให้เยาวชนทำกิจกรรมการฝึกเขียนอย่างฉับพลันโดยไม่คิดเพื่อฝึกทักษะการสร้างสรรค์อย่างฉับพลัน (spontaneity) ต่อ

1. นักวิจัยเริ่มกิจกรรมโดยให้เยาวชนเดินมองตาไปที่เพื่อนแต่เพื่อนต้องเรียกชื่อคนที่มองก่อน ก่อนที่คนที่ขานชื่อจะเดินไปหาคนต่อไปที่อยู่ในวง จากนั้นนักวิจัยให้เยาวชนเขียนสิ่งต่างๆโดยฉับพลันตามคำสั่ง ได้แก่ เขียนวงกลม เติมเส้นทางเรขาคณิตประกอบกับวงกลมเพื่อให้วงกลมกลายเป็นสัตว์ จากนั้นเยาวชนทำทำเป็นสัตว์เลี้ยงที่ตนวาดและแสดงออกมา

กิจกรรมวาดภาพสัตว์
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 10 กรกฎาคม)

2. นักวิจัยให้เยาวชนจับกลุ่ม 4 กลุ่มและให้แตงนิทานสั้นๆที่มีสัตว์ทั้งหมดในกลุ่มที่เยาวชนได้สร้างไว้ให้เป็นเรื่อง นิทานเรื่องหนึ่งที่เยาวชนแต่งคือเรื่องเกี่ยวกับปลาทองอยากจะเรียนหนังสือ แต่ปลาทองไม่มีขา เดินไม่ได้ สัตว์อื่นๆที่เป็นเพื่อนของปลาทองต้องหาทางพาปลาไปโรงเรียนให้ได้ จากกิจกรรมดังกล่าว เสงวนีย์ วงศ์จินดา (10 กรกฎาคม 2560) กล่าวถึงเรื่องที่เยาวชนแต่งว่า “เรื่องของเยาวชนแสดงถึงที่และสถานะ สภาพวะที่แคบของเขา พวกเขามีโอกาสและเส้นทางชีวิตที่ไม่มีทางเลือกมากนัก”

นิทานที่เยาวชนแต่ง
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 10 กรกฎาคม)

ครั้งที่ 6: 24 กรกฎาคม 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

1. ครั้งนี้ เสาวนีย์ วงศ์จินดา นักวิจัยเริ่มต้นโดยให้เยาวชนทบทวนว่าได้เรียนรู้อะไรบ้างจากครั้งที่ผ่านมา
2. จากนั้นเยาวชน ทำกิจกรรมเตรียมพร้อม (warm up) เพื่อฝึกสมาธิและสติตามการฝึกการแสดงละคร เกมละครที่นักวิจัยใช้ได้แก่เกมวิวาร์เหาะ เกมลูกโป่งอุดรอยรั่ว เกมโป้งไอ้หย่าและเกมมังกรลอดถ้ำ

เกมต่างๆที่เยาวชนเล่น
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 24 กรกฎาคม)

เกมวิวาทะ เกมลูกโป่งอุดรอยร้าว
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 24 กรกฎาคม)

3. เยาวชนได้ทำแบบฝึกหัดทักษะละครกระจกเงา (Mirror) โดยเยาวชนจับคู่กันแล้วทำตามท่าทางตามคู่ของตนให้เหมือนกับเป็นเงาในกระจก เยาวชนต้องมองตาของคู่ ไข่มุขหายใจให้ต่อเนื่อง ตั้งใจฟังเพลงและใช้เพลงเข้าไปกำกับจังหวะของการเคลื่อนไหวของแต่ละคู่

แบบฝึกหัดทักษะละครกระจกเงา (Mirror)
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 24 กรกฎาคม)

4. เยาวชนทำกิจกรรมปูนปั้นอาชีพ โดยเยาวชนคิดอาชีพและบันทึกท่าทางของเพื่อนให้เป็นบุคคลที่ทำอาชีพนั้นให้สัมพันธ์กัน จากนั้นพลัดกันปั้น เยาวชนคิดประโยคคำพูดที่สัมพันธ์กับอาชีพและบทบาทของตน ทีมวิจัย (24 กรกฎาคม 2560) พบว่า “เยาวชนไม่มีคนพูดด้วย พ่อแม่ทำแต่งงาน เยาวชนเมื่อกลับบ้านต้องอยู่คนเดียวกับสื่อ” เนื่องจากเยาวชนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพตลอดจนคำพูดมาใช้ทำกิจกรรมนี้มากนัก เสาวนีย์ วงศ์จินดา นักวิจัยจึงให้โจทย์แก่เยาวชนให้เยาวชนเลือกอาชีพในชีวิตประจำวันของครอบครัวและเตรียมตัวมาแสดงเพื่อให้เยาวชนฝึกสังเกตและได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองของตน

กิจกรรมปูนปั้นอาชีพ
(ปาลักข์ สุธัสดิ: 2560, 24 กรกฎาคม)

กิจกรรมปูนปั้นอาชีพ
(ปาลักข์ สุธัสดิ: 2560, 24 กรกฎาคม)

ครั้งที่ 7: 31 กรกฎาคม 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

เยาวชนทำกิจกรรมต้นสด (Improvisation) เกี่ยวกับอาชีพอาชีพต่างๆที่เขารู้จัก อาชีพที่เยาวชนแสดงได้แก่ แกะกึ่ง ประมง ก่อสร้าง ทำปลาหมึก แม่บ้าน ตัดหัวปลา เสวนีย์ วงศ์จินดา (31 กรกฎาคม 2560)

กล่าวว่า “เด็กไม่รู้จักอาชีพของพ่อแม่ ไม่ค่อยได้เจอ ไม่มีปฏิสัมพันธ์ ที่มัวจ้องต้องบอกและให้ลองอาชีพต่างๆ แต่เยาวชนเวลาลงมือทำก็ตั้งใจทำ มีสมาธิ เชื่อและรู้สึกสมจริงกับกิจกรรมที่ทำ เยาวชนสามารถใส่รายละเอียดต่างๆ เพื่อสร้างตัวละครหุ่นปั้นอาชีพของตนได้” เสาวนีย์ วงศ์จินดาจึงจะใช้เรื่องอาชีพของครอบครัวเยาวชนเป็นฉากเปิดเรื่องของการแสดงละครโดยมีประเด็นการแสดงเกี่ยวกับข้อจำกัดในชีวิตของเยาวชน ประสบการณ์ของเยาวชนซึ่งสะท้อนออกมาจากตัวเด็ก ความสำคัญของการเอาชนะหรือการพาตนเองให้รอดจากข้อจำกัดต่างๆ ตลอดจนการเพิ่ม เสริมสร้างความเข้าใจในตนเองหรือข้อจำกัดของตนเอง เพื่อให้เยาวชนก้าวข้ามให้พ้นจากข้อจำกัดนั้นตลอดจนรู้เท่าทันสิทธิต่างๆ ที่พวกเขามี ตลอดจนก้าวข้ามอคติทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยที่พวกเขาต้องเจอ แนวทางดังกล่าวเป็นโครงเรื่องของการสร้างละครเยาวชนจากเรื่องราวชีวิตของเยาวชนเชื้อชาติพม่าในมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครต่อไป

เยาวชนทำกิจกรรมเต้นสด (Improvisation) เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ
(ปาลักษณ์ สุรัสวดี: 2560, 31 กรกฎาคม)

ครั้งที่ 8: 7 สิงหาคม 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

เยาวชนทำกิจกรรมระจกู่และกลุ่ม เสาวนีย์ วงศ์จินดาเห็นว่าเยาวชนเกิดความเปลี่ยนแปลงเมื่อทำกิจกรรมระจกู่และกลุ่มโดยเยาวชนมีสมาธิ สนุกกับกิจกรรมและตั้งใจทำมากกว่าเมื่อตอนเริ่มต้นโครงการ เสาวนีย์ วงศ์จินดาจึงนำนิทานเรื่องปลาที่อยากไปโรงเรียน โดยเสาวนีย์ปรับโครงเรื่องจากนิทานสัตว์ที่เยาวชนเต้นสดเมื่อครั้งก่อน นิทานเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับปลาที่อยากจะไปโรงเรียน อยากมีชีวิตที่ดีขึ้นแต่ปลาไม่สามารถออกมาจากบ่อน้ำได้ ต้องมีคนคอยถือโถแก้วของปลาเพื่อที่จะพาปลาไป

โรงเรียนได้สำเร็จ นิทานและการแสดงของเยาวชนที่กำลังพัฒนาอยู่นี้จะพูดถึงประเด็นว่าเยาวชนมาอยู่ตรงนี้เพราะอะไรและจะอยู่ไปเพื่ออะไร และเยาวชนจะต้องทำอะไรจึงจะอยู่รอดได้

เสาวนีย์ วงศ์จินดาให้เยาวชนลองเล่าเรื่องอาชีพอีกครั้งโดยให้พูดถึงความกังวล ความรู้สึกและความหวังที่เยาวชนได้สัมภาษณ์พ่อแม่ ผู้ปกครองของตนมา ผลที่ได้คือตัวละครต่างๆที่เยาวชนแสดงตั้งใจทำงานแต่ก็กังวลว่าตำรวจจะมาจับเมื่อไรตอนไหนก็ได้ กังวลว่าพาสปอร์ตและเอกสารแสดงตัวตนมีครบหรือไม่ ตัวละครตั้งใจเก็บเงินเพื่อจะกลับไปสร้างบ้านที่ประเทศเมียนมาร์ พวกเขาารู้สึกลำบากที่ต้องอยู่ในประเทศไทยแต่ก็พยายามตั้งใจทำงานและมีความสุขได้จากการมีงานที่ดีทำ

กิจกรรมกระจุยกลุ่มและกลุ่ม
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 7 สิงหาคม)

ครั้งที่ 9-10: 19-20 สิงหาคม 2560 (ครั้งละ 5 ชั่วโมง) ชุมชนมหาชัยนิเวศน์และวัดศรีเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

เยาวชนลงชุมชนในมหาชัย ชุมชนมหาชัยนิเวศน์และวัดศรีเมืองเพื่อสัมภาษณ์แรงงานเชื้อชาติพม่าถึงความหวังและความกังวลของพวกเขาจากการเป็นแรงงานที่อาศัยในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ที่ชุมชนมหาชัยนิเวศน์ เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่า (19 สิงหาคม 2560) เล่าถึงสิ่งที่เขาได้ฟังจากว่าแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าว่า

“บางคนก็กังวล ไม่มีหวัง บางคนก็กลัวตำรวจ เขาไม่ได้หวังอะไรเลยอยาก

จะส่งเงินกลับมาเท่านั้น บางคนกลัวว่ารัฐบาลจะส่งกลับประเทศตัวเอง เขาบอกว่าอย่างพวกหนูมาเรียนไทย พูดยไทยก็ชัด ทำไมไม่ช่วยประเทศมาบ้าง เขาอยากเก็บเงินไปสร้างบ้านที่พม่า พอเขาแก่เขาอยากที่จะอยู่ในประเทศพม่าสบาย คนที่อยู่ที่นี่อยากให้ลูกเรียนสูง บางคนอยากให้ลูกเรียนจบเร็วจะได้หางานเร็ว คนในชุมชนกลavnักร้อง อยู่ที่นี่ไม่มีความสุข ยังไงก็ต้องทำงาน อยากมีเงินเยอะ กลับบ้านจะได้สบาย แรงงานได้ค่าแรง 310 บาทต่อวันจะได้ใช้หนี้ให้หมดเร็วๆ”

เยาวชนลงชุมชนในมหาชัย ชุมชนมหาชัยนิเวศน์
(ปวลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 19 สิงหาคม)

จากการสัมภาษณ์ที่ชุมชนวัดศรีเมือง เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่า (20 สิงหาคม 2560) พบว่าแรงงานเชื้อชาติพม่าเล่าให้พวกเขาฟังว่า

“อยากกลับมามากกว่า กลัวตำรวจ ค่าแรง 300-400 บาทต่อวัน ความหวังของเขอยากไปสร้างบ้านที่พม่า ดูแลพ่อแม่ เขากลัวตำรวจและโจร เขาไม่หวังอะไรแต่เขาก็กลัวว่าเวลาเดินทางกลัวโดนตำรวจจับ กลัวโดนโจรปล้น ฉนั้น (เยาวชนที่ถาม) เลยบอกว่ามีเอกสารไม่ต้องกลัว เขาบอกว่ามีก็ยังไม่โดนจับได้ 3000-4000 บาท ฉนั้นเลยบอกว่าออกไปว่าไม่มีเอกสารครบไม่ต้องโดนจับ เขากลัวตำรวจ ไม่มีความสุขเพราะระแวงไปหมด รอบบ้านที่อยู่อาศัยแออัด ไม่ปลอดภัย เวลาออกมาระแวงเจอตำรวจ เขามีพาสปอร์ตแต่ก็ไม่รู้ว่าจะหมดอายุ

วันไหน มีบัตรแตกแล้ว ที่มาประเทศไทยเพราะอยากมีงานดีมีเงินเก็บไปให้พ่อแม่
ที่เมืองไทยชอบเปลี่ยนพาสปอร์ตบ่อย เวลาทำงานแบบนี้ถ้าจะมีตำรวจเข้ามา
ในโรงงาน ปกติใบขออนุญาตทำงานจะดูตอนที่อยู่ในโรงงานเท่านั้นแต่ตำรวจขอ
ตลอด อยากให้ลูกเรียนจบสูงๆมีงานดีๆทำ”

ข้อมูลเหล่านี้จํานํามาพัฒนาเป็นบทพูดในละครของเยาวชนต่อไป

เยาวชนลงชุมชนในมหาชัย ชุมชนมหาชัยนิเวศน์
(ปาลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 20 สิงหาคม)

ครั้งที่ 11: 4 กันยายน 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

1. เยาวชนทำกิจกรรมเกมเก้าอี้ โดยเยาวชนนั่งอยู่ที่เก้าอี้ มี เก้าอี้ 1 ตัวที่เหลืออยู่ คนที่นั่งจะต้องคอยระวังไม่ให้คนที่เดินมานั่งเก้าอี้ตัวดังกล่าวได้
2. เกมปรบมือนับเลข โดยเยาวชนลองหลับตานับเพื่อให้อยู่กับเพื่อนในวงจริงๆ จุดประสงค์ของเกมเก้าอี้และเกมปรบมือนับเลขเพื่อฝึกสมาธิ
3. จากนั้นเยาวชนทำกิจกรรมเดินหยุดนิ่งนอนโดยมีส่วนของอวัยวะสัมผัสกัน เยาวชนจับกลุ่มกันสร้างอนุสาวรีย์ทำท่าที่ระดับต่างๆ ได้แก่อนุสาวรีย์ดอกไม้ ดวงอาทิตย์ ความสุข ความเกลียดชัง กิจกรรมดังกล่าวไปสู่การทำเครื่องมือภาพนิ่งต่อตัว (Tableau) และละครภาพนิ่ง (Image Theatre) เพื่อใช้ในละครเยาวชนต่อไป

ครั้งที่ 12: 16 กันยายน 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

เสาวนีย์ วงศ์จินดาให้เยาวชนเล่นเกมต่างๆที่เคยทำงานกับเยาวชนมาได้แก่ เกมวิวาท์เหาะ เกมปรบมือ โดยให้เยาวชนทำซ้ำ เสาวนีย์ วงศ์จินดา (16 กันยายน 2560) กล่าวว่า “เยาวชนเกิดความเปลี่ยนแปลงเยอะมากจากช่วงเดือนแรกที่ได้ทำงานด้วย เยาวชนตั้งใจทำกิจกรรมและมีรายละเอียดต่างๆที่เยาวชนนำมาใช้สร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมละครที่ทำมากขึ้น”

จากนั้นเสาวนีย์ วงศ์จินดาให้เยาวชนทำเครื่องมือภาพนิ่งต่อตัว (Tableau) ที่มีระดับ สูง กลาง ต่ำ โดยเยาวชนต้องสร้างตัวละครใน 1 สถานการณ์ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหนในภาพที่ 1 จากนั้นในภาพที่ 2 มีเหตุการณ์ไม่คาดฝันเกิดขึ้น และภาพที่ 3 เป็นตอนจบ จากนั้นเยาวชนนำภาพนิ่งทั้ง 3 ภาพมาพัฒนาเป็นละครภาพนิ่ง (Image Theatre) โดยสร้างเป็นเรื่องมีประโยคพูดได้ 5 ประโยค กิจกรรมละครภาพนิ่งมีจุดประสงค์ฝึกให้เยาวชนสร้างและพัฒนาเรื่องที่จะใช้แสดง

เยาวชนทำเครื่องมือภาพนิ่งต่อตัว (Tableau)
(ปาลักชี สุรัสวดี: 2560, 16 กันยายน)

กิจกรรมละครภาพนิ่ง
(ปวล์กัษี สุรัสวดี: 2560, 16 กันยายน)

เสาวนีย์ วงศ์จิตาทำกิจกรรมละครภาพนิ่งกับเยาวชน
(ปวล์กัษี สุรัสวดี: 2560, 16 กันยายน)

ครั้งที่ 13: 19 กันยายน 2560 (3 ชั่วโมง) หอประชุมโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

เยาวชนได้สัมภาษณ์คนที่ทำงานช่วยเหลือแรงงานเชื้อชาติพม่าในมหาชัยได้แก่คุณสุริยันต์ (ชื่อสมมุติ) ผู้ก่อตั้งโรงเรียนธรรมะในชุมชนมหาชัยนิเวศน์และเจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร

เยาวชนสัมภาษณ์คุณสุริยันต์
(พลักชี สุรัสวดี: 2560, 19 กันยายน)

สิ่งที่เยาวชนได้เรียนรู้จากการสัมภาษณ์คนที่ทำงานช่วยเหลือแรงงานเชื้อชาติพม่าในมหาชัยในครั้งนี้คือ ชีปอ (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “คุณครูทั้งสามท่านเป็นคนที่ตั้งใจช่วยเหลือคนมอญพม่าจริงๆ ไม่ทำเล่นๆ ประทับใจที่มีคนที่พร้อมจะช่วยเหลือคนต่างชาติ ดีใจที่ครูเขาตอบอย่างตั้งใจมาก ได้รับรู้เกี่ยวกับการทำงานของมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร รู้ว่านักรัตริ์ต้องพยายามจึงได้ทำงานจนมาถึงวันนี้ ได้รู้ว่าเราต้องอดทน ไม่เคยได้ยินคำพูดให้กำลังใจกัน ส่วนใหญ่จะกดดัน ชอบคำที่ว่าความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น อย่าท้อแท้”

เทนนิส (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น ดีใจที่มีคนมาให้ความรู้แก่เรา ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเราต้องพยายามขนาดนั้นงานเราถึงจะได้ เคยพยายาม พอไม่ได้ผลเราก็ท้อ พอมารู้ว่านักรัตริ์บอกว่าเราต้องพยายาม ไม่ท้อแท้ เราจึงจะได้ดี งานจึงจะได้ดี เราจะได้ดี จากที่เราเป็นลูกจ้างของเขา อดทน ไม่ท้อแท้ เราต้องเก็บเงินแล้ววันหน้าเราจะได้เป็นหัวหน้าของเขา ผู้ใหญ่หลายคนไม่เคยพูดแบบนี้ เขาไม่พูดให้ขยัน ตั้งใจ ผู้ใหญ่คนอื่นมักจะบอกให้ไปเรียนหนังสือแล้วเรียนให้จบแต่นักรัตริ์บอกว่าให้อดทน อย่าท้อแท้ แล้วทุกอย่างจะไปด้วยดี”

มีนะ (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “ผมดีใจที่มีบริษัทต่างๆมาช่วยคนมอญพม่า ได้มีที่อยู่อาศัย ได้เข้าโรงเรียน ส่วนใหญ่คนมอญพม่าไม่ได้รับการเรียน ปัจจุบันมีคนมอญพม่ามาเรียนภาษาไทย การเรียนภาษาไทยสำคัญ เราอยากไปห้องน้ำแต่ไม่รู้ว่ในห้องน้ำอยู่ไหน เราต้องรู้ว่าจะใช้คำอะไร อยากให้คนมอญพม่าทุกคนได้เรียนอย่างผม”

เยาวชนสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร
(ปวลักซ์ สุรัสวดี: 2560, 19 กันยายน)

เมื่อรู้และเข้าใจถึงงานและหน้าที่ของคุณสุริยันต์และเจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร เยาวชนกล่าวต่อในประเด็นที่ว่าเยาวชนเกี่ยวข้องและสามารถช่วยคนเหล่านี้ได้อย่างไร ดังนี้

อิ้ว (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “เราสามารถเป็นหูตา แจ้งเบาะแส และบอกให้เขาทำต่อ เป็นการช่วยเหลือได้”

เทนิน (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “หนูเป็นอาสาของ LPN เป็นหูตาให้แม่ ลงชุมชนช่วยเขาช่วยคนที่เดือดร้อน หนูพูดพม่าและไทยได้ ไปแปลให้เขา คอยพูดให้เขามาเรียนหนังสือบ้าง”

มองไต้ (19 กันยายน 2560) กล่าวว่า “เราน่าจะช่วยเป็นล่าม ช่วยปรึกษาพ่อแม่ ติดต่อกับพ่อแม่ให้เขามาเรียนผ่านมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาครได้มาเรียนได้มาเรียนพม่าไทย อังกฤษ อนาคตเขาอาจจะเป็นไกด์นำเที่ยว สร้างอาชีพของเขาด้วย”

การเรียนรู้ของเยาวชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาเรื่องและบทบาทการแสดงของเยาวชน
สำหรับการพัฒนาการแสดง ทีมวิจัยจะพัฒนาเรื่องละครให้เสร็จและเตรียมเร่แสดงในช่วงวันที่ 25 ถึง 31
ตุลาคม 2560 และเริ่มเร่แสดงในชุมชนมหาชัย โรงเรียนและเทศบาลละครในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2560

ประเด็นที่ค้นพบจากการทำงานกับเยาวชนในช่วงแรกนำสู่การสร้างสรรค์บทละครเพื่อให้เยาวชนได้
เล่าประเด็นต่างๆแก่ผู้ชมในสถานที่และบทบาทต่างๆ ตามโอกาสต่างๆกัน

การสร้างสรรค์บทละครเรื่อง ปลา...ที่ไม่มีขาเดิน

ในเดือนตุลาคม เสาวนีย์ วงศ์จินดาเริ่มทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาการแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มี
ขาเดินกับเยาวชนในโครงการ ทั้งนี้ เยาวชน 5 คนในโครงการได้ขอลาออกจากโครงการทำให้เหลือเยาวชน
อยู่ 18 คน เสาวนีย์ วงศ์จินดาเริ่มทำงานจาก โครงเรื่องนิทานเรื่องปลาอยากไปโรงเรียนเป็นกรอบโครงเรื่อง
เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) อธิบายถึงวิธีสร้างสรรค์ละครเรื่องดังกล่าวว่า

“บทละครเป็นผลลัพธ์ที่ตกลงไปสำรวจทั้งภายในตัวเองและสำรวจภายนอก
สำรวจคนในชุมชน คนที่เป็นเชื้อชาติเดียวกับเขา รวมถึงคนเชื้อชาติอื่นที่ทำมาหากิน
ในมหาชัย บทละครเป็นผลลัพธ์ของการลงข้อมูลนั้นทั้ง ภายใน ภายนอก รอบข้าง
พ่อแม่ คนเชื้อชาติเดียวกับเขาที่ทำงานในมหาชัย เวลาที่เราให้โจทย์ไปถามพ่อแม่
ครอบครัวว่ามีความหวังและอุปสรรคอะไร เวลาไปคุยกับคนที่ทำงานด้านสิทธิฯ คน
เชื้อชาติเดียวกับเขาที่ทำงานเพื่อสิทธิของเขา เหล่านี้กลายมาเป็นข้อมูล เนื้อหาที่
อยู่ในละคร รวมถึงความเป็นมาของที่บ้าน บทเพลงต่างๆ เพื่อนคนไทยที่เป็นมิตร
เพื่อนเชื้อชาติเดียวกับเขาว่าเรื่องสิทธิมีความสำคัญอย่างไร ในที่สุดข้อมูลเหล่านี้
จะออกมาอยู่ในละคร”

เสาวนีย์ วงศ์จินดาเชิญทีมศิลปินอาสาสมัครร่วมทำงานละครด้วยอีก 2 ท่านได้แก่ มณีรัตน์ สิงหนาท
และกิตติศักดิ์ แซ่หลอ เพื่อให้เรื่องราวของละครถ่ายทอดออกมาอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น โดยเสาวนีย์ วงศ์
จินดา (25 เมษายน 2561) อธิบายเพิ่มเติมว่า

“เรามีข้อเท็จจริงที่จะเอาออกมา ผู้กำกับเอาศิลปินไปทำงานเพราะเวลา
ที่เราอยู่กับเด็ก เราจะอยู่กับความจริงมาก เราจะเห็นทุกอย่างเป็นความจริงหมด
ถ้าสื่อสารเป็นความจริง (realistic) มากๆคนจะผล่ออก ผู้กำกับจึงคิดว่าจะทำ
อย่างไรที่จะสื่อสารโดยไม่ตรงไปตรงมาในรูปแบบของศิลปะการละครแต่ข้อเท็จจริง
ยังอยู่ จึงให้ทีมศิลปินและนักดนตรีสร้างสรรค์มาช่วยแต่งเติมเพื่อให้เรื่องสื่อสารใน
ระดับของสัญลักษณ์ (symbolic) ต่างๆ”

เสาวนีย์ วงศ์จินดาทำกับละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินกับเยาวชนเชื้อชาติพม่าในโครงการ
(ปวลักซ์ สุรัสวดี, ตุลาคม 2560)

ทั้งนี้เสาวนีย์ วงศ์จินดาใช้โครงเรื่องนิทานที่เด็กๆ ทำแบบฝึกหัดเรื่องปลาทองอยากจะเรียนหนังสือ แต่ปลาทองไม่มีขา เดินไม่ได้ สัตว์ต่างๆ ต้องหาทางพาปลาไปโรงเรียนให้ได้มาใช้เป็นโครงของเรื่องราวในละคร จากนั้นเสาวนีย์ วงศ์จินดาพูดคุยกับเยาวชนเพื่อพัฒนาเรื่องราวของละครต่อไปประเด็นเกี่ยวกับสิทธิความเป็นอยู่ของเยาวชนในตำบลมหาชัย โดยสัญลักษณ์มาจากตัวละครที่เยาวชนสร้าง เรื่องทั้งเรื่องมาจากกิจกรรมที่เสาวนีย์ วงศ์จินดาได้ทำงานกับเยาวชนมาตลอด 4 เดือน บทบาทหน้าที่ของครูนักการละครจึงต้องมองให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ที่ได้ทำงานกับเยาวชนจะถูกดึงมาใช้ในการผลิตละครได้อย่างไรบ้างเพื่อไม่ให้ เป็นงานที่มาจากความคิดของครูเท่านั้น โดยเสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) อธิบายว่า

“นิทานเรื่องปลา...ที่เด็กๆ แต่งไว้ เมื่อมาเทียบกับเราในฐานะนักละคร จะเห็น ประเด็นว่ามีเรื่องของสิทธิ ความเป็นอยู่อยู่ในนั้น เราเอามาเรื่องขยายบวกกับข้อเท็จจริงที่เด็กลงไปสืบค้น โดยเราสร้างตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ (symbolic) ขึ้น ปลาคือเด็กๆ มีหลายตัว ตัวละครปลาแต่ละตัวเป็นเสมือนกับ พี่ บ้า น้ำอาของเขา เราดูว่าอุปสรรคต่างๆ ของการใช้ชีวิตของเขามีอะไรบ้าง ได้แก่เรื่องกฎหมายพาสปอร์ต วิชา เรื่องการถูกเอารัดเอาเปรียบ เราปรับให้เป็นสัญลักษณ์ที่มีตัวละครข้าง วัว มีคนที่มีอำนาจเป็นนกเพราะเขาอยู่ข้างบน อยู่เหนือขึ้นไป มีอำนาจไม่ธรรมดา เราชวนเด็กๆ คุยว่าถ้าตัวละครพวกนี้จะมาอยู่ในเรื่องจะต้องอยู่อย่างไร วางอย่างไร นักการละครจะคุยกับเด็กเพื่อช่วยกันสร้างเรื่องขึ้นมา”

ประเด็นที่เด่นที่สุดของชีวิตเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยคือ “เรื่องสิทธิที่ต่างจากคนอื่น ๆ การถูกแบ่งแยกว่าเยาวชนต่างจากคนอื่น ๆ” (เสาวนีย์ วงศ์จินดา, 25 เมษายน 2561) โดยเยาวชนจะคุยกับ เสาวนีย์ วงศ์จินดา ครูผู้อำนวยการเรียนรู้และผู้กำกับของโครงการและค่อยๆเชื่อมโยงเป็นเรื่องละครขึ้นมา เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) อธิบายว่า

“ในกระบวนการ เด็กๆจะเชื่อมโยงได้ว่า นกคือคนที่มีอำนาจ การที่ไม่มีขาเดินเพราะเขาคือปลาที่ไร้สิทธิ เสรีภาพ ตัวเยาวชนไม่มีสิทธิเสรีภาพเหมือนกับคนอื่น ๆ ทั่วไป วัว ควาย สัตว์อื่นๆคือคนที่เอารถเอาเปรียบ และมีสิทธิมากกว่าปลาจึงส่งผลกระทบต่อเขาที่เป็นปลาที่ไม่มีขา หนองน้ำคือการใช้ชีวิตในมหาชัยด้วยกัน ถ้าวัวควายไม่ระวังจะทำลายปลาโดยไม่รู้ตัว เรื่องนกเป็นที่ลงมาจากทั้งปลาโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามคือการใช้อำนาจกับคนที่ไม่มีสิทธิเสียง ปลาและสัตว์ต่างๆต่างอาศัยอยู่ในบึงน้ำเดียวกันทุกคนต้องคอยหนีฝูงนกที่ใช้อำนาจอย่างไม่ถูกต้อง”

ในทุกรอบการแสดง เทนิน เยาวชนเชื้อชาติพม่าจะพูดคุยกับผู้ชมละครว่าเนื้อหาของละครเรื่องนี้เกี่ยวกับอะไร ในรอบที่แสดงที่โรงเรียนเอกชัย เทนิน (20 ธันวาคม 2560) กล่าวว่า

“ละครเรื่องนี้เกี่ยวกับชนชาติพม่าหรือชนชาติอื่นๆที่เดือนร้อนเหมือนพวกเรา พ่อแม่ของพวกเราทำงานหนัก หาเงิน ให้พวกเราได้เรียนหนังสือได้มาอยู่ที่ประเทศไทย ตอนแรกท่านก็ไม่ว่าเด็กต้องเรียนหนังสือถึงจะอยู่ได้ ผู้ใหญ่ก็ต้องทำงานถึงจะอยู่ได้ พอเขารู้ข่าวเขาก็ส่งให้เราเรียนหนังสือ ฝูงปลาที่มีอายุพัดมา มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคือคนที่ต้องอยู่ด้วยกันช่วยเหลือกัน ส่วนนกข้างคือคนที่จ้องจะทำร้าย ตอนแรกทุกคนอยู่ด้วยกัน ช่วยเหลือมีน้ำใจต่อกัน ตอนหลังมีเหตุการณ์ที่ผู้นำหายไปจากกลุ่มต้องมีเหตุทะเลาะกัน ต้องแยกจากกัน ไม่มีความเป็นมิตร ตอนที่ร้องเพลงคืออยากให้กลับมาช่วยเหลือกันเหมือนเดิม เราก็คือเป็นคนคนหนึ่ง เราก็คือใจตัวเอง อย่ามัวแต่คิดว่าเราไม่มีตัวตนหรือเราจะอยู่ไปก็เท่านั้น”

เสาวนีย์ วงศ์จินดาเลือกใช้กระบวนการดนตรีสร้างสรรค์ (Creative Music) ซึ่งเป็นการสร้างเพลงและเสียงดนตรีจากขยะต่างๆ ได้แก่ ขวดน้ำ ถังพลาสติก ถังขยะ แผ่นอลูมิเนียมเพื่อช่วยเล่าเรื่องด้วย เยาวชนใช้เพลงกล่อมเด็กและเพลงภาษาพม่าเล่าเรื่องราวของละคร บทละครเรื่องดังกล่าวใช้ภาษา 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยและพม่าเล่าเรื่องสลับกันเพื่อให้ผู้ชมทั้งคนไทยและคนพม่าที่เป็นแรงงานในชุมชนตำบลมหาชัยเข้าใจเรื่องราวได้ร่วมกัน โดย เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) อธิบายว่า

“ศิลปะการละครเป็นสุนทรียภาพ ถ้าบอกแต่ข้อเท็จจริงจะเป็นสารคดี ต้องใช้ศาสตร์อื่นๆมาเล่า ทำให้เยาวชนนำเสนอเรื่องของเข และได้สัมผัสสุนทรียศาสตร์อื่นๆ เยาวชนจะได้มีความสุขในการทำงานด้วย เราอยากให้เขาได้เรียนรู้จากศิลปินที่มีความรู้ในการสร้างสิ่งเหล่านี้ เสียงกลองสร้างสรรค์ (percussion) เหมาะสมให้เยาวชนได้ออกแบบและสร้างสรรค์เสียงต่างๆในละคร ทำให้ละครกลมกลืนยิ่งขึ้น เสียงกลองต่างๆเป็นดนตรีประกอบการแสดงที่เยาวชนทำได้โดยไม่ต้องมีทักษะทางดนตรีมาก่อนและมีสุนทรียศาสตร์อยู่ด้วย”

ละครเยาวชนเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินมีความยาวทั้งสิ้น 45 นาที เนื้อเรื่องของละครเยาวชนเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินประกอบด้วย 4 ตอน **ตอนที่ 1** เริ่มด้วยเยาวชนร้องเพลงกล่อมเด็กพม่าจากนั้นเยาวชนแสดงอาชีพต่างๆของพ่อแม่และเล่าถึงความมุ่งมั่นที่จะเก็บเงินจากการทำงาน การส่งเสียลูกๆให้เรียนหนังสือและกฎหมายพาสปอร์ตที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ตอนที่ 2 เยาวชนเล่าว่าพวกตนเดินทางจากที่ต่างๆมายังมหาชัยจากนั้นกลายเป็นฝูงปลาที่ถูกพายุพัดมาอาศัยในบึงแคๆ มีปูปลาอยู่ 1 ตัวที่ปลาตัวอื่นๆฝากความหวังและความปลอดภัยในชีวิตเอาไว้ พวกปลากังวลว่าเมื่อต้องอยู่ในที่แคๆเช่นนี้พวกเขาจะไม่มีชีวิตรอด ฝูงปลาจึงตัดสินใจจะไปสำรวจในบึงระหว่างนั้นมีนกบินลงมาจากกินปลา ฝูงปลาจึงต้องซ่อนตัวให้ปลอดภัยจากนก เมื่อรู้สึกว่ามันบินไปแล้วจึงมีสัตว์ 3 ตัวเดินออกมาชวนให้ปลาไปโรงเรียนแต่ปลาไม่สามารถไปโรงเรียนเองได้ สัตว์ทั้ง 3 ตัวจึงแปลงร่างให้เป็นโหลใส่น้ำและพาฝูงปลาไปที่โรงเรียน

ตอนที่ 3 เมื่อฝูงปลาอยู่ในโรงเรียนฝูงปลาเริ่มคุยกันและหันมาถามปูปลาว่าถ้าพวกเขาฝันอยากไปที่ไกลๆเขาจะไปได้ไหม พวกเขาจะปลอดภัยและมีชีวิตรอดไหม ปูปลาไม่สามารถตอบฝูงปลาได้

ตอนที่ 4 อากาศในบึงน้ำร้อนขึ้น น้ำระเหยเหลือน้อยลงเรื่อยๆ มีช้างเดินมาขอน้ำดื่มจากปลา ต่อจากนั้นควายก็เดินตามมาขอดื่มน้ำในบึงจากฝูงปลาด้วย ทุกๆครั้งที่สัตว์ใหญ่เหล่านี้ดื่มน้ำ สัตว์เหล่านี้ได้กินปลาในฝูงไปด้วย ในที่สุดฝูงนกฝูงใหญ่ก็บินลงมาจากปลาในบึงกินจนเกือบหมดบึง รวมถึงปูปลาด้วย ปลาที่เหลือจึงเริ่มเถียงกันด้วยความกลัวว่า ปูปลาจะกลับมาใหม่ พวกเขาจะไปอยู่ที่ไหนที่จะปลอดภัยกว่าที่บึงแห่งนี้ ปลาบางตัวเริ่มทะเลาะกัน ปลาตัวหนึ่งบอกว่าอยู่ที่บึงแห่งนี้ก็มีแต่รอวันตาย ในที่สุดปลาตัวหนึ่งพยายามบอกให้ปลาช่วยเหลือกันเป็นกำลังใจให้แกกันในช่วงที่ความหวังริบหรี่เพราะฝูงนกยังคงบินลงมากินปลาอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 5 เยาวชนร้องเพลงภาษาพม่าที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ด้วยความหวังและความเกื้อกูลกัน เยาวชนทุกคนเข้าแถวเรียงกันและพูดกับผู้ชมก่อนที่ละครจะจบลงว่า “ได้ยินเสียงของพวกเราไหมคะ เสียงของพวกเราอาจจะไม่ค่อยดังเท่าไร

เยาวชนซ้อมละครที่โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม
(ปวล์กซ์ สุรัสวดี ตุลาคม 2560)

เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) กล่าวถึงตอนจบของละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินว่า

“ละครเรื่องนี้ไม่มีบทสรุปตอนท้ายว่าจะเป็นอย่างไรมากมายจินกิ้นปลา แล้วบนท้องฟ้ามีนกตัวใหญ่โฉบลงมา ขึ้นกับคนดูว่าเมื่อดูแล้วรู้สึกอย่างไรบ้างกับสิ่งที่เกิดขึ้น เราไม่อยากชี้ถูกชี้ผิด เพราะคนที่ดูก็รู้ว่าอะไรถูกผิด ไม่ต้องบอก ในฐานะที่เขาเป็นสมาชิกในสังคม เขาคิดอย่างไรเขามีแรงที่จะทำอะไรได้บ้าง อันนี้ให้คนดูคิดต่อเอง”

เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าแสดงละครที่พัฒนาจากเรื่องราวชีวิตของตนเองและของแรงงานข้ามชาติในชุมชนตำบลมหาชัย การฝึกฝนและการแสดงละครเป็นการเรียนรู้ผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาของตัวละครเพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประสบการณ์ของมนุษย์เมื่อผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบประสบการณ์ของตนเองจนเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ปัญหาตลอดจนความปรารถนาของตัวละครเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผู้เรียนจะเข้าใจปัญหาและสถานการณ์นั้นได้อย่างแม่นยำและชัดเจน ดังที่กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร (2552, 10) อภิปรายถึงการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครในโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงของมูลนิธิสื่อชาวบ้านว่าการเรียนรู้ในศิลปะการละคร “เป็นการเรียนรู้เชิงอารมณ์จากละครโดยภาพสะท้อนของชีวิต หรือประสบการณ์ของตัวละครที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตจริง ในภาวะเชิงอารมณ์ที่ตัวละครต้องเผชิญหน้าที่เกิดขึ้นจากความต้องการของตนกับปัญหา ความขัดแย้งและการแก้ไข

ปัญหา” ละครเยาวชนเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินเป็นรูปแบบหนึ่งของละครประยุกต์ที่ใช้กระบวนการสร้างสรรค์ ละครโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาในชุมชน ละครประยุกต์จึงเป็นการทำละคร นอกกรอบและนำละครมาสู่ชุมชนโดยผู้สร้างละครมุ่งเป้าหมายหลักไปที่เป้าประเด็นปัญหาในชุมชนหรือที่ตัว ผู้เข้าร่วมกระบวนการละครซึ่งมาจากชุมชนที่นักการละครประยุกต์ลงไปทำงานเพื่อสร้างงานศิลปะการละคร เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับตัวตนและสังคม

บทที่ 5

การเผยแพร่ละครประยุกต์และผลที่เกิดขึ้น

ทีมวิจัยพาเยาวชนเชื้อชาติพม่าแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินตลอดทั้งโครงการ 12 รอบ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2560 – เดือนกุมภาพันธ์ 2561 ได้แก่ งานเทศกาลละครกรุงเทพ 2560 งานแฟรงก์เฟิร์ต โรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท งานวันแรงงานข้ามชาติสากลตามคำเชิญของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน โรงเรียนเอกชัย ศูนย์คำทอลิกนักรบญัณนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น วันครบรอบ 12 ปีของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน งานวัดศรีเมือง มูลนิธิเตรียมชีวิตและโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม กิจกรรมละครทำให้ผู้ชมซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ แรงงานในตำบลมหาชัยตลอดจนผู้ชมทั่วไป เห็นค่าของเยาวชนโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเยาวชนหลังจากการชมละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินแล้ว

ครั้งที่ 1: งานเทศกาลละครกรุงเทพ ที่หอศิลป์กรุงเทพในวันเสาร์ที่ 11 และ 18 พฤศจิกายน 2560 จำนวน 3 รอบการแสดง

ละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินได้รับรางวัล Special Mentioned Award จากเทศกาลฯ ในปีนี้ นักวิจารณ์ของเทศกาลละครกล่าวถึงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินว่า (18 พฤศจิกายน 2560) “เป็นละครเยาวชนที่ดูแล้วทำให้คนดูที่เป็นผู้ใหญ่รู้สึกจุก ตอนแรกโครงเรื่องของละครจะเหมือนนิทานเด็กทั่วไป แต่พอดูไปเรื่อยๆ แล้วจะรู้ว่าละครเรื่องนี้นำเสนอความเป็นจริงที่เยาวชนเชื้อชาติพม่าเหล่านี้ต้องเผชิญอยู่” การแสดงละครเรื่องดังกล่าวทำให้เยาวชนได้สื่อสารประเด็นด้านความสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้านของเยาวชน ได้แก่ 1. สิทธิด้านการอยู่รอดเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย 2. สิทธิด้านการปกป้องคุ้มครอง 3. สิทธิด้านการพัฒนาและ 4. สิทธิด้านการมีส่วนร่วม โดยเยาวชนได้แสดงการมีส่วนร่วมและได้พัฒนามโนทัศน์ความเข้าใจในตนเองเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ประการที่ตนพึงได้รับ

ในเทศกาลละครกรุงเทพ เยาวชนแสดงละคร 3 รอบ เยาวชนนักแสดงรู้สึกตื่นเต้นกับการเดินทางออกจากพื้นที่มหาชัยเป็นครั้งแรก เยาวชนตั้งใจและทำให้การแสดงออกมาดีมาก

ผู้ชมละคร ก. ในเทศกาลละครกรุงเทพ รอบการแสดงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560 (11 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า

“ผู้ชมเข้าใจความรู้สึกของเยาวชนเชื้อชาติพม่าที่เป็นลูกหลานแรงงานข้ามชาติ แม้ว่าเขาจะเลือกเกิดไม่ได้ในประเทศไทยแต่เขาก็ควรที่จะได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ เท่ากับคนไทยมากขึ้นจากการชมละคร เนื้อเรื่องของละครใช้ตัวละครเป็นสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ปลาที่ถูกพัฒนามา ปลาถูกแก้งจากสัตว์อื่นๆ ทำให้เข้าใจถึง

ความเป็นอยู่ ปัญหาด้านสิทธิ การมีตัวตน เยาวชนเหล่านี้มีสิทธิไม่เท่ากับคนไทยเพราะไม่มีสัญชาติ ตอนที่ผู้แปลถามป๊อว่าทำไมเราถึงออกไปจากบึงแห่งนี้ไม่ได้ แล้วตัดพ้อว่า “เพราะเราไม่มีขา” ประโยคนี้ตอกย้ำว่าเยาวชนก็อยากมีสิทธิต่างๆ เยาวชนคงจะเจอปัญหาต่างๆ มากไม่น้อย แต่ก็ไม่มีใครฟังเสียงของพวกเขา ละครเล่าถึงความยากลำบากต่างๆ ในการใช้ชีวิตในประเทศไทยเพราะต้องอยู่โดยไม่มีสัญชาติ”

การแสดงที่เทศกาลละครกรุงเทพ (ปาลักซ์ สุรัสวดี, 11 พฤศจิกายน 2560)

ผู้ชม ข. (11 พฤศจิกายน 2560) ยังกล่าวถึงศักยภาพของเยาวชนว่า “ชอบพลังของเยาวชนที่สื่อออกมาผ่านการแสดงละคร การใช้เสียง ร่างกายและการเคลื่อนไหวตลอดจนการเล่นดนตรีสร้างสรรค์” รูปแบบของการแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินใช้ทั้งการร้องเพลง การแสดง การเคลื่อนไหว และใช้ภาษา 2 ภาษาได้แก่ภาษาไทยสลับกับภาษาพม่า ผู้ชม ค. (11 พฤศจิกายน 2560) กล่าวถึงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินว่า “ละครพูดถึงความฝันเกี่ยวกับอนาคตของเยาวชน แต่เยาวชนไม่มีอิสระเสรีในการ

ดำเนินชีวิตและมีข้อจำกัดด้านสัญชาติของเยาวชนทำให้เยาวชนไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียม ละครแสดงถึงการถูกกดขี่และถูกละเมิดด้านสิทธิมนุษยชนเช่นในตอนที่ยาวชนเหล่านี้เป็นปลาที่พลัดหลงมาจากต่างที่แล้วต้องใช้ชีวิตอยู่ในที่ที่แคบและมีแต่อันตราย และในตอนที่ยาวชนอยากไปเรียนหนังสือแต่ปลาต้องให้คนอื่นเอาโหลมาใส่ปลาเพื่อที่ปลาจะได้ไปเรียนหนังสือ” ผู้ชม ง. (11 พฤศจิกายน 2560) เห็นว่า “เยาวชนต้องการการยอมรับในตัวของพวกเขาเหมือนกับคนทั่วไป เยาวชนอยากได้ทำงานที่ดี มีอนาคตเพื่อครอบครัวของพวกเขาเหมือนกับคนทั่วไปเหมือนกัน”

ผู้ชมละคร ก. ในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560 (18 พฤศจิกายน 2560) กล่าวหลังจากชมละครจบลงว่า

“เยาวชนถูกหลอกลวงแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าเหล่านี้ ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับคนไทยได้ รัฐได้แต่เพียงหลอกให้ความหวังแก่พวกเขาไปวันวัน ละครทำให้เห็นว่าเยาวชนเหล่านี้ก็คือมนุษย์ที่ต้องดำรงชีวิต เรียนรู้และเอาตัวรอดในสังคมเช่นกัน เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าจึงควรมีสิทธิเสรีภาพในทุกๆ ด้านทั้งการดำรงชีวิตและการแสดงความคิดเห็นที่เท่าเทียมกัน”

ผู้ชมละคร ข. (18 พฤศจิกายน 2560) กล่าวถึงฉากพายัพัดฝูงปลาให้มาอยู่ในบ่อน้ำที่ไม่รู้จักและมีขนาดเล็ก คับแคบว่า

“คนไทยจะมองว่าแรงงานพม่าเข้ามาแย่งงานของคนไทยจึงตีกรอบและมีอคติกับแรงงานเหล่านี้ สังคมไทยมีการแบ่งชนชั้น การให้เกียรติ และไม่มีความเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานข้ามชาติและลูกหลานของเขา คนไทยควรมองแรงงานเชื้อชาติพม่าเหล่านี้ว่าเราทุกคนต่างแข่งขันทำมาหากินและเราต้องพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ความรู้สึกชีวิตของเยาวชนเหล่านี้ รวมถึงเยาวชนไม่ว่าเชื้อชาติไหนก็ตาม ถ้าเยาวชนได้รับการดูแลและพัฒนาศักยภาพที่ดีก็จะเป็นกำลังและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแก่สังคมนั้นๆได้ต่อไป”

ผู้ชมละคร ค. (18 พฤศจิกายน 2560) ให้สัมภาษณ์ถึงละครว่า

“รู้สึกมากตอนที่เด็กพูดว่าพื้นที่จำกัดและมองขึ้นข้างบนแล้วพูดว่าร้อน แฉ่กับบอกอะไรหลายๆอย่างกับสิ่งที่เยาวชนเผชิญอยู่ เรามองว่าเยาวชนออกมาพูดข้างนอกแล้วเก็บสิ่งที่เขาพูดที่นี้โดยที่เราพอจะช่วยอะไรเยาวชนได้บ้างไหม ประโยคที่

บอกว่า “เราไม่มีฝันเพราะเราไม่มีอาชีพ” ทำให้เรารู้สึกถึงความยากลำบากที่เยาวชนจะต้องสร้างขาขึ้นมาเองหรือจะหาทางรวยจนถึงฝัน มีหลายอย่างที่สะท้อนและทำให้เราเก็บไปคิดมาก”

เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) ผู้กำกับของละครเรื่องนี้กล่าวว่า “ผู้ชมในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รู้สึกว่าละครเรื่องนี้แรงมากเพราะเยาวชนไม่ได้เป็นนักแสดงแต่เป็นเด็กวัยรุ่นตอนต้นที่แสดงด้วยความใสซื่อ ทำให้การสื่อสารประเด็นต่างๆ ออกมาครบถ้วน ความจริงใจที่เด็กแสดงเป็นเหมือนหนามไปทิ่มแทงคนที่ดูอยู่”

ละครสามารถสื่อสารถึงสิทธิและตัวตนของเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าจากตำบลมหาชัยได้ ผู้ชมละคร ง. (18 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า “ละครใช้เยาวชนเชื้อชาติพม่าจากตำบลมหาชัยมาแสดงจริงๆ โดยละครเล่าเรื่องวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติพม่า รูปแบบของการแสดงทำให้เห็นศักยภาพของเยาวชนเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยว่าพูดภาษาไทยได้ชัดเจน เยาวชนมีศักยภาพเหมือนกับเด็กทั่วไปแต่เยาวชนขาดโอกาสและไม่ได้สิทธิ ความเท่าเทียมกันในการใช้ชีวิตในประเทศไทย” ผู้ชมเห็นความตั้งใจของเยาวชนในการแสดงละคร ผู้ชมรู้สึกว่าเยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าทำงานออกมาได้ดีมากโดยไม่ได้แตกต่างจากเยาวชนเชื้อชาติไทยเลย

การแสดงกลางแจ้งในเทศกาลละครกรุงเทพฯ (ปาลักซ์ สุรัสวดี, 18 พฤศจิกายน 2560)

ละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินให้ความรู้แก่ผู้ชมในเทศกาลละครกรุงเทพซึ่งเป็นผู้ชมภายนอกพื้นที่ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาครที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับลูกหลานแรงงานข้ามชาติมาก่อนหรือเป็นผู้ชมที่ไม่เคยสนใจประเด็นลูกหลานของแรงงานข้ามชาติมาก่อนเห็นความสำคัญของการพัฒนาเยาวชนที่เป็นลูกหลานแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ผู้ชมละคร จ. (18 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า “แรงงานข้ามชาติเป็นแรงงานที่สำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไทยโดยเฉพาะในยุคที่แรงงานไทยขาดแคลน รัฐควรจะให้โอกาสทางการศึกษากับเยาวชนไร้สัญชาติเพื่อที่อนาคตประเทศไทยจะได้มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น มากกว่าที่จะให้เยาวชนโตและเป็นแค่แรงงาน รัฐควรมีนโยบายที่สนับสนุนและจัดการลูกหลานของแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่า อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรัฐและองค์กรต่างๆต้องเข้าถึงเยาวชนเพื่อให้ผู้ปกครองรู้สึกปลอดภัยและเข้าใจที่จะส่งลูกให้มาเรียนที่โรงเรียน”

ครั้งที่ 2: โรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท ตำบลท่าจีน อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร วันพุธที่ 15 พฤศจิกายน 2560

ครู ก. ผู้ชมละครในโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท (15 พฤศจิกายน 2560) เห็นว่า “เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาทต้องการการเรียนรู้ปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับคนไทย” ครู ก. (15 พฤศจิกายน 2560) รู้สึกได้ว่า “เรื่องราวในละครบอกเล่าถึงเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าที่รู้สึกโดดเดี่ยวไม่มีสิทธิต่างๆเท่าเทียมกับคนไทยทั่วไปและไม่รู้ว่าอนาคตของตนเองจะเป็นเช่นไร”

รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท (15 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า

“รับรู้ตอนที่ตัวละครผู้พลอยออกไปโรงเรียน ตอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาขั้นพื้นฐานและเห็นว่าเด็กข้ามชาติก็ต้องการการศึกษาในการดำรงชีวิตในประเทศไทย พวกเขาอยากไปโรงเรียนแต่เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าอาจจะเจอปัญหาเช่นพ่อแม่ไม่ส่งลูกเข้าเรียนเองเพราะไม่มีเอกสารรับรอง ตลอดจนโรงเรียนหลายๆที่ในจังหวัดสมุทรสาครก็ไม่เปิดโอกาสให้เด็กลูกหลานแรงงานข้ามชาติเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กนักเรียนไทย”

ครู ก. (15 พฤศจิกายน 2560) กล่าวเสริมเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนเหล่านี้ว่า

“เยาวชนลูกหลานแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยเพราะพ่อแม่ของเด็กเข้ามาทำงานในประเทศของเรา ถ้าเราปล่อยทิ้งให้

เด็กเหล่านี้เติบโตขึ้นมาอย่างขาดการอบรม สั่งสอนให้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของประเทศไทย พวกเขาจะเติบโตขึ้นมาในสังคมอย่างยากลำบาก ไม่มีความสุข และอาจจะเป็นปัญหาเพราะถูกละเมิดสิทธิ เช่นเด็กที่เป็นผู้หญิงอาจจะถูกล่วงละเมิดทางเพศหรือเป็นอาชญากรต่อไป สถาบันที่ช่วยได้ดีที่สุดคือโรงเรียน โดยโรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนเหล่านี้ได้รับการศึกษา เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญ การใช้ชีวิตในประเทศไทยที่เขารู้สึกเหมือนเป็นบ้านของตนเพื่อให้มีชีวิตที่มีคุณค่าแก่สังคมไทยเมื่อเขาโตขึ้น”

ครูในโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท (15 พฤศจิกายน 2560) กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะครูผู้พัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนลูกหลานแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาครเมื่อถูกละครแล้วว่า “สิทธิขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ ดังนั้นบุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กไทยหรือเยาวชนเชื้อชาติใดก็ตามเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจะมีสิทธิได้รับการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาของไทยและบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความเท่าเทียม ความเสมอภาคและไม่มีการเลือกปฏิบัติ”

การแสดงที่โรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 15 พฤศจิกายน 2560)

**ครั้งที่ 3: งานแพรงภูธรและแพรงนรา วันเสาร์ที่ 25 และวันอาทิตย์ที่ 26 พฤศจิกายน 2560 เยาวชน
แสดง 2 รอบ**

ผู้ชม ก. ในงานแพรงภูธรรอบวันเสาร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2560 (25 พฤศจิกายน 2560) เข้าใจเรื่อง
ความต้องการ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานจากละครโดยกล่าวว่า

“เยาวชนไร้สัญชาติ เชื่อชาติพม่าลูกหลานแรงงานข้ามชาติก็เป็นมนุษย์
คนหนึ่ง พวกเขาตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติมาทำงานในประเทศไทย เยาวชน
ไร้สัญชาติเชื่อชาติพม่าก็มีความต้องการขั้นพื้นฐาน และมีสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับ
เรา ถ้าเยาวชนได้รับการศึกษา เมื่อพวกเขาโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และเป็นส่วนหนึ่ง
ของการพัฒนาประเทศไทย พวกเขาจะมีอาชีพที่ดี และพวกเขาจะมีทัศนคติที่ดีต่อ
ประเทศไทยเพราะเยาวชนเหล่านี้เติบโตซึมซับวัฒนธรรมทั้งของไทยและพม่า”

ผู้ชม ข. (25 พฤศจิกายน 2560) รู้สึกได้ถึงสภาพจิตใจของตัวละครที่เปลี่ยนไป โดยเริ่มแยลงเรื่อยๆ
จากตอนที่ปลาจำนวนมากในบึงถูกจำกัดพื้นที่ว่า “การสนับสนุนเยาวชนลูกหลานแรงงานข้ามชาติอยู่ภายใต้
ข้อจำกัดต่างๆ ตามนโยบายความมั่นคงและกฎหมายสัญชาติไทยจึงเป็นสิ่งที่ยาก”

การซ้อมการแสดงในงานแฟรงก์เกอร์ (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 25 พฤศจิกายน 2560)

ละครสะท้อนเรื่องความเสมอภาค ความต้องการขั้นพื้นฐานและสิทธิขั้นพื้นฐานของลูกหลานและแรงงานข้ามชาติ ผู้ชม ค. (25 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า “ละครสะท้อนให้ผู้ชมเห็นถึงความไม่ปลอดภัยในการใช้ชีวิต การต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างหวาดระแวง มีคนเอาเปรียบ ความยากลำบากของการเดินทางออกนอกพื้นที่ รัฐบาลควรต้องให้สิทธิและความเสมอภาคแก่แรงงานข้ามชาติเพราะแรงงานก็เสียภาษีและค่าธรรมเนียมต่างๆด้วย” การให้การศึกษาจะทำให้เยาวชนได้พัฒนาและได้รับการยอมรับในอนาคต การพาเยาวชนให้เข้าสู่ระบบโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ผู้ชม ข. (25 พฤศจิกายน 2560) กล่าวเพิ่มเติมถึงโครงเรื่องแบบนิทานของละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินว่า “ชอบการแสดงละครที่ใช้การเปรียบเทียบบุคคลจริงกับตัวละครที่เป็นสัตว์เพราะทำให้เห็นภาพชัดเจนโครงเรื่องของละครพูดถึงสัตว์ต่างๆที่มาเอาเร็ดเอาเปรียบปลา มาเอาเพื่อนของตัวเองไป ทำให้เห็นสภาพที่เป็นจริงของสังคม”

ผู้ชม ค. (25 พฤศจิกายน 2560) กล่าวถึงโครงเรื่องของละครว่า

“โครงเรื่องแบบนิทานของละครสื่อความหมายออกมาได้ดีมาก ในประเด็น ด้านการศึกษาของเยาวชน ความเป็นอยู่ของเยาวชนที่ยากลำบากและความช่วยเหลือ กันและกันในกลุ่มชาวพม่า เยาวชนเหล่านี้ก็ต้องการความหวัง กำลังใจและโอกาส เช่นเดียวกับเยาวชนคนอื่นๆ พวกเขาเป็นเหมือนฝูงปลาตัวเล็กๆ ที่ลอยไปมาใน สังคมอย่างไร้จุดหมาย”

ผู้ชมละครรอบนี้ (25 พฤศจิกายน 2560) กล่าวว่า “เห็นความตั้งใจแสดงของเยาวชน เยาวชนมีความพยายามที่จะสื่อสารออกมาได้ดี เยาวชนมีความกล้าแสดงออก”

การแสดงรอบที่ 2 ที่แพร่่งนราฯ (ปวล์กซ์ สุรัสวดี, 26 พฤศจิกายน 2560)

ผู้ชมละคร จ. (25 พฤศจิกายน 2560) กล่าวถึงกระบวนการละครว่าทำให้เยาวชนกล้าพูด กล้า สื่อสารเรื่องราวของตัวเองสู่สังคม ดังนี้

“ผมดูมาสองรอบ ในตอนแรกผมไม่รู้ว่ายาวชนเป็นเด็กพม่า ผมนึกว่าเขาเป็นเด็กไทย ด้วยภาษาของเขาที่เขาใช้ รู้สึกว่าเขาอยู่พื้นที่เดียวกับเรา ไม่รู้สึกว่าเขาขัดเขิน ผมมารู้ตอนท้ายว่าเขาเป็นพม่า เขาไม่มีสัญชาติ เราไม่รู้เรื่องพวกนี้มานานว่ามีคนที่ไม่มีสัญชาติ ทุกอย่างเหมือนเราหมดแล้ว ถ้าเกิดเราไม่มาเห็นเราจะไม่รู้สิมากกว่าเขาก็เหมือนกับเรา พอรู้ภูมิหลังและจุดประสงค์ของละครว่าทำไปทำไม ยิ่งทำให้ผมยิ่งดูก็ยิ่งสะท้อนว่าเราจะทำอย่างไร ผมว่าสุดท้ายที่เขาจะได้สัญชาติหรือไม่ได้

นั่นมันซับซ้อน แต่เครื่องมือละครที่ทำได้มาก เด็กทุกคนมีความรู้สึกที่อยากจะสื่อสาร เครื่องมือละครทำให้เขาอยากที่จะสื่อสาร นี่เป็นจุดเริ่มต้นที่หนึ่ง เพราะสุดท้ายแล้ว ไม่มีใครช่วยเขาได้นอกจากเขาจะลืมตาอ้าปากและใช้มันได้เอง ตอนนี้เด็กเขากล้าที่จะพูดแล้วแต่เขาจะพูดอะไรเป็นสิ่งที่จะต้องมีผู้ใหญ่ให้ความมั่นใจกับเขา ถ้าเขาฝึกต่อไป สิ่งที่เขาจะพูดจะมีพลังและชัดเจนกว่านี้”

ครั้งที่ 4: งานวันแรงงานข้ามชาติสากลตามคำเชิญของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน วันจันทร์ที่ 18 ธันวาคม 2560 องค์การสะพานปลา ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร

ที่มละครปลา...ที่ไม่มีขาเดินได้รับเชิญจากมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) ให้ไปแสดงในงานวันแรงงานข้ามชาติสากลที่องค์การสะพานปลา ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ในงานดังกล่าวมีเจ้าหน้าที่องค์กรต่างๆทั้งจากหน่วยงานรัฐ กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย องค์การสะพานปลาและเครือข่ายองค์กรที่ทำงานโดยไม่แสวงหากำไรด้านประเด็นสิทธิมนุษยชน การป้องกันการค้ามนุษย์และแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ได้แก่ มูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) เครือข่ายที่ยกระดับการแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงไทย (MAST) ในงานวันดังกล่าวพูดถึงเครื่องมือการติดตาม เช็กจำนวนของแรงงานในอุตสาหกรรมประมงเมื่อขึ้นและลงจากเรือในแต่ละเที่ยวเพื่อลดความเสี่ยงเรื่องการสูญหายของแรงงานชาวประมงข้ามชาติที่ออกเรือไปกับเจ้าของเรือประมงไทย ในงานดังกล่าวมีแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าเข้าร่วมงานจำนวนประมาณ 70 คน ละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินได้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่แสดงให้เห็นแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าและเจ้าหน้าที่ของรัฐในงานชม

การแสดงละครที่องค์การสะพานปลา (ปาลักซ์ สุรัสวดี, 18 ธันวาคม 2560)

เนื่องจากรอบนี้เป็นรอบที่เยาวชนได้แสดงละครให้กับแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ตำบลมหาชัยดู เมื่อผู้วิจัยถามถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากการแสดง เทนนิน (18 ธันวาคม 2560) เยาวชนเชื้อชาติพม่านักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน สะท้อนว่า พวกเขารู้สึกดีตื่นเต้นเพราะคนเยอะ รอบนี้เป็นงานที่สำคัญ เพราะมีคนทำงานเรื่องแรงงานอยู่ รู้สึกว่าเหมือนเราเป็นตัวละครที่สื่อสาร บอกให้เขารู้ว่าเราเดือดร้อนกันอยู่ ต้องสามัคคีกัน อย่าทำร้ายกันเอง อย่ายอมให้เขา (คนที่เอาเปรียบแรงงานเชื้อชาติพม่า) มาทำร้าย”

มองไต้ (18 ธันวาคม 2560) เยาวชนเชื้อชาติพม่านักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน เล่าถึงการพูดคุยกับผู้ชมที่เป็นแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าหลังจากได้ชมละครที่ตนแสดงในวันแรงงานข้ามชาติสากลว่า “พวกเรามาสอนให้ผู้ชมรู้ว่าเขาก็เป็นคนคนหนึ่ง เขาก็มีความหมาย เขาไม่จำเป็นต้องให้ใครมาทำร้ายเขา เขาก็เป็นคนเหมือนกัน เรื่องในละครทำให้ผู้ชมได้รู้ว่าตัวเรา (ตัวของผู้ชม) ก็มีตัวตนอยู่”

ผู้ชมที่องค์กรสะพานปลา (ปาลักชี สุรัสวดี, 18 ธันวาคม 2560)

ครั้งที่ 5: โรงเรียนเอกชัย ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนไทยเรียนเป็นส่วนใหญ่ เยาวชนเชื้อชาติพม่าได้แสดงละครในห้องประชุมของโรงเรียนมีผู้ชมเป็นนักเรียนชั้นประถม 6 ของโรงเรียนเอกชัย จำนวน 50 คน วันพุธที่ 20 ธันวาคม 2560

ครู ก. ของโรงเรียนเอกชัย (20 ธันวาคม 2560) กล่าวถึงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินว่า “ละครดี สะท้อนมุมมองในชีวิตของเยาวชนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยทั้งเรื่องการต่อสู้ ปัญหาอุปสรรคที่ตัวเขาและ

ครอบครัวได้เจอ ตัวละครเล่าถึงความต้องการที่จะยื่นหยัดในสังคม เมื่อดูแล้วรับรู้ถึงสิทธิของพวกเขาที่เขาได้ไม่เต็มที่ เราเห็นปัญหาของสัตว์ใหญ่ที่เปรียบเหมือนกับผู้ใหญ่ เจ้าหน้าที่ที่ไปกระทำต่อพวกเขา”

การแสดงละครที่โรงเรียนเอกชัย (ปวล์กซ์ สุรัสวดี, 20 ธันวาคม 2560)

ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชัย (20 ธันวาคม 2560) กล่าวถึงความคิดเห็นที่มีต่อเยาวชนไร้สัญชาติ
เชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยว่า

“เกือบทุกคนเกิดในเมืองไทย เขาตามพ่อแม่เข้ามา มาตอนเล็กๆ ตอนนั้นพูด
ภาษาพม่าได้ไม่ลื้มเพราะเป็นภาษาที่เขาใช้ประจำวันกับพ่อแม่ เด็กเหล่านี้ได้เปรียบ
เรื่องภาษาเพราะได้รู้เรื่องภาษาไทยและพม่า โรงเรียนมองว่าเยาวชนไร้สัญชาติ
เชื้อชาติพม่ามีความรับผิดชอบ มีความขยัน มีระเบียบเรื่องการเรียน นักเรียนพม่า
มีความขยันแต่เด็กไทยมีความพร้อมหมดแต่ไม่ขยัน”

ครู ก. ของโรงเรียนเอกชัย (20 ธันวาคม 2560) กล่าวเพิ่มเติมหลังจากดูละครเรื่องการช่วยเหลือ
เยาวชนไร้สัญชาติ เชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยว่า “เราช่วยเขาเรื่องการศึกษาได้แต่อย่างไรก็ตามพอระบบ

สนับสนุนเด็กพม่าแล้ว มีคำถามว่าแล้วเด็กจะไปอย่างไรต่อ ถ้ากลับไปพม่างานจะหายาก แต่อยู่ในเมืองไทยจะรับราชการ เป็นหัวหน้างานไม่ได้ อยากรู้เขาก็ไม่มีเงินเดือนอยู่ดี”

คุณแม่ของเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในโครงการช่วยซ่อมเนื้อร้องเพลงภาษาพม่าให้เยาวชน (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 30 พฤศจิกายน 2560)

ครั้งที่ 6: ศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น ตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร วันพฤหัสบดี 21 ธันวาคม 2560

ในครั้งที่ เยาวชนเชื้อชาติพม่าได้แสดงละครให้เยาวชนเชื้อชาติพม่าในศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นทั้ง 3 ศูนย์ เนื่องในวันเทศกาลคริสต์มาส มีซิม เยาวชนเชื้อชาติพม่านักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีเงินเดือน (21 ธันวาคม 2560) สะท้อนถึงการทำงานของตนเองในรอบนี้ว่า “ผู้ชมที่ดูตั้งใจดูมาก พวกเขาตั้งใจฟังมากแต่เขาคงจะไม่ได้ยินหู น้องๆ ที่ดูเป็นเด็กเล็ก เรายังต้องทำให้เขาเห็นว่าเรากำลังแสดงถึงชนชาติของเรา”

ครู ก. ของศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น (21 ธันวาคม 2560) กล่าวว่า ได้ดูละครแล้วทำให้รู้ประวัติชีวิตของน้องๆ ชาวพม่าว่าเข้ามาในเมืองไทยแล้วลำบากอย่างไรบ้าง ละครเอามาสอนเด็กได้ว่าเด็กต้องไปโรงเรียน เราต้องสนับสนุนให้เด็กมีการศึกษามากกว่าได้ทำงานเพราะถ้าไม่รู้ภาษาไทยด้วยจะถูกคนไทยข่มเหง คนพม่าส่วนมากมาเมืองไทยเพื่อทำงาน เขากลับตำรวจจับเลยส่งให้ลูกมาเรียน แต่บางคนพออายุ 12 หรือ 13 ก็ต้องออกไปทำงานแล้ว” ละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีเงินเดือนย้ำถึงความสำคัญเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาที่เยาวชนเหล่านี้ต้องได้

การแสดงละครที่ศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น (ปาลักซ์ สุรัสวดี, 21 ธันวาคม 2560)

ครั้งที่ 7: วันครบรอบ 12 ปีของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร (วันอาทิตย์ที่ 24 ธันวาคม 2560)

รอบนี้มีปัญหาคือนักแสดงนำคนหนึ่งตัดสินใจลาออกจากโครงการด้วยเหตุผลทางบ้านอย่างกระทันหัน ทีมจึงต้องแก้ปัญหาและเปลี่ยนตัวนักแสดงในวันนั้นแต่เด็กๆก็สามารถเปลี่ยนบทบาทได้และช่วยกันแก้ปัญหาจนงานสำเร็จ เยาวชนในโครงการจึงมีจำนวน 17 คน

ผู้ชม ก. ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน ผู้ทำงานด้านสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (24 ธันวาคม 2560) กล่าวเมื่อชมละครจบลงว่า “เป็นการทำงานที่อยู่ในมุมมืด ละครเรื่องนี้สะท้อนถึงการค้ามนุษย์ แรงงานพม่าอยู่ในที่แคบๆ เขาอยู่ในซอกเล็กๆที่ไม่มีใครได้ยินแม้แต่คนเดียว”

ผู้ชม ข. นักวิชาการด้านแรงงานข้ามชาติ อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน (24 ธันวาคม 2560) กล่าวว่า “น้องพูดเสียงไม่ค่อยมีใครได้ยิน แต่จับประเด็นจากละครได้ว่าพอเขาเข้ามาในประเทศไทย เมื่อต้องย้ายถิ่นจะมีเรื่องเอกสารที่เปลี่ยนไปมา น้องๆเป็นปลาที่อยู่ในที่แคบๆ และโดนคนที่มาแสวงหาประโยชน์จากพวกเขา”

การแสดงละครที่มูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน (ปวล์กซ์ สุรัสวดี, 24 ธันวาคม 2560)

ผู้ชม ค. อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน ผู้ทำงานด้านสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (24 ธันวาคม 2560) กล่าวว่า “สนใจประเด็นในละครที่เยาวชนเป็นปลาที่ถูกพายุพัดมา อยากให้เยาวชนมีทางเลือก มีความฝันเป็นของตัวเอง เห็นจากละครว่าการมีชีวิตอยู่ในประเทศไทยมีความลำบาก ซึมซับที่เยาวชนถ่ายทอดได้ดี กล้าแสดงออก ทำให้เขาเข้าใจเรื่องราวต่างๆได้”

มองไต เยาวชนเชื้อชาติพม่านักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน (24 ธันวาคม 2560) ผู้เล่าถึงสิ่งที่ผู้ชมที่เป็นแรงงานข้ามชาติเชื้อชาติพม่าสะท้อนเกี่ยวกับละครว่า “นักแสดงแสดงได้ดี รู้สึกว่าละครแทนใจความรู้สึกของคนพม่า พวกเราอยู่ในที่แคบๆ เราอยากออกไปข้างนอกก็ไม่ได้เพราะข้างนอกอันตราย มีคนที่อยากจะทำอะไรหาความฝันแต่ก็ไม่กล้าเพราะกลัว”

เทนนิส เยาวชนเชื้อชาติพม่า (24 ธันวาคม 2560) กล่าวถึงการแสดงให้ผู้ชมรอบนี้ว่า “รู้สึกดี เพราะเราได้แสดงให้เขาดู สิ่งที่เราแสดงตรงกับความรู้สึกของเขา เราอยากให้เขารู้สึกเหมือนอย่างที่เรารู้สึก เราเลยรู้สึกปลื้มเพราะเราได้ทำให้เขารับรู้อย่างที่เรอยากให้เขารู้”

ครั้งที่ 8: งานประจำปีวัดศรีเมือง ทีมละครปลา...ที่ไม่มีขาเดิน ได้รับเชิญจากพระครูสาครสิริวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดศรีเมืองให้มาแสดงละครในงานประจำปีของวัด (วันศุกร์ที่ 12 มกราคม 2561)

ผู้ชม ก. ที่วัดศรีเมือง (12 มกราคม 2561) กล่าวว่า “เรื่องราวในละครเหมือนชีวิตของเด็กพม่าที่ตามพ่อแม่มาอยู่ในไทย บางครั้งอยู่ในมหาชัย ตำรวจก็จับ บางครั้งทำงานในโรงงาน เจ้าของโรงงานก็เอาเปรียบ ลูกน้อง เด็กๆที่แสดงเก่งมาก”

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่านักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน (12 มกราคม 2561) สะท้อนว่า “รอบนี้แสดงยากเพราะต้องพยายามทำให้คนดูได้ยิน ถ้าเราพูดเร็วเกินไปคนดูก็จะได้ยิน คนดูที่ไม่ได้ตั้งใจดูเพราะเขาไม่เข้าใจภาษาพม่า และการแสดงรอบดังกล่าวมีผู้ชมมีจำนวนมากเป็นคณงานพม่าในมหาชัยที่เราไม่รู้จักมาก่อน”

การแสดงละครที่วัดศรีเมือง (ปาลักชี สุรัสวดี, 12 มกราคม 2561)

ครั้งที่ 9: มูลนิธิเตรียมชีวิต ตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร (วันเสาร์ที่ 27 มกราคม 2561)

ผู้ชม ก. นักเรียนของมูลนิธิเตรียมชีวิต (27 มกราคม 2561) กล่าวถึงเรื่องราวในละครว่า “คล้ายกับชีวิตของคล้ายๆกับหนู” เยาวชนของมูลนิธิเตรียมชีวิตตั้งใจดูละครและรู้สึกว่าการที่เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าเพื่อนนักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน พูดถึงชีวิตของตนเองที่กำลังเผชิญอยู่ ผู้ชมรู้สึกเศร้าตามปัญหาของเรื่องราวในละคร

ผู้อำนวยการมูลนิธิเตรียมชีวิต (27 มกราคม 2561) กล่าวชื่นชมนักแสดงละครว่า “เด็กที่ทำงานละครแบบนี้มา 10 ครั้งทำให้เด็กมีความพร้อม สามารถแก้ปัญหา สามารถสังสรรค์ มีสมาธิ มีความเข้าใจเชิงลึก เพราะเด็กทำซ้ำๆบ่อยๆจนถ่ายทอดออกมาได้ดี”

การแสดงละครที่มูลนิธิเตรียมชีวิต (ปาลักชี สุรัสวดี, 27 มกราคม 2561)

ครั้งที่ 10: โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม (วันพฤหัสบดีที่ 1 กุมภาพันธ์ 2561)

ครูปอนด์ (1 กุมภาพันธ์ 2561) ครูของเยาวชนที่เป็นนักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน กล่าว

“เห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก กระบวนการละครมีประโยชน์ทำให้เด็กเห็นคุณค่าในตัวเองว่าเขาทำอะไรได้ เขาไม่รู้สีกว่าอยู่ไปวันวัน การทำกิจกรรมทำให้เยาวชนมีกลุ่มเพื่อน มีสังคมของเขา เยาวชนเชื่อชาติพม่าในโรงเรียนจะไม่เกิดการแข่งขันของการเรียนเพราะพ่อแม่ให้มาเรียนเท่านั้น เด็กบางคนมองว่าเรียนเพื่อผ่านการทำกิจกรรมละครทำให้เยาวชนได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ทำให้เขา

ได้ใช้ภาษาและวัฒนธรรมของเขาอย่างสร้างสรรค์ เด็กได้ฝึกให้กล้าแสดงออก กล้าทำ เพราะเขาได้เจอผู้คนที่มาชมละคร”

การแสดงละครที่โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 1 กุมภาพันธ์ 2561)

**การพัฒนาโน้ตสนความเข้าใจในตนเองที่เกิดขึ้นเมื่อเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าได้เข้า
กระบวนการละคร พัฒนาเรื่องละครและเร่แสดงละครทั้ง 12 รอบ**

ในด้านการพัฒนาเรื่องละคร เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าแสดงละครที่พัฒนาจากเรื่องราวชีวิตของตนเองและของแรงงานข้ามชาติในชุมชนตำบลมหาชัยเพื่อสื่อสารประเด็นเรื่องการใช้ชีวิตที่เสี่ยงต่อการถูกเอาเปรียบในประเทศไทยและการเห็นถึงความสำคัญของการเข้าโรงเรียนเพื่อเป็นโอกาสให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองเพื่ออนาคตที่ดีของพวกเขาในการดำรงชีวิตในประเทศไทยดังที่กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า (24 ธันวาคม 2560) พูดคุยกับผู้ชมหลังการแสดงเกี่ยวกับเนื้อหาในละครว่า “เรื่องที่แสดงเพื่อให้ดูว่าพวกหนูเป็นเด็กที่กำลังเดือดร้อน อย่างเร่งแกพวกหนู พวกหนูอยากเรียน ปลูกเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ เนื้อเพลงเกี่ยวกับความสามัคคี การเป็นกลุ่มเป็นทีม งานจะไม่เสร็จ ถ้าเราสามัคคีกัน ขอให้เดินก้าวหน้าไปอย่าท้อ อย่าทะเลาะกัน เราเหลือแต่ความหวังและกำลังใจ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุดแล้วทุกอย่างจะผ่านไปได้ดี”

การฝึกฝนการแสดงละครเป็นกระบวนการค้นหาตนเอง เตรียมความพร้อมของเยาวชนให้อยู่กับปัจจุบัน อยู่กับสถานการณ์ที่ตนกำลังทำงานอยู่ มีสมาธิกับงานและกิจกรรมตลอดจนหัดการทำงานกับกลุ่มเพื่อนในโครงการวิจัย ตามที่เยาวชนไร้สัญชาติได้กล่าวถึงสิ่งที่ตนเองได้จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้

ในการถอดบทเรียนกับเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่ห้องประชุมโรงพยาบาลส่วนตำบลบ้านกำแพง ในวันเสาร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ 2561

มีชา (17 กุมภาพันธ์ 2561) เขียนสะท้อนถึงสิ่งที่ชอบจากโครงการนี้ว่า “ชอบละครที่พวกเราแสดงขอบคุณครูที่มาสอนพวกเรา โครงการนี้ทำให้เราได้เจอเพื่อน”

เทนนิ (17 กุมภาพันธ์ 2561) ตอบว่า “ชอบที่ได้ลงชุมชน ได้เจอพี่น้องมอญพม่าในมหาชัย”

ริวริว (17 กุมภาพันธ์ 2561) ตอบว่า “ชอบกิจกรรมที่ครูให้พวกเราทำเพราะสนุก ชอบกิจกรรมกระเจกเพราะได้สมาธิ”

จำปี (17 กุมภาพันธ์ 2561) ตอบว่า “ชอบที่ได้ไปแสดงที่กรุงเทพฯ”

ริวริว (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากโครงการเพิ่มเติมว่า “แต่ก่อนเราไม่ใช่คนกล้า วันนี้เราเป็นคนกล้าคนหนึ่ง แต่ก่อนเราเป็นคนขี้อาย มาวันนี้เราไม่อาย แต่ก่อนสติไม่ค่อยอยู่กับตัว วันนี้มีสติตั้งใจทำงาน พอมีสติในการแสดงพอไปเรียนก็มีสติมีสมาธิขึ้น ไม่ค่อยรับผิดชอบงานพอมายู่ในวงการแสดงก็รับผิดชอบงานมากขึ้น”

มีчим (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “ได้เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น แต่ก่อนอยู่บ้านเล่นไปวันๆไม่ค่อยทำอะไร พอได้มีประสบการณ์ได้ความรับผิดชอบ สอนให้มีสติ อยู่กับเนื้อตัว ไม่ลนลานไปทีอื่น ไม่ลนลานไปหาทีอื่น”

ไก (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “ได้รู้ว่าการได้มาเป็นนักแสดงละครเราต้องตรงต่อเวลา มีความอดทนสูง เราเพิ่งเข้าใจความรู้สึกของคนนักแสดงละคร เราต้องซ้อมหลายรอบมีความอดทนสูง รู้วันว่าเวลานี้เราต้องลุกขึ้นมาซ้อมไม่ใช่นั่งเล่นอยู่”

มีนะ (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า เวลาที่ทะเลาะกับเพื่อนมีปัญหากันในงานพอครูทั้ง 4 สอนให้รู้จักกัน เป็นเพื่อนกันไม่ทะเลาะกัน หนูกับเพื่อนก็ไม่ทะเลาะกัน

เยาวชนได้พัฒนาความกล้าแสดงออก มีสมาธิมากขึ้น ตลอดจนเห็นความสำคัญของความสามัคคี การแก้ปัญหาด้วยตัวของตัวเอง และต้องรับผิดชอบทำงานให้สำเร็จจากการเข้าร่วมกระบวนการละครในโครงการวิจัยเยาวชนทุกคนเห็นความสำคัญของการเป็นเพื่อนกันจากการได้ทำงานร่วมกันในโครงการวิจัยนี้ ดังที่ ออรี (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “เราต้องสามัคคีกัน เพื่อที่จะแก้ปัญหาได้ เพื่อที่จะอยู่รอด”

การพัฒนาเนื้อเรื่องและการแสดงละครเป็นการเรียนรู้ผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาของตัวละครเพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประสบการณ์ของมนุษย์ เมื่อผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบประสบการณ์ของตนเองจนเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ปัญหาตลอดจนความปรารถนาของตัวละครเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผู้เรียนจะเข้าใจปัญหาและสถานการณ์นั้นได้อย่างแม่นยำและชัดเจน ดังที่กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร (2552, 10) อภิปรายถึงการเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครในโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลงของมูลนิธิสืบบ้านว่าการเรียนรู้ในศิลปะการละคร “เป็นการเรียนรู้เชิงอารมณ์จากละครโดยภาพสะท้อนของชีวิต หรือประสบการณ์ของตัวละครที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตจริง ในภาวะเชิงอารมณ์ที่ตัวละครต้องเผชิญหน้าที่เกิดขึ้นจากความต้องการของตนเองกับปัญหา ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา” ละครเยาวชนเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินใช้กระบวนการสร้างสรรค์ละครโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนของเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงประเด็นปัญหาเรื่องสถานะทางบุคคลของเยาวชนในประเทศไทยที่เสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะเยาวชนไร้สัญชาติ ดังนั้นการต่อสู้ พัฒนาตนเอง ทั้งด้านการศึกษาหาความรู้ การรับรู้ถึงองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือตนในตำบลมหาชัยในยามที่เดือดร้อนจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ในประเทศไทยอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนเยาวชน 2-3 คนในโครงการจะสามารถเติบโตเป็นที่พึ่งของแรงงานข้ามชาติในตำบลมหาชัยต่อไปได้อีกด้วย

สิ่งที่เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจากการแสดงละครในโครงการวิจัยนี้ได้แก่นวัตกรรมด้านสิทธิของตนเอง เยาวชน 5 คนจากเยาวชนทั้งสิ้น 17 คนในโครงการสะท้อนเรื่องนวัตกรรมด้านสิทธิของตนเองในฐานะเป็นเยาวชนคนหนึ่งในประเทศไทยที่ต้องการการยอมรับและการพัฒนาเพื่อที่ตนจะมีชีวิตและอนาคตที่ดีเช่นเดียวกัน มองไธ (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “อยากให้คนในสังคมเข้าใจ ตลอดที่ทำโครงการทำให้ตนเห็นว่าพวกเราที่มีสิทธิที่จะทำตามความฝันของเรา แต่พวกคนมอญพม่าเขาจะกลัว ตนอยากให้พวกคนมอญพม่ารู้ว่าเขาก็มีสิทธิ”

มา (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “อยากให้คนไทย มอญพม่า มีสิทธิในการทำสิ่งต่างๆเท่ากัน อยากให้เขา (คนไทย มอญและพม่า) มีความมั่นใจอย่าคิดไปเองว่าตัวเองจะทำได้ อยากให้คนในชุมชนรู้จักพวกเรา”

เทนิน (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “อยากให้คนในมหาชัยดูการแสดงจะได้ชมว่าเราเก่ง เด็กไทยชอบดูถูกว่าเด็กมอญพม่ามาเหยียบแผ่นดินอื่น เราแค่เข้ามาทำงาน มาอยู่อาศัย เราไม่ได้ทำอะไรผิด”

จำปี (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “อยากให้เขาเห็นการแสดงของเรา อยากให้เขารู้ว่าเราเป็นคนเหมือนกัน เราอย่าดูถูกตัวเอง คนดูเป็นคนมอญพม่าที่มาดูก็ไม่ดูถูกเรา”

ชิบอ (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวว่า “เด็กมอญพม่าก็มีความฝันได้ บางทีเราไม่มีสัญชาติไทยแต่เรามีความฝันได้ถ้าเราสู้ต่อไปเราก็อาจจะมีความฝันได้ เราต้องพัฒนาต่อไป เรียนให้สูงๆ เพราะการเรียนสำคัญเพื่ออนาคต”

มองไต้ (17 กุมภาพันธ์ 2561) กล่าวเสริมว่า “เราต้องมีความฝันและความเพียรจึงจะมีชีวิตอยู่ ต้องฝันให้ชัดเจนเพื่อที่จะไปให้ถึงตรงนั้น ถ้าเราพยายามพวกเราก็จะมีความสามารถ”

เยาวชนทั้ง 5 คนรับรู้ถึงความสำคัญของสิทธิในการพัฒนาตนและความเป็นคนเท่ากับมนุษย์คนอื่น ๆ ของพวกเขาจากการเข้าร่วมกระบวนการละคร เยาวชนทุกคนได้รับการเสริมพลัง รู้สึกภูมิใจในตนเอง และมีความมั่นใจในตนเองและเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบกับงานที่ได้รับมอบหมายด้วยกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในโครงการวิจัย

นักแสดงได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ชมหลังการแสดง (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 15 พฤศจิกายน 2560)

ในด้านการเร่แสดง เยาวชนเชื้อชาติพม่าได้สะท้อนกับผู้วิจัยหลังการแสดงว่าเยาวชนรู้สึกอย่างไรกับการแสดงของตนในรอบที่ผ่านมา บางรอบเยาวชนจะรู้สึกพอใจที่สามารถถ่ายทอดการแสดงให้คนดูรู้สึกได้ตามที่ตนต้องการ ในบางรอบที่เยาวชนไม่ตั้งใจเล่น กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า (24 ธันวาคม 2560) จะสะท้อนตามความเป็นจริงว่า “ตนเองผิดเยอะ ขำ เห็นคนอื่นขำเลยขำตาม ตื่นเต้น กลัวเพื่อนล้อ รู้สึกกังวลที่จะแสดง ทุกคนตั้งใจซ้อมแต่กลับไม่ได้อย่างที่ตั้งใจ” ตามสภาพของการแสดงในรอบนั้น

นักแสดงพูดคุยสะท้อนการทำงานของตนกับผู้กำกับการแสดง (ปวลักษณ์ สุรัสวดี, 11 พฤศจิกายน 2560)

เมื่อถึงปลายทางของโครงการละคร เยาวชนเรียนรู้ที่จะมั่นใจ กล้าแสดงออกตามความรู้สึกของตนเอง เยาวชนเรียนรู้การทำงานกลุ่มกับเพื่อน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำละคร เยาวชนมีความรับผิดชอบตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย เยาวชนได้เรียนรู้จากการพูดคุยกับคนในชุมชนและผู้เกิดเป็น การเห็นค่าในเพื่อนมนุษย์ รู้สึกภูมิใจในตนเองรับรู้ว่ามีคุณค่าแม้ว่าตนเองและเพื่อนร่วมงานมอญพม่าในมหาชัยจะไม่มีสิทธิที่เท่าเทียมคนไทยคนอื่น แต่พวกเขาก็เป็นคนเท่ากัน มีคุณค่า มีความพยายามที่จะสร้างความฝัน ความหวังและอนาคตให้ดีขึ้นได้ด้วยตัวของเขาเองได้ ตลอดจนสามารถช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกอยู่ในสภาพ เดียวกับพวกเขาได้ การแสดงละครอาจจะไม่ช่วยแก้ไขให้เยาวชนเหล่านี้ได้รับสัญชาติแต่การได้แสดงละคร เรื่องดังกล่าวกระตุ้นให้เยาวชนตั้งคำถามกับสถานะทางบุคคลที่ตนเป็นในฐานะของคนไร้สัญชาติในประเทศไทยดังที่เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) กล่าวเสริมถึงบทบาทหน้าที่ของนักการละครที่ทำงานละคร เรื่องนี้ขึ้นชื่อว่า

“นักการละครจะทำไปทำไม สิ่งที่เราเปลี่ยนเราไม่ได้เปลี่ยนอาชีพเขา เรา เปลี่ยนวิธีคิดของเขา วันหนึ่งวิธีคิดเหล่านี้จะทำให้วิถีชีวิตเขาเปลี่ยนด้วยมือของเขาเอง นักการละครติดตั้งวิธีคิดโดยให้เยาวชนมีภาคภูมิใจในตัวเอง เมื่อเขาภาคภูมิใจในตนเอง เขาก็จะหาทางเดินต่อไปได้เอง เด็กที่เข้ากระบวนการทำละครอาจจะไม่ได้ไปต่อ ชีวิต อาจจะไม่ได้ดีขึ้น แก่ไม่ได้ แต่วิธีคิดกับการมองตัวเองของเขาเปลี่ยนไปแล้ว เขาไม่ได้ เป็นคนที่ไม่มีสิทธิ เป็นคนชั้นล่าง ถ้ามีพื้นที่เขาจะลุกขึ้นมาพูดถึงสิ่งที่เขาเป็นอยู่ เขาจะ พูดถึงตัวตนของตัวเองได้ และผู้ชมที่ไม่เคยเห็นด้านนี้ก็จะรู้ว่ามันมีด้านนี้ในสังคมอยู่ด้วย”

การนำละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินไปเร่แสดงให้ผู้ชมทั้งภายในและนอกชุมชนตำบลมหาชัยทำให้
เยาวชนได้รับการยอมรับ ได้รับการเสริมพลังจากผู้ชมในฐานะมนุษย์ผู้หนึ่งที่มีศักยภาพและมีความหวังที่จะ
พัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต

บทที่ 6

อภิปรายสรุปผลงานวิจัย

กระบวนการละครประยุกต์เป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมของผู้เรียน เพราะใช้ทั้งฐานหัว ฐานกายและฐานใจ เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าผู้เข้าร่วมโครงการเข้ากระบวนการละครสร้างสรรค์และฝึกซ้อมการแสดงตลอดจนพัฒนาบทละครเยาวชนเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินเป็นเวลา 6 เดือน จากนั้นเยาวชนได้แสดงละครตามที่ต่าง ๆ จำนวน 12 รอบ ตามที่อดัม แบลทเนอร์ (2007, 81) กล่าวว่า “กระบวนการละครสร้างสรรค์พัฒนาเยาวชนให้กล้าแสดงออก เสริมสร้างการสื่อสารผ่านทางร่างกายที่มากกว่าการใช้แค่คำพูด” กระบวนการละครประยุกต์เป็นเครื่องมือเสริมศักยภาพของเยาวชนผู้เข้าร่วมกระบวนการให้เกิดการตั้งคำถาม สืบค้น สะท้อนคิดเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆของตนเองเพราะกระบวนการละครประยุกต์ “พัฒนาทักษะทางสังคม การมองคุณค่าเชิงบวกในตัวเอง การรับรู้และสร้างความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในสังคมและช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคมได้” (มูลนิธิสื่อชาวบ้าน ม.ป.ป., 13) ผลของการวิจัยที่เกิดขึ้นได้แก่

เยาวชนไร้สัญชาติการสร้างสรรค์ละครประยุกต์จากเรื่องราวชีวิตของตนเอง การพูดคุยกับพ่อแม่ แรงงานข้ามชาติในมหาชัยและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเรื่องสิทธิและการพัฒนาของแรงงานข้ามชาติในมหาชัย เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) นักวิจัยและผู้กำกับของโครงการวิจัยเรื่องนี้ใช้กิจกรรม ทำแผนที่การเดินทางจากบ้านเกิดของเยาวชนถึงมหาชัย กิจกรรมการพูดคุยกับพ่อแม่ของเยาวชนเอง การสัมภาษณ์ลงชุมชนในพื้นที่ตำบลมหาชัยเพื่อพูดคุยกับแรงงานเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยถึงความเป็นอยู่ ชีวิต ปัญหาของพวกเขารวมถึงการพูดคุยกับพระ เจ้าหน้าที่ในองค์กรและคนเชื้อชาติพม่าที่คอยช่วยเหลือดูแลแรงงานเชื้อชาติพม่าในมหาชัยเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ จากนั้นเสาวนีย์ วงศ์จินดาใช้กิจกรรมละครสร้างสรรค์ได้แก่การแต่งนิทานเรื่องสัตว์ต่างๆ มาผสมผสานในการทำงานร่วมกับพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในมหาชัยในโครงการจนพัฒนาเป็นบทละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินซึ่งกลั่นกรองมาจากประเด็นในชีวิตของเยาวชนเอง ประเด็นของละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการใช้ชีวิตที่เสี่ยงต่อการถูกเอาเปรียบในประเทศไทยและการเห็นถึงความสำคัญของการเข้าโรงเรียนเพื่อเป็นโอกาสให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองเพื่ออนาคตที่ดีของพวกเขาในการดำรงชีวิตในประเทศไทย

เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าได้ค้นหาศักยภาพของตนเองผ่านการร่วมกิจกรรมกระบวนการละครประยุกต์ตลอด 6 เดือน เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) เห็นว่า “เยาวชนได้ค้นหาศักยภาพของตัวเองทั้งภายนอกและภายใน การแสดงละครเปลี่ยนให้เยาวชนไม่เพียงแค่ผู้ที่ถูกกระทำหรือเป็นมนุษย์ที่นิ่งเฉยเจตต่อสิ่งรอบๆตัว (passive) ไม่กล้าพูดกล้าคิด รอให้คนอื่นมาช่วยเหลือพวกเขาเท่านั้นเหมือนแต่ก่อน” กระบวนการดังกล่าวเกิดจากการที่นักแสดงได้ค้นหาศักยภาพของตนเองผ่านการทำกิจกรรมกระบวนการ

ละครสร้างสรรค์ในตลอด 6 เดือนตั้งแต่ที่ปารีสชาติ จึงวิวัฒนาการ (2547: 14, 38) กล่าวถึงทักษะทั้ง 7 ด้านในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ผ่านทางกระบวนการละครสร้างสรรค์ว่า “(การ)ค้นพบว่าตนเองนั้นคือใคร มีอุปนิสัยใจคออย่างไร มีศักยภาพในการแสดงออกตามทักษะทั้ง 7 ด้านอย่างไรบ้าง คือการค้นพบทรัพยากรในตนเอง เมื่อรู้จักตนเองแล้วผู้เรียนก็จะเริ่มรู้จักใช้สิ่งที่ตัวเองมีอยู่และเรียนรู้ที่จะควบคุมตัวเอง” ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งและการแสดงในแต่ละรอบเยาวชนจะต้องสะท้อนสิ่งที่ตัวเองเรียนรู้ค้นพบจากการลองทำกิจกรรมและการแสดงละครให้ผู้ชมดู เยาวชนต้องเรียนรู้ถึงข้อผิดพลาดที่ตนเองทำและหาหนทางที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นในรอบต่อไป ตลอดจนหาสาเหตุว่าเพราะอะไรจึงผิดพลาด เยาวชนทุกคนในโครงการได้พัฒนาความกล้าแสดงออก มีสมาธิตลอดจนเห็นความสำคัญของความสามัคคี การแก้ปัญหาด้วยตัวเองและต้องรับผิดชอบทำงานให้สำเร็จจากการเข้าร่วมกระบวนการละครในโครงการวิจัย

เนื้อเรื่องของละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินสอดแทรกสิทธิขั้นพื้นฐานของเยาวชนที่ 4 ด้านได้แก่ สิทธิด้านการอยู่รอดเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย สิทธิด้านการปกป้องคุ้มครอง สิทธิด้านการพัฒนาและสิทธิด้านการมีส่วนร่วม เยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในตำบลมหาชัยเป็นผู้แสดงเรื่องราวของตนเอง ทำให้พวกเขาตระหนักถึงความเป็นจริงว่าพวกเขาอาจจะไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยเพราะพวกเขาไม่มีสัญชาติ แต่ถ้าพวกเขามุ่งมั่นพัฒนาตนเอง เห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือไม่ว่าจะระดับไหนก็ตาม เขาก็จะยังมีความหวังที่จะพาตนเองไปสู่หนทางประสบความสำเร็จในอนาคตได้ เยาวชน 5 คนจากเยาวชนทั้งสิ้น 17 คนในโครงการสะท้อนเรื่องมโนทัศน์ด้านสิทธิของตนเองในฐานะเป็นเยาวชนคนหนึ่งในประเทศไทยที่ต้องการการยอมรับและการพัฒนาเพื่อที่ตนจะมีชีวิตและอนาคตที่ดีในประเทศไทยต่อไป

เสาวนีย์ วงศ์จินดา (25 เมษายน 2561) กล่าวถึงการได้รู้จักและทำงานกับเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่ากลุ่มนี้ในตำบลมหาชัยว่า

“เคยได้ทำงานกับเด็ก ๆ ในชาติพันธุ์อื่น ๆ ในบริบทอื่น ๆ ซึ่งเป็นการถูกจำกัดในพื้นที่ เด็กที่นี่ (มหาชัย) อยู่ในโลกที่เหมือนเปิดมาก ได้เรียนหนังสือ มีอินเทอร์เน็ต แต่ในความเป็นจริงเป็นทางตัน เขาไม่มีทางออก ในขณะที่เด็กอื่น ๆ อยู่ในค่ายผู้อพยพ จะรู้ว่าในที่สุดแล้วเขาจะต้องได้ไปประเทศที่ 1 มีแสงสว่างรออยู่ แต่เด็ก ๆ ตรงนี้ มีวิถีที่วนเวียน เขาเรียนไปแล้วจะได้ทำงานดี ๆ แบบที่คิดไว้ไหม จะเป็นหมอ เป็นครูได้ไหม เขาไม่มีบัตรประชาชน เยาวชนในมหาชัยคิดแบบนั้นถึงอนาคตที่ดีได้แต่ทางที่ไปตีบตันมาก ส่วนใหญ่เยาวชนจะต้องหลุดไปอยู่ในวงจรเดิม ๆ”

นักแสดงเยาวชนไร้สัญชาติเชื้อชาติพม่าในโครงการยังได้แสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดินอีก 12 รอบในแต่ละรอบนักแสดงได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงกับผู้ชมละครทั้งใน

กรุงเทพฯ และในพื้นที่ตำบลมหาชัย การแสดงละครเรื่องดังกล่าวจึงเป็นการสื่อสารสู่สังคมโดยใช้เครื่องมือทางการละครซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านทางอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครเพื่อสื่อสารสู่ผู้ชม การฝึกฝนและการแสดงละครเป็นการเรียนรู้ผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาของตัวละครเพราะทั้งสองสิ่งนี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประสบการณ์ของมนุษย์เมื่อผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบประสบการณ์ของตนเองจนเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ปัญหาตลอดจนความปรารถนาของตัวละครเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผู้เรียนจะเข้าใจปัญหาและสถานการณ์นั้นได้อย่างแม่นยำและชัดเจน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเยาวชนไร้สัญชาติ เชื่อชาติพม่าในโครงการจึงนำสู่การเข้าใจอัตมโนทัศน์หรือตัวตนของตนผ่านทางการฝึกฝนและการแสดงเรื่องราวของละครที่เป็นชีวิตจริงของเยาวชนในประเด็นเรื่องสิทธิที่ถูกละเมิดได้ง่ายและโอกาสที่ดิ้นรนเพราะเยาวชนไม่มีสัญชาติ การเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่องนี้ทำให้เยาวชนช่วยเหลือกันและกัน มีความพยายาม ได้รับการยอมรับจากบุคคลในชุมชนและได้รับการเสริมพลังทางบวกจากคนอื่นๆ ในสังคม เยาวชนไร้สัญชาติเชื่อชาติพม่าที่เข้าร่วมโครงการนี้จะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในตำบลมหาชัย ประเทศไทยด้วยความพยายาม อย่างมีความหวังที่จะมีอนาคตที่ดีและจะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพคนหนึ่งในสังคมไทยต่อไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความภาษาไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ 2555-2559 ด้านสิทธิเด็กเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ*.

กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร. (2552). *รายงานประเมินโครงการละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง* (ส่งต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ). ม.ป.ท.: มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม).

คณะกรรมการการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ. (2550). *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ.

จรัญ โฆษณานันท์. (2559). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ปาริชาติ จีงวัฒนาภรณ์. (2547). *ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

พรรัตน์ ดำรุง. (มปป.). *ละครประชาชน: ความเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน*. ใน มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม) (ผู้จัดทำ). *สันท์ – เสวนา ละครประชาชน:--ข้ามวัฒนธรรม สู่การเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย.

พรรัตน์ ดำรุง. (2550). *การละครสำหรับเด็ก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มอริส โรเซนเบิร์ก. (2558). *Self Esteem*. แปลโดย วันเพ็ญ ฐฤกิตต์วัฒนการและรัตนภูมิ วัฒนปัญญาสกุล. นครนายก: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มูลนิธิสื่อชาวบ้าน. (ม.ป.ป.). *เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา การเดินทางของเยาวชนบนหนทางนักละครเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ริชาร์ด บาร์เบอร์. (2551). *The Art of Peace: คู่มือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม).

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *พม่าระยะประชิด*. (เอกสารประกอบนิทรรศการพม่าระยะประชิด ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม – 31 กรกฎาคม 2559). ม.ป.ท.: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์และชัยพงษ์ สำเนียง. (2557). *แรงงานข้ามชาติ อัตลักษณ์และสิทธิความเป็นพลเมือง*. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อำไพ ศิริพัฒน์. (2515). ความนึกคิดเกี่ยวกับตน. *วารสารครุศาสตร์*. สิงหาคม-พฤศจิกายน (2). 5-6.

หนังสือและบทความภาษาอังกฤษ

Blatner, Adam. (2007). Creative Drama and Role playing in Education . In Adam Blatner ed., *Interactive and Improvisational Drama*, (79-89). New England: iUniverse.

Cooper, Christ. (2013). The Imagination in Action: TIE and Its Relationship to Drama in Education Today. In Anthony Jackson and Chris Vine ed., *Learning through Theatre: the Changing Face of Theatre in Education* (third edition), (41-59). Oxon: Routledge.

Downer, Allison. (2007). Theatre in Education. In Adam Blatner ed., *Interactive and Improvisational Drama*, (99-109). New England: iUniverse.

Hamacheck, Don E. (1978). *Encounters with the Self*. New York: Holt, Rinehart and Winston,

Nye, Robert D. (1975). *Title Three Psychologies: Perspective from Freud, Skinner and Rogers*. Monterey, Calif.: Brooks / Cole.

Pillai, Janet and Charlene Rajendran. (1993). *Theatre as Alternative Media for Communication and Development: a Case Study of "the Young Theatre Project": Five Arts Centre, Malaysia*. In

Amic Seminar on Alternative Media, Singapore, Mar 16-19, 1993. Singapore: Asian Media Information and Communication Center.

Sullivan, John. (2007). Theatre of the Oppressed. In Adam Blatner ed., *Interactive and Improvisational Drama*, (218-229). New England: iUniverse.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กฎกระทรวง ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 17 สิงหาคม 2560 เล่มที่ 134 ตอนที่ 85 ก. (2560). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้นจาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/085/3.PDF>.

กอแก้ว วงศ์พันธ์. (9 กุมภาพันธ์ 2550). แรงานพม่ากับอคติทางชาติพันธุ์ (จบ): เหยื่อของประวัติศาสตร์ชาติไทย. [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เว็บไซต์ประเทศไทย]. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2007/09/14038>.

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร ฉบับที่ 2 พ.ศ.2551 ตามราชกิจจานุเบกษาเล่ม 125 ตอนที่ 38 ก. (2551). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้นจาก <http://www.stateless4child.net/sites/stateless4child.net/files/Law-4.pdf>.

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551. (2551). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้นจาก <https://legalstatusnetworkth.files.wordpress.com/2017/08/2551e0b8aae0b8b1e0b88de0b88ae0b8b2e0b895e0b8b4-e0b889-4-e0b8a3e0b8a7e0b8a1e0b981e0b881e0b989e0b984e0b882.pdf>.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. (2550). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/Constitution2550.pdf>.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 31 ง. (2553). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. สืบค้นจาก <http://www.stateless4child.net/sites/stateless4child.net/files/Law-10.pdf>.

อรพรรณ ฤทธิ์มั่น และบัลลังก์ โรหิตเสถียร. ข่าวสำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2559). [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์].

สืบค้นจาก<http://personnel.obec.go.th/home/%E0%B%82>

%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%99%

E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8
%B1%E0%B8%90%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%

B5-2482559-%E0%B8%A3/.

อดิสร เกิดมงคล. (2550, 19 ตุลาคม). แร้งงานข้ามชาติในสังคมไทย (1): การย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัย ความ

ผูกพันกับสังคมไทย. [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เว็บไซต์ประเทศไทย]. สืบค้นจาก

<https://prachatai.com/journal/2007/10/14573>.

สัมภาษณ์

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 5 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 12 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 19 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 19 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 20 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

กลุ่มเยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน. (2561, 12 มกราคม). สัมภาษณ์โดย
ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

ไโก. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดง
ละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

คิมะ. (ชื่อสมมุติ). (2560, 30 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. สมุทรสาคร, อาสาสมัครโรงเรียน
พัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานเชื้อชาติพม่าในมหาชัย.

ครู ก. (2560, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดใหญ่จอม-
ปราสาท, สมุทรสาคร.

ครู ก. (2560, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. อาจารย์ประจำโรงเรียนเอกชัย, สมุทรสาคร.

ครู ก. (2560, 21 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ครูเจ้าหน้าที่ของศูนย์คำทอลิกนักบุญอันนาเพื่อ
ผู้อพยพย้ายถิ่น, สมุทรสาคร.

ผู้ชม ก. (2561, 27 มกราคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. นักเรียนของมูลนิธิเตรียมชีวิต, สมุทรสาคร.

ครูปอนด์. (2561, 1 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ครูของเยาวชนที่เป็นนักแสดงละครเรื่อง
ปลา...ที่ไม่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

ครูศรี. (ชื่อสมมุติ). (2560, 5 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดใหญ่จอม
ปราสาท, สมุทรสาคร.

เจ้าหน้าที่มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน. (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์
สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

จำปี. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดง
ละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

ชีปอ. (ชื่อสมมุติ). (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดง
ละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร. (19 กันยายน 2560)

ชีปอ. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

ทีมวิจัยละคร. (2560, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. สมุทรสาคร.

เทนนิส. (ชื่อสมมุติ). (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

เทนนิส. (ชื่อสมมุติ). (2560, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

เทนนิส. (ชื่อสมมุติ). (2560, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

เทนนิส. (ชื่อสมมุติ). (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

เทนนิส. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

นักวิจารณ์ของเทศกาลละคร. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, กรุงเทพฯ.

ผู้ชมละคร ก. (2560, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ก. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ก. (2560, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานแฟรงก์ฟวร์ท, กรุงเทพฯ.

ผู้ชมละคร ก. (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เจ้าหน้าที่ อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน ผู้ทำงานด้านสิทธิของแรงงานข้ามชาติ, สมุทรสาคร.

ผู้ชมละคร ก. (2561, 12 มกราคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานวัดศรีเมือง, สมุทรสาคร.

ผู้ชมละคร ข. (2560, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ข. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ข. (2560, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานแฟรงกูธร, กรุงเทพฯ.

ผู้ชมละคร ข. (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. นักวิชาการด้านแรงงานข้ามชาติ อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน, สมุทรสาคร.

ผู้ชมละคร ค. (2560, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ค. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ค. (2560, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานแฟรงกูธร, กรุงเทพฯ.

ผู้ชมละคร ค. (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. อาสาสมัครของมูลนิธิเครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน, สมุทรสาคร.

ผู้ชมละคร ง. (2560, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ง. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร ง. (2560, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานแฟรงก์เกอร์, กรุงเทพฯ.

ผู้ชมละคร จ. (2560, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. กรุงเทพฯ, ผู้ชมละครในเทศกาลละครกรุงเทพฯ รอบการแสดงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2560.

ผู้ชมละคร จ. (2560, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ผู้ชมละครในงานแฟรงก์เกอร์, กรุงเทพฯ.

ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชัย. (2560, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร. (2560, 21 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

ผู้อำนวยการศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น. (2560, 5 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

ผู้อำนวยการมูลนิธิเตรียมชีวิต. (2561, 27 มกราคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

มา. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มีขา. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มีซิม. (ชื่อสมมุติ). (2560, 21 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มีซิม. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มีนะ. (ชื่อสมมุติ). (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มีนะ. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มองไต้. (ชื่อสมมุติ). (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มองไต้. (ชื่อสมมุติ). (2560, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มองไต้. (ชื่อสมมุติ). (2560, 24 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

มองไต้. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท. (2560, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

วิริว. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

เสาวนีย์ วงศ์จินดา. (2560, 3 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

เสาวนีย์ วงศ์จินดา. (2560, 10 กรกฎาคม 2560). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

เสาวนีย์ วงศ์จินดา. (2560, 31 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

เสาวนีย์ วงศ์จินดา. (2560, 16 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, สมุทรสาคร.

เสาวนีย์ วงศ์จินดา. (2561, 25 เมษายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี, กรุงเทพฯ.

สุริยันต์. (ชื่อสมมุติ). (2560, 22 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. ชาวพม่าในตำบลมหาชัย ผู้ก่อตั้งโรงเรียนธรรมะในชุมชนมหาชัยนิเวศน์, สมุทรสาคร.

ออรี่. (ชื่อสมมุติ). (2561, 17 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

อิ้ว. (ชื่อสมมุติ). (2560, 19 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ปวลักษณ์ สุรัสวดี. เยาวชนเชื้อชาติพม่า นักแสดงละครเรื่องปลา...ที่มีขาเดิน, สมุทรสาคร.

ภาคผนวก

คำขอบคุณ

โรงเรียนวัดศรีสุทธาราม

มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร

Miss Thuzar Aung และ อาจารย์ สิทธิพร เนตรนิยม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภมรี สุรเกียรติ

กลุ่มดินสอสี

โรงพยาบาลส่วนตำบลบ้านกำแพง

เทศบาลนครกรุงเทพฯ

โรงเรียนวัดใหญ่จอมปราสาท

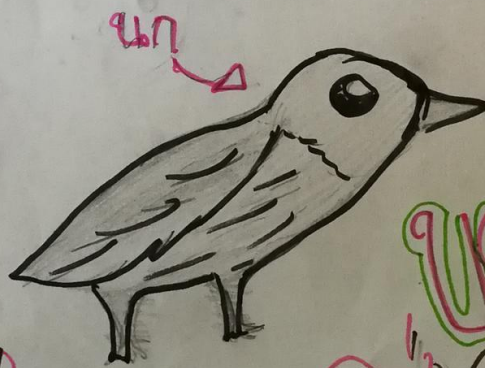
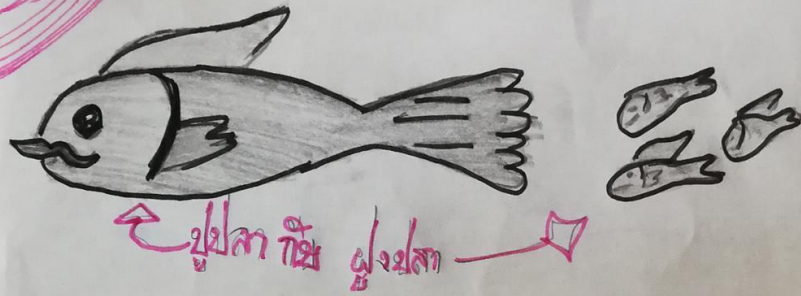
โรงเรียนเอกชัย

ศูนย์คาทอลิกนักบุญอันนาเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่น

วัดศรีเมือง

มูลนิธิเตรียมชีวิต

คุณสาวคล ม่วงครวญ

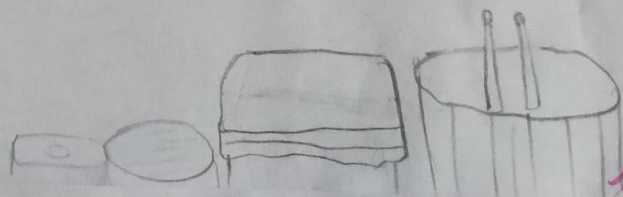
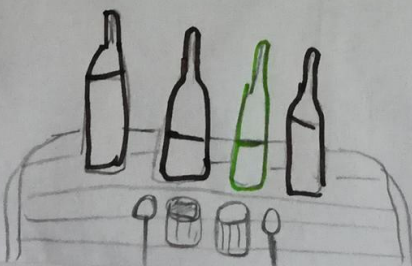
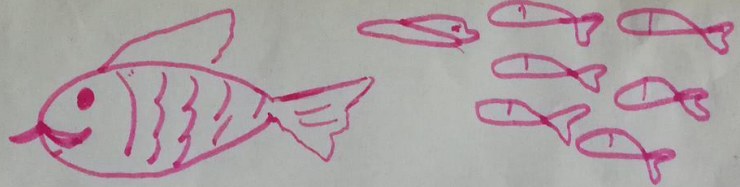

คชะพร

ของเร

ดม...

ปลา... ที่ในป่า

บทละครเรื่องปลา...ที่ไม่มีขาเดิน

เพลงกล่อมเด็ก

โมหย่าวयी โมเยโซแม เมเมลายีโนะโสะแม โมหย่าวयी โมเยโซแม เพเพลายี อ่อมตีแคว์ซาแม

ลา หล่า ลา ลาลาหล่า ล่าล่าลาลาหล่าล่า

ลา หล่า ลา ลาลาหล่า ล่าล่าลาลาหล่าล่า

ก: เหนื่อยก็เหนื่อย ร้อนก็ร้อน เงินเดือนก็ได้น้อย

ข: บ่นอยู่นั้นแหละ รีบๆทำงานไปเถอะจะได้เงินกับพาสปอร์ต

ค: เงินก็ไม่มี พาสปอร์ตก็ไม่มี จะเลี้ยงดูพ่อแม่อย่างไร

ง: (ภาษาพม่า)

จ-ฉ: โสภิต (ภาษาพม่า)

ญ: เหนื่อยก็เหนื่อย แดดก็ร้อน วันวันก็ได้ตังค์น้อย

ฎ: (มอญ)

ฏ: อยากให้ลูกเรียนจบเร็วๆจัง

ฐ: เหยีย อยากเรียนสูงๆจัง

ฑ: (พม่า)

ฒ: (มอญ)

ณ: นี่ทุกคนกฎหมายพาสปอร์ตออกใหม่อีกแล้วนะ

ทุกคนวัน ด ต: เห้อ

ด: เห้อ รีบๆทำงานเข้าสิ

ต: รีบๆทำงานเข้าสิ อยากมีเงินเก็บไม่ใช่หรือ

ฉ: (มอญ)

ฎ: ได้ยินเสียงของพวกเราไหมคะ เสียงของพวกเราอาจจะไม่ค่อยดัง

ก: อยากให้ตั้งใจฟังสักนิดครับ

ฉ: (มอญ)

ทุกคน: พวกเราอยู่ที่มหาชัย

ฎ: (พม่า)

ทุกคน: ก่อนหน้านี้พวกเราไม่ได้อยู่ที่นี้

ทุกคน: (พม่า)

ทุกคน: เราอยู่ที่พม่า แม่ฮ่องสอน แม่สอด

ก: (ตีกลอง ทุกคนล้มลงนอน เสียงฟ้าผ่า)

ด,ต: พวกเราก็เหมือนฝูงปลาที่ถูกพายูพัดมา (ทุกคนลุกขึ้นเดินตาม ด,ต จากนั้นทุกคนกลายเป็นปลา ฎ เดินสำรวจแล้วถามปูปลาว่า)

ฎ: ปู ดุชิ ทำไมที่ใหม่ของเราถึงแคบแบบนี้

ปู: เห้อ บ่นอีกแล้ว (มอญ)

ง: แล้วเราจะรอดกันไหม

ข: แล้วเราจะรอดกันไหม

ฉ: แล้วเราจะรอดกันไหม

ปู: (มอญ)

ท: ไป ไปสำรวจกัน

(ทุกคนตามปูปลาไปสำรวจ)

ทุกคน: ก็อยู่ได้นี่ (ระหว่างที่ทุกคนดูที่อยู่ใหม่ก็มีนกบินมาจิกปลาไป 1 ตัว ปลาตัวอื่นๆร้อง ปล่อยๆ นกบอกว่า ไม่ปล่อย)

ปูปลา: ถ้าอย่างนี้จะถ่ายคลิปลงเฟสบุ๊คนะ

นก: ปล่อยก็ได้ แล้วหนีไป

ปูปลา: งั้นมาฝึกซ่อนตัวกัน

ท: มา มาฝึกซ่อนตัวกัน (ทุกคนไปซ่อนตัวกัน)

ปูปลา: ระวังทางซ้าย ระวังทางขวา ปลอดภัยแล้ว เรามาพักผ่อนกันเถอะ

(สัตว์สามตัวเดินออกมา ปลาอยากไปโรงเรียน)

ช้าง: อ้อ ฉันรู้ เมื่อก็พวกเขาบอกว่าพวกปลาอยากไปโรงเรียน

ควาย: เอาใจดีล่ะ

นก: คิดออกแล้ว

ช้าง ควาย: อะไรเหรอ

นก: เราไปหาโหลมาใส่ฝูงปลาไง

(จากนั้นสัตว์ทั้ง 3 ตัวก็กลายเป็นโหล ปลาหลายๆตัวก็ได้ไปโรงเรียน ปลาบางตัวไม่ได้ไปโรงเรียน ปลาในโหลท่องสูตรคูณ บทอาขยาน พอกลับมาถึงปลาบางตัวที่ไม่ได้ไปโรงเรียนก็ถามคำถาม ข ว่า โรงเรียนเป็นอย่างไรบ้าง)

ฉ: โรงเรียนก็เหมือนที่ที่หนึ่งทำทำอะไรหลายๆอย่างได้

ท: (มอญ)

ทุกคนนั่งลง

ฉ: ปูๆ ถ้าเกิดว่าเราโตกว่านี้แล้วเราอยากไปที่ไหนที่ไกลกว่านี้แล้วเราจะต้องทำอย่างไร

ปูปลา: ปูก็ไม่รู้หรอกนะ

ฅ: เฮ้ย ปูไม่รู้เรื่องอะไรเลย

ด: ปูปลา เราก็คมีความฝันอยากจะไปไหนไกลๆ ทำไงดีล่ะ

ปูปลา: ปูก็ไม่รู้หรอกนะ

ณ: ปูปลา แล้วเราจะปลอดภัยไหม แล้วเราจะอยู่รอดไหม

ปูปลา: ปูก็ไม่รู้หรอกนะ

ญ: ปูปลา แล้วความหวังของพวกเราล่ะ

ปูปลา: ปูก็ไม่รู้หรอกนะ

ท: ปูเป็นเพราะเราไม่มีขาใช้ไหม เราถึงไม่มีความหวังอย่างที่เรามี เราถึงไม่มีความฝันที่จะไปไหนไกลๆ เราถึงต้องมาหลบๆซ่อนๆแบบนี้ แล้วถ้าเราอยากมีล่ะ เราจะต้องทำอะไร

ปูปลา (ส่ายหัว): อย่าคิดมาก เรามาพักผ่อนกัน

(ปลาทุกตัวนอน บ๊ิงก็แคบลง)

ฅ: ช่วงนี้แดดร้อนทุกวันเลย

ด: บ๊ิงก็ยิ่งแคบ

ง: ก็แคบกว่าทุกวัน

ข: ก็แคบกว่าทุกวัน

ฉ: ก็แคบกว่าทุกวัน

ทุกคน: ก็แคบกว่าทุกวัน

(ข้างตัวหนึ่งเดินมา) ข้าง: หิวน้ำเหลือเกิน ขอกินน้ำหน่อยเถอะ (ข้างตูดน้ำไปมีปลาถูกตูดไป 3 ตัว)

ท: ตูดเพื่อนของเราไปแล้ว

ข: (มอญ)

ช: (พม่า) (จากนั้นช้างอีกตัวก็เดินมาแล้วก็ดูปลาอีกตัวหนึ่งไป)

ทุกคน (บอกปลาตัวนี้: รีบว่ายกลับมาเพราะจะขาดลมหายใจ)

ช้าง: นำรำคาญ (แล้วช้างก็เดินผ่านบึงจากนั้นควายตัวหนึ่งเดินเข้ามา)

ทุกคน: ดูนั่นสิ ตัวอะไรดำๆ

ควาย: ขอกินน้ำหน่อยเถอะ (ปลา 3 ตัวถูกกินเข้าไป)

ท: กินเพื่อนเราไปแล้ว

ฎ: เอาเพื่อนเราคืนมานะ

ฌ: (พม่า) (ควายเดินกลับไป จากนั้นทุกคนไปขอความช่วยเหลือจากปูปลา)

(มีนกฝูงหนึ่งจะจับกินปลา)

นก: คราวนี้พวกเจ้าไม่รอดแน่ เพราะพวกข้ามาเยอะ (ฝูงนกจับปลาที่กินที่ละตัว และฝูงนกบินลงมาในบ่อ เหลือปลาอยู่ตัวหนึ่ง)

นก: คราวนี้เจ้าไม่รอดแน่ เจ้าปลาต่างถิ่น (นกจับปลาทั้งหมด)

ท: พวกเราก็น่าเหมือนฝูงปลาที่ถูกพายุพัดมาในบ่อน้ำที่ไม่รู้จัก

ฉ: ปูปลา ช่วยด้วย

ปูปลา: ปูปลามาแล้วไม่ต้องกลัว (ปูปลากระโดดพุ่งตัวไปที่นกทำให้ปลาน้อยตกลงไปในบ่อ)

ทุกคน: (ตะโกนเรียกปูปลาด้วยความตกใจ) ปูปลากลับมาเร็วๆ ปูปลารีบกลับมา

ฉ: นี่พวกเรา ตอนที่เรโดนนกจับไป เราเจอบ่อน้ำที่ใหญ่กว่านี้อีก พวกเราจะไปกันไหม

ณ: ไม่ได้ละ ถ้าปูปลากลับมาแล้วไม่เจอพวกเราละ

ต: ปูปลาไม่กลับมาแล้ว ไม่เห็นหรือว่านกกินปูปลาไปแล้ว

ภู: ไซ่ อยู่ที่นี่ก็มีแต่รอวันตาย

ต, ภู: (เดินไปสมทบกับ ปลา ณ ที่อยากจะย้ายบ่อ)

ต: อย่าพูดแบบนี้สิ มันจะทำให้คนอื่นกลัวนะ

ภู: ทำไมจะพูดไม่ได้ ก็มันเป็นเรื่องจริงนี่

ณ: พวกเธอสองคนอย่าทะเลาะกันเลยนะ ตอนนี้เราเหลือแต่ความหวังและเป็นกำลังใจให้กันนะ

ณ: พวกเราไปกันเถอะ

ต: ไปไม่ได้ล่ะ ข้างนอกมันอันตราย

(ในขณะที่ฝูงปลากำลังทะเลาะกัน มีนกฝูงหนึ่งบินมาจกปลาที่ละตัวจนเหลือแต่ ปลา ณ)

ณ: นี่เจ้านก กินเพื่อนฉันแล้วยังไม่พอ มาเหยียบบ้านฉันอีก (นกโกรธแล้วมาจก ปลา ณ ซึ่งเป็นปลาที่เหลืออยู่เพียงตัวเดียว)

ณ: อ้ากกกกก (นกบินมาที่กลางเวที อ้าปากกว้างๆเคี้ยว)

ทุกคน (ร้องเพลงภาษาพม่า): อะเซ้าเซ้าแคแดโดบะวะเลตูแป้นเลตต์เซ้าจาแม นวยทวยเซ้าทืชีมานะ ยีชยา
โบและตวยตูตวยทา โดบะวะเต่วตะเซาแป้นราเซโบ อะกุงบิเซยาแม โดแยละเมียนแน

ทุกคน (เข้าแถว): ได้ยินเสียงของพวกเราไหมคะ เสียงของเราอาจจะไม่ค่อยดังเท่าไร (ไหว้ผู้ชม)